

**SENAT
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
X KADENCJA**

Warszawa, dnia 18 grudnia 2019 r.

Druk nr 27

**PREZES
TRYBUNAŁU KONSTYTUCYJNEGO**

**Pan
Tomasz GRODZKI
MARSZAŁEK SENATU
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Szanowny Panie Marszałku,

na podstawie art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz. U. z 2019 r., poz. 2393) uprzejmie przekazuję **Informację o istotnych problemach wynikających z działalności i orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego w 2018 roku**, zatwierdzoną w dniu 26 listopada 2019 r. przez Zgromadzenie Ogólne Sędziów Trybunału Konstytucyjnego, a następnie zaprezentowaną podczas publicznego posiedzenia Zgromadzenia Ogólnego w dniu 17 grudnia 2019 r.

Z wyrazami szacunku

(-) Julia Przyłębska

INFORMACJA

O ISTOTNYCH PROBLEMACH WYNIKAJĄCYCH Z DZIAŁALNOŚCI I ORZECZNICTWA TRYBUNAŁU KONSTYTUCYJNEGO W 2018 ROKU

Warszawa 2019

Spis treści

Rozdział I. Pozycja ustrojowa i kompetencje Trybunału Konstytucyjnego	7
1. Skład i organy Trybunału Konstytucyjnego	7
2. Prawne podstawy funkcjonowania Trybunału Konstytucyjnego	7
3. Kompetencje Trybunału Konstytucyjnego	8
3.1. Hierarchiczna kontrola norm	8
3.1.1. Zakres i kryteria kontroli	8
3.1.1.1. Zakres kontroli	8
3.1.1.2. Kryteria kontroli	9
3.1.2. Formy i tryby kontroli	9
3.2. Pozostałe kompetencje	11
4. Rodzaje i charakter rozstrzygnięć Trybunału Konstytucyjnego	11
Rozdział II. Wybrane zagadnienia wynikające z wyroków wydanych w 2018 r.	13
1. Kształtowanie sytuacji człowieka i obywatela w zgodzie z normami systemowymi	13
1.1. Zasada ochrony zaufania do państwa i stanowionego przez nie prawa	13
1.2. Zasada proporcjonalności	14
1.3. Zasada równości	16
2. Wolności, prawa i obowiązki konstytucyjne	17
2.1. Wolności i prawa konstytucyjne	17
2.1.1. Wolność działalności gospodarczej	17
2.1.2. Autonomia informacyjna oraz ochrona danych osobowych	17
2.1.3. Wolność majątkowa	18
2.1.4. Wolność wykonywania zawodu	20
2.1.5. Prawo do poznania swej tożsamości	21
2.1.6. Prawo dostępu do informacji publicznej	21
2.1.7. Prawa pracownicze	22
2.1.8. Prawo do zabezpieczenia społecznego	23
2.2. Ochrona wolności i praw konstytucyjnych	23
2.2.1. Prawo do sądu	23
2.2.2. Prawo do zaskarżania rozstrzygnięć pierwszoinstancyjnych	26
2.3. Upływ czasu a ochrona konstytucyjnych wolności i praw	27
2.4. Obowiązek ponoszenia świadczeń publicznych	28

3. Prerogatywy Prezydenta Rzeczypospolitej	29
4. Źródła prawa i zasady jego tworzenia	30
4.1. Źródła prawa	30
4.2. Zasady poprawnej legislacji	30
4.3. Procedura ustawodawcza	31
4.4. Zasady wydawania rozporządzeń	32
5. Zasady finansowania zadań samorządu terytorialnego	33

**Rozdział III. Wstępna kontrola skarg konstytucyjnych
i wniosków w 2018 r. 35**

1. Wybrane problemy związane ze wstępnym rozpoznaniem skarg konstytucyjnych i wniosków w 2018 r.	35
2. Wpływ i wstępne rozpoznanie skarg konstytucyjnych i wniosków w 2018 r.	37

**Rozdział IV. Skutki orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego dla prawodawcy
oraz współdziałanie z sądami 39**

1. Wykonywanie orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego przez prawodawcę	39
1.1. Oczekiwana reakcja prawodawcy na orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego	40
1.1.1. Zmiany konieczne	40
1.1.1.1. Wyroki mogące spowodować powstanie luki w prawie	40
1.1.1.2. Wyroki stwierdzające niepełny charakter regulacji	41
1.1.1.3. Inne wyroki wymagające zmian w prawie	41
1.1.2. Zmiany wskazane	42
1.1.3. Zmiany sygnalizowane	43
1.2. Reakcja parlamentu i innych organów na orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego	44
1.2.1. Inicjatywy ustawodawcze Senatu	44
1.2.2. Inicjatywy ustawodawcze Rady Ministrów	45
2. Współdziałanie z sądami	46
2.1 Wpływ stosowania prawa na kształtowanie orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego	47
2.2. Wykładnia prokonstytucyjna	48
2.3. Skutki wyroków Trybunału Konstytucyjnego	48
2.3.1. Powszechna moc obowiązująca orzeczeń Trybunału	48
2.3.2. Odroczenie terminu utraty mocy obowiązującej	49
2.3.3. Wznowienie postępowania	50

Rozdział V. Działalność pozaorzecznicza Trybunału Konstytucyjnego 51

1. Konferencje, wykłady naukowe i inne wydarzenia w siedzibie Trybunału Konstytucyjnego oraz udział jego przedstawicieli w wydarzeniach krajowych	51
2. Współpraca międzynarodowa	53
2.1. Wyjazdy zagraniczne	53
2.2. Wizyty w siedzibie Trybunału	54
3. Obsługa prasowa i medialna	55
4. Rozpatrywanie skarg, wniosków i petycji oraz odpowiadanie na inną korespondencję	55

Załączniki 57

Załącznik nr 1. Analiza danych statystycznych dotyczących wpływu spraw	59
Załącznik nr 2. Analiza danych statystycznych dotyczących spraw zakończonych	63
Załącznik nr 3. Wstępna kontrola skarg konstytucyjnych i wniosków	78
Załącznik nr 4. Wzorce kontroli w sprawach zakończonych wyrokiem	82
Załącznik nr 5. Przedmiot kontroli w sprawach zakończonych wyrokiem	84
Załącznik nr 6. Przegląd treści sentencji wyroków zapadłych w 2018 r.	88
Załącznik nr 7. Charakterystyka postanowień o umorzeniu postępowania	98
Załącznik nr 8. Przegląd zdań odrębnych zgłoszonych do wyroków i postanowień Trybunału Konstytucyjnego wydanych w 2018 r.	102
Załącznik nr 9. Zestawienie wyroków z 2018 r. odraczających termin utraty mocy niekonstytucyjnych przepisów	106
Załącznik nr 10. Zestawienie wyroków i postanowień sygnalizacyjnych wydanych w 2018 r. wymagających wykonania	107
Załącznik nr 11. Zestawienie zaległych orzeczeń pozostawionych bez odpowiedniej reakcji prawodawcy	108

Rozdział I. Pozycja ustrojowa i kompetencje Trybunału Konstytucyjnego

1. Skład i organy Trybunału Konstytucyjnego

Zgodnie z art. 194 ust. 1 Konstytucji, Trybunał Konstytucyjny składa się z 15 sędziów. W 2018 r. w skład Trybunału Konstytucyjnego wchodziło:

Julia Przyłębska (prezes), Mariusz Muszyński (wiceprezes), Grzegorz Jędrejek, Zbigniew Jędrzejewski, Leon Kieres, Justyn Piskorski, Piotr Pszczółkowski, Małgorzata Pyziak-Szafnicka, Stanisław Rymar, Piotr Tuleja, Michał Warciński, Sławomira Wronkowska-Jaśkiewicz, Jarosław Wyrembak (od 30 stycznia 2018 r.), Andrzej Zielonacki i Marek Zubik.

Organami Trybunału Konstytucyjnego są **Zgromadzenie Ogólne Sędziów Trybunału** i **Prezes Trybunału**. Od 21 grudnia 2016 r. Prezesem Trybunału Konstytucyjnego jest sędzia Julia Przyłębska.

2. Prawne podstawy funkcjonowania Trybunału Konstytucyjnego

Podstawą prawną funkcjonowania Trybunału Konstytucyjnego jest Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. W art. 197 ustrojodawca w kwestii organizacji Trybunału i trybu postępowania przed tym organem odsyła do ustawy zwykłej. W 2018 r. obowiązywały:

- ustawa z dnia 13 grudnia 2016 r. – Przepisy wprowadzające ustawę o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym oraz ustawę o statusie sędziów Trybunału Konstytucyjnego (Dz. U. poz. 2074, ze zm.);
- ustawa z dnia 30 listopada 2016 r. o statusie sędziów Trybunału Konstytucyjnego (Dz. U. z 2018 r. poz. 1422);
- ustawa z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz. U. poz. 2072, ze zm.; dalej: u.o.t.p.TK).

Obowiązywały także dwie uchwały Zgromadzenia Ogólnego Sędziów Trybunału Konstytucyjnego z 27 lipca 2017 r.:

- Regulamin Trybunału Konstytucyjnego (M. P. poz. 767);
- Kodeks etyczny sędziego Trybunału Konstytucyjnego.

Od 1 stycznia 2018 r. w Trybunale Konstytucyjnym funkcjonuje nowa struktura organizacyjna, którą tworzą Biuro Służby Prawnej Trybunału Konstytucyjnego oraz Kancelaria Trybunału Konstytucyjnego. Zastąpiły one działające do końca 2017 r. Biuro Trybunału Konstytucyjnego. Szczegółowy zakres zadań i strukturę tych jednostek określają ich statuty.

3. Kompetencje Trybunału Konstytucyjnego

3.1. Hierarchiczna kontrola norm

Do kompetencji Trybunału Konstytucyjnego należy orzekanie:

- 1) na podstawie art. 188 pkt 1-3 Konstytucji w sprawach:
 - zgodności ustaw i umów międzynarodowych z Konstytucją;
 - zgodności ustaw z ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi, których ratyfikacja wymagała uprzedniej zgody wyrażonej w ustawie;
 - zgodności przepisów prawa, wydawanych przez centralne organy państwowe z Konstytucją, ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi i ustawami;
- 2) na podstawie art. 188 pkt 5 i art. 79 ust. 1 Konstytucji w sprawach zgodności z Konstytucją ustawy lub innego aktu normatywnego w trybie skargi konstytucyjnej;
- 3) na podstawie art. 193 Konstytucji w sprawach zgodności aktu normatywnego z Konstytucją, ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi lub ustawą, jeżeli od odpowiedzi na pytanie prawne zależy rozstrzygnięcie sprawy toczącej się przed sądem (pytania prawne);
- 4) na podstawie art. 122 ust. 3-4 Konstytucji w sprawach zgodności z Konstytucją ustawy przed jej podpisaniem (kontrola prewencyjna);
- 5) na podstawie art. 133 ust. 2 w sprawach zgodności z Konstytucją umowy międzynarodowej przed jej ratyfikowaniem (kontrola prewencyjna).

Podstawowym skutkiem stwierdzenia niezgodności jest wyeliminowanie kontrolowanego aktu z systemu prawnego.

3.1.1. Zakres i kryteria kontroli

3.1.1.1. Zakres kontroli

Kontroli Trybunału Konstytucyjnego można poddać zarówno pojedynczy przepis prawny lub jego fragment, jak i grupę przepisów albo cały akt normatywny. Postępowanie przez Trybunałem zostaje zainicjowane na podstawie wniosku, skargi konstytucyjnej lub pytania prawnego. Postępowanie przed Trybunałem nie może zostać wszczęte z urzędu.

Doczasu wydania przez Trybunał orzeczenia o niezgodności z wzorcem (wzorcami) kontroli, obowiązujące w porządku prawnym przepisy są objęte domniemaniem konstytucyjności. Obowiązkiem podmiotu inicjującego postępowanie przed Trybunałem jest przedstawienie argumentów, które to domniemanie obalają.

Trybunał jest związany zakresem zaskarżenia wskazanym we wniosku, pytaniu prawnym albo skardze konstytucyjnej (art. 67 ust. 1 u.o.t.p.TK). W wypadku orzekania w sprawie zgodności aktu normatywnego lub ratyfikowanej umowy międzynarodowej z Konstytucją, Trybunał bada treść takiego aktu lub umowy, kompetencję oraz dochowanie trybu wymaganego przepisami prawa do wydania aktu lub do zawarcia i ratyfikacji umowy (art. 68 u.o.t.p.TK). W toku postępowania Trybunał powinien zbadać wszystkie istotne okoliczności w celu wszechstronnego wyjaśnienia sprawy (art. 69 ust. 1 u.o.t.p.TK). Obowiązkiem uczestników postępowania jest składanie wszelkich wyjaśnień, wniosków dowodowych oraz

udzielanie informacji dotyczących sprawy w celu jej rozstrzygnięcia (art. 69 ust. 2 u.o.t.p.TK). Trybunał nie jest związany wnioskami dowodowymi uczestników postępowania i może z urzędu dopuścić dowody, jakie uzna za celowe dla wyjaśnienia sprawy (art. 69 ust. 3 u.o.t.p.TK).

Konsekwencją zasady skargowości i związania Trybunału zakresem wniosku, pytania prawnego lub skargi konstytucyjnej jest konieczność umorzenia przez Trybunał postępowania w sytuacji ich wycofania przez inicjatora postępowania (art. 59 ust. 1 pkt 1 u.o.t.p.TK). W 2018 r. Trybunał wydał 5 postanowień o umorzeniu postępowania na skutek cofnięcia wniosku lub pytania prawnego. Niekiedy cofnięcie wniosku następowało na bardzo zaawansowanym etapie rozpoznania sprawy, w tym po wyznaczeniu terminu publicznego ogłoszenia orzeczenia (zob. *p. z 6 czerwca 2018 r., K 35/16*).

W 2018 r. Trybunał podtrzymał swoje stanowisko, że zakresem jego kognicji nie jest objęte tzw. zaniechanie prawodawcze, czyli sytuacja, w której prawodawca w ogóle nie ustanowił określonych regulacji prawnych (nie unormował danej sfery stosunków społecznych). Objęte kontrolą Trybunału są natomiast pominięcia prawodawcze, czyli wypadki, gdy ustawodawca unormował jakąś dziedzinę, ale dokonał tego w sposób niepełny, fragmentaryczny (*p. z 7 listopada 2018 r., P 6/17*).

3.1.1.2. Kryteria kontroli

Kontrola norm w postępowaniu przed Trybunałem jest dokonywana według kryteriów:

- kompetencyjnego (badana jest kompetencja organu w zakresie wydania danego aktu lub zawarcia i ratyfikacji umowy międzynarodowej);
- proceduralnego (badane jest dochowanie wymaganego trybu, procedury wydania danego aktu);
- materialnego (badana jest treść norm niższego rzędu z treścią norm wyższego rzędu).

W orzecznictwie Trybunału nie ma wątpliwości, że zarzuty materialnoprawne muszą wynikać wprost z wniosku, skargi lub pytania prawnego. Wątpliwości jednak zarysowały się w 2018 r. odnośnie do tego, czy Trybunał może dokonywać z urzędu oceny trybu uchwalenia ustawy w sytuacji, gdy zarzuty w tej sprawie nie wynikają z samego wniosku, a Trybunał ustalił nieprawidłowości w toku postępowania. W sprawie Kp 1/18 Trybunał uznał, że kontrola taka może zostać przeprowadzona, tym bardziej że badanie trybu uchwalenia ustawy (choć nie sformułowane jako problem we wniosku) mieściło się w ramach art. 7 Konstytucji (zasada legalizmu) wskazywanego przez wnioskodawcę jako wzorzec w postępowaniu (*w. z 14 listopada 2018 r., Kp 1/18*). Trybunał w tej sprawie nie był jednak jednomyślny, o czym świadczy zdanie odrębne złożone przez 3 sędziów TK.

3.1.2. Formy i tryby kontroli

Kontrola hierarchiczna może być prowadzona w trybie kontroli prewencyjnej albo następczej.

Zdecydowana większość spraw kierowana jest do Trybunału w trybie kontroli następczej. Polega ona na badaniu hierarchicznej zgodności aktu normatywnego będącego w okresie *vacatio legis* albo takiego, który wszedł w życie.

W trybie kontroli prewencyjnej przedmiotem postępowania jest ustawa przedstawiona Prezydentowi RP do podpisu lub przedstawiona mu do ratyfikacji umowa międzynarodowa. Jedynie Prezydent może zainicjować kontrolę prewencyjną. W 2018 r. Prezydent złożył dwa wnioski w trybie kontroli prewencyjnej (*Kp 1/18, Kp 2/18*). Jeden z tych wniosków został rozpoznany w tym samym roku (*w. z 14 listopada 2018 r., Kp 1/18*).

W kontroli następczej, wszczęcie postępowania przed Trybunałem w sprawie hierarchicznej kontroli norm może nastąpić na podstawie wniosku, skargi konstytucyjnej lub pytania prawnego.

W trybie wnioskowym kontrola ma charakter abstrakcyjny, czyli nie odnosi się bezpośrednio do indywidualno-konkretnej sprawy. Wniosek może być złożony przez dwie grupy uprawnionych podmiotów wskazanych w art. 191 ust. 1 pkt 1-5 Konstytucji.

Pierwsza grupa podmiotów posiada legitymację ogólną (Prezydent RP, Marszałek Sejmu, Marszałek Senatu, Prezes Rady Ministrów, 50 posłów, 30 senatorów, Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego, Prezes Naczelnego Sądu Administracyjnego, Prokurator Generalny, Prezes Najwyższej Izby Kontroli, Rzecznik Praw Obywatelskich). Druga grupa podmiotów ma legitymację szczególną. W przypadku KRS (art. 191 ust. 1 pkt 2 w związku z art. 186 ust. 2 Konstytucji) wniosek może być złożony w sprawie zgodności z Konstytucją aktów normatywnych w zakresie, w jakim dotyczą one niezależności sądów i niezawisłości sędziów. W przypadku podmiotów, o których mowa w art. 191 ust. 1 pkt 3-5 (organy stanowiące jednostek samorządu terytorialnego, ogólnokrajowe organy związków zawodowych, ogólnokrajowe władze organizacji pracodawców i organizacji zawodowych, kościoły i inne związki wyznaniowe) może być zakwestionowany akt normatywny dotyczący spraw objętych ich zakresem działania.

Kontrola inicjowana na podstawie skargi konstytucyjnej albo pytania prawnego ma charakter konkretny. Poddane tej kontroli są przepisy, które zostały zastosowane wobec skarżącego lub mają zostać zastosowane w toczącym się postępowaniu przed sądem, który przedstawił pytanie prawne (zob. rozdział III i rozdział IV pkt 2 *Informacji*).

Artykuł 79 ust. 1 Konstytucji stanowi, że skargę może złożyć każdy, czyje konstytucyjne wolności lub prawa zostały naruszone. Przedmiotem skargi może być akt normatywny, na podstawie którego sąd lub inny organ administracji publicznej orzekł ostatecznie o wolnościach, prawach albo obowiązkach skarżącego określonych w Konstytucji. Skargi konstytucyjne podlegają procedurze wstępnej kontroli.

Kolejnym sposobem wszczęcia postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym jest przedstawienie pytania prawnego. Zgodnie z art. 193 Konstytucji, pytanie co do zgodności aktu normatywnego z Konstytucją, ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi lub ustawą może przedstawić Trybunałowi każdy sąd, jeżeli od odpowiedzi na nie zależy rozstrzygnięcie sprawy toczącej się przed tym sądem.

Rezultat kontroli konstytucyjności zawsze wywołuje skutek abstrakcyjny i generalny, niezależnie od sposobu zainicjowania postępowania.

3.2. Pozostałe kompetencje

W myśl art. 189 Konstytucji, Trybunał Konstytucyjny rozstrzyga spory kompetencyjne pomiędzy centralnymi konstytucyjnymi organami państwa. Zgodnie z art. 192 Konstytucji, wszczęcie postępowania w tym zakresie następuje na wniosek Prezydenta Rzeczypospolitej, Marszałka Sejmu, Marszałka Senatu, Prezesa Rady Ministrów, Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego, Prezesa Naczelnego Sądu Administracyjnego i Prezesa Najwyższej Izby Kontroli.

Zgodnie z art. 188 pkt 4 Konstytucji, Trybunał orzeka w sprawach zgodności z Konstytucją celów lub działalności partii politycznych. Trybunał ma również kompetencję w zakresie stwierdzenia przeszkody w sprawowaniu urzędu przez Prezydenta RP i powierzenia tymczasowego wykonywania jego obowiązków Marszałkowi Sejmu (art. 131 ust. 1 Konstytucji).

W 2018 r. Trybunał nie orzekał w powyższych sprawach.

Trybunał może zasygnalizować Sejmowi i Senatowi oraz innym organom stanowiącym prawo istnienie uchybień i luk w prawie, których usunięcie jest niezbędne do zapewnienia spójności systemu prawnego Rzeczypospolitej Polskiej (art. 35 ust. 1 u.o.t.p.TK). W 2018 r. Trybunał wystąpił z 7 postanowieniami sygnalizacyjnymi.

4. Rodzaje i charakter rozstrzygnięć Trybunału Konstytucyjnego

Orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego mają moc powszechnie obowiązującą i są ostateczne (art. 190 ust. 1 Konstytucji). Orzeczenia w sprawach wskazanych w art. 188 Konstytucji, podlegają niezwłocznemu ogłoszeniu w organie urzędowym, w którym dany akt normatywny był ogłoszony. Jeżeli akt nie był ogłoszony, orzeczenie ogłasza się w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski”. Orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego wchodzi w życie z dniem ogłoszenia, jednak Trybunał Konstytucyjny może określić inny termin utraty mocy obowiązującej niekonstytucyjnego aktu normatywnego. Termin ten nie może przekroczyć osiemnastu miesięcy, jeśli chodzi o ustawę, a dwunastu miesięcy, jeśli chodzi o inny akt normatywny. W wypadku orzeczeń, które wiążą się z nakładami finansowymi nieprzewidzianymi w ustawie budżetowej, Trybunał Konstytucyjny określa termin utraty mocy obowiązującej aktu normatywnego po zapoznaniu się z opinią Rady Ministrów.

Trybunał Konstytucyjny wydaje dwa rodzaje orzeczeń: wyroki lub postanowienia.

Zgodnie z art. 103 u.o.t.p.TK **wyroki** są wydawane w sprawach dotyczących:

- 1) zgodności ustaw i umów międzynarodowych z Konstytucją;
- 2) zgodności ustaw z ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi, których ratyfikacja wymagała uprzedniej zgody wyrażonej w ustawie;
- 3) zgodności przepisów prawa, wydanych przez centralne organy państwowe, z Konstytucją, ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi i ustawami;
- 4) skarg konstytucyjnych;
- 5) zgodności z Konstytucją celów lub działalności partii politycznych.

Postanowienia są natomiast wydawane w sprawach:

- 1) sporów kompetencyjnych pomiędzy centralnymi konstytucyjnymi organami państwa;
- 2) stwierdzenia przeszkody w sprawowaniu urzędu przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej oraz powierzenia Marszałkowi Sejmu tymczasowego wykonywania obowiązków Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej;
- 3) innych, w których ustawa tak stanowi lub niewymagających wydania wyroku.

Rozdział II. Wybrane zagadnienia wynikające z wyroków wydanych w 2018 r.

1. Kształtowanie sytuacji człowieka i obywatela w zgodzie z normami systemowymi

Normy systemowe wyznaczają podstawowe zasady tworzenia i stosowania przepisów prawnych dotyczących konstytucyjnych wolności i praw człowieka i obywatela. Prawodawca musi te normy uwzględniać niezależnie od tego, jaką dziedzinę stosunków społecznych lub gospodarczych reguluje, i niezależnie od tego, jaką metodę regulacji prawnej w tym celu wybiera (administracyjnoprawną, cywilnoprawną, karnoprawną itd.). Spośród norm systemowych w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego w 2018 r. zaznaczyły się zasady: poprawnej legislacji (zob. pkt 4.2), ochrony zaufania do państwa i stanowionego przez nie prawa, proporcjonalności oraz równości.

1.1. Zasada ochrony zaufania do państwa i stanowionego przez nie prawa

W demokratycznym państwie prawnym istotną wartością, którą należy urzeczywistniać i chronić, jest zaufanie obywateli (jednostek) do organów władzy publicznej oraz stanowionych przez nie przepisów prawnych. Zaufanie to wymaga przede wszystkim zagwarantowania obywatelom (jednostkom) bezpieczeństwa prawnego, tj. stanu pewności prawa umożliwiającego im rozsądne planowanie działań własnych i przewidywanie działań organów państwa.

Zasada ochrony zaufania do państwa i stanowionego przez nie prawa oddziałuje zarówno w sferze prawotwórstwa, jak i wykładni przepisów prawnych. Dlatego prawodawca powinien tak redagować przepisy, by wykluczyć możliwość przypisywania im znaczenia prowadzącego do uprzywilejowania państwa wobec obywatela. Zasady tej nie złamał prawodawca, umożliwiając taką interpretację przepisu kreującego tzw. skargę pauliańską, która pozwala organom państwa korzystać z niej podczas dochodzenia należności publicznoprawnych. Skarga pauliańska ma na celu ochronę słusznego interesu wierzyciela przed nieuczciwym dłużnikiem, który przez czynność prawną z osobą trzecią uszczupla swój majątek po to, by wierzyciel nie mógł zaspokoić z niego swojego roszczenia. Uwzględnienie przez sąd skargi wierzyciela powoduje, że wspomniana czynność prawna staje się wobec niego bezskuteczna. Dzięki temu wierzyciel może skierować egzekucję do majątku osoby trzeciej w zakresie korzyści, jaką otrzymała ona od dłużnika wierzyciela na podstawie krzywdzącej go czynności prawnej. Dopuszczenie analogicznego stosowania skargi pauliańskiej do ochrony należności publicznoprawnych nie

uprzywilejowuje państwa (będącego w tym wypadku wierzycielem) wobec obywatela, ponieważ organ podatkowy sięgający po nią w procesie cywilnym działa jak podmiot prawa prywatnego. Musi więc wykazać, że spełnione są jej przesłanki. Ponadto uznanie zasadności skargi przez sąd – i w efekcie stwierdzenie bezskuteczności umowy zawartej między dłużnikiem publicznoprawnym i osobą trzecią – nie wkracza w ogóle w obszar uprawnień ani obowiązków podatkowych tej osoby. Skarga pauliańska organu podatkowego nie odniesie przy tym skutku, jeśli osoba trzecia działała w dobrej wierze, tzn. nie wiedziała o celu, do jakiego jej kontrahent (będący dłużnikiem publicznoprawnym) wykorzystuje czynność prawną. Nie sposób zatem uznać, że objęcie ochroną pauliańską wierzytelności podatkowych stanowi „pułapkę” zastawioną na starannego (uczciwego) uczestnika obrotu (*w. z 18 kwietnia 2018 r., K 52/16*).

1.2. Zasada proporcjonalności

Wśród konstytucyjnych norm systemowych istotne miejsce zajmuje zasada proporcjonalności. W ujęciu znajdującym wyraz w art. 31 ust. 3 Konstytucji zasada ta wymaga, by ograniczenia konstytucyjnych wolności i praw jednostki były przydatne do celu danej regulacji i niezbędne w demokratycznym państwie do ochrony konkretnej wartości konstytucyjnej – bezpieczeństwa publicznego, porządku publicznego, środowiska, zdrowia, moralności publicznej – bądź wolności lub praw innych osób oraz aby ograniczenia te nie były nadmierne, a tym bardziej – by nie naruszały istoty konstytucyjnych wolności i praw. Przesłanek niezbędności oraz zachowania odpowiedniej proporcji – między ochroną konstytucyjnej wartości, jaką jest bezpieczeństwo państwa, a wprowadzaniem w tym celu ograniczeniem konstytucyjnego prawa do sądu oraz do zaskarżania orzeczeń pierwszoinstancyjnych – nie spełniała jedna z regulacji zamieszczonych w ustawie o ochronie informacji niejawnych. Nakazywała ona doręczanie niektórym skarżącym odpisów wyroków sądów administracyjnych bez uzasadnienia. Dotyczyło to osób, którym w wyniku postępowania kontrolnego w zakresie ochrony informacji niejawnych cofnięto tzw. poświadczenie bezpieczeństwa. W takiej sytuacji, chcąc wnieść do Naczelnego Sądu Administracyjnego skargę kasacyjną, osoby te musiały ją sporządzić bez znajomości motywów kwestionowanego orzeczenia. Ochrona informacji niejawnych nie może jednak usprawiedliwiać niedoręczania skarżącemu tych fragmentów uzasadnienia wyroku w jego sprawie, które nie zawierają tajnych informacji, a jedynie motywy faktyczne i prawne rozstrzygnięcia sądu pierwszej instancji (*w. z 23 maja 2018 r., SK 8/14*).

Przydatna, lecz niekonieczna i niewspółmierna do celu regulacji – wyrażającego się w ochronie konstytucyjnej wartości porządku publicznego – była również ingerencja ustawodawcy w prawo własności właściciela pojazdu usuniętego z drogi, przewidziana w prawie o ruchu drogowym. Polegała ona na tym, że usunięty pojazd zatrzymywano na wyznaczonym przez właściwego starostę parkingu strzeżonym do czasu uiszczenia opłaty i okazania dowodu opłaty za jego usunięcie i parkowanie. W praktyce obowiązek ten – jako warunek wydania pojazdu – służyć miał głównie mobilizowaniu kierowców do niezwłocznego uiszczenia należności, które zapewniałyby powiatom wpływy z tytułu opłat publicznych. Utrudnianie

właścicielowi odebrania z parkingu należącego do niego pojazdu, przez wzgląd na ewentualne przeszkody w ściąganiu opłat za jego usunięcie i przechowanie, nie było jednak konieczne, skoro istnieją inne ustawowe instrumenty egzekwowania należności publicznoprawnych (*w. z 5 grudnia 2018 r., K 6/17*).

Kryterium niezbędności nie spełniała także regulacja, która do udzielenia informacji o pochodzeniu i sieciach dystrybucji towarów lub usług – naruszających określone prawa własności przemysłowej – zobowiązywała inną osobę niż podmiot łamiący te prawa. Do zaktualizowania się obowiązku informacyjnego wystarczyło, że wspomniane informacje były konieczne do dochodzenia roszczeń z zakresu ochrony tego rodzaju praw własności. Co więcej, aby wykonać ten obowiązek, osoba trzecia musiała przekazać informacje objęte tajemnicą handlową bez względu na fakt, czy postępowanie w głównej sprawie o naruszenie praw własności przemysłowej w ogóle (bądź dalej) się toczyło. Mimo to ustawodawca nie zagwarantował osobom zobowiązanym do udzielenia informacji dostatecznej ochrony przed nadużyciem ze strony podmiotu uprawnionego do ich pozyskiwania. W konsekwencji w nieproporcjonalny, a zatem niekonstytucyjny, sposób ograniczył wolność działalności gospodarczej (*w. z 6 grudnia 2018 r., SK 19/16*).

Wymóg proporcjonalności nie odnosi się wyłącznie do ograniczeń korzystania z konstytucyjnych wolności i praw. Z wysłowionej w art. 2 Konstytucji zasady demokratycznego państwa prawnego wywodzi się bowiem zakaz arbitralnego traktowania jednostek oraz nadmiernej ingerencji państwa w stosunki społeczne. Kiedy więc prawodawca nakłada na jednostkę obowiązki, winien dopilnować, by nie były one nadmierne, a przez to nieproporcjonalne. Tak rozumiany wymóg proporcjonalności naruszałoby w szczególności dopuszczenie ingerencji władz publicznych w prawa majątkowe jednostek, wynikające z nałożenia na nie zbyt uciążliwego obowiązku podatkowego lub jego zwiększenia ponad miarę. Przejawu nadmiernego fiskalizmu nie stanowi jednak zobowiązanie osób prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą do uiszczania zryczałtowanych składek na ubezpieczenie zdrowotne w okresie, w którym pobierają one zasiłek chorobowy z tytułu niezdolności do pracy. Ryczałtowy charakter składek na ubezpieczenie zdrowotne sprzyja przewidywalności dochodów funduszu, z którego finansowane są świadczenia zdrowotne. Ponadto upraszcza ustalenie wysokości składek, a także ułatwia i czyni mniej kosztownym ich pobór. Ceną za to jest niewątpliwie brak możliwości precyzyjnego dostosowania wysokości podstawy składki do konkretnej sytuacji osoby prowadzącej pozarolniczą działalność gospodarczą. Niemniej nawet gdyby wymiar podstawy składki ulegał zmniejszeniu odpowiednio do okresu pobierania zasiłku chorobowego, nie wpłynęłoby to na indywidualizację ani na ocenę proporcjonalności tego ciężaru. Co prawda bowiem obniżenie podstawy obowiązującej składki proporcjonalnie do okresu pobierania zasiłku chorobowego ograniczyłoby jej faktyczną wysokość, ale nie gwarantowałoby zachowania przez ubezpieczonych zdolności do ponoszenia ciężarów publicznych. Wysokość tej podstawy jest bowiem tylko jednym z elementów kształtujących ich sytuację ekonomiczną (*w. z 4 grudnia 2018 r., P 12/17*).

1.3. Zasada równości

Konstytucja nakazuje równo (tj. bez zróżnicowań) traktować podobne podmioty prawa, czyli takie, które charakteryzują się wspólną cechą prawnie istotną. Cechy tego rodzaju – w kontekście określania zasad uiszczania składek na ubezpieczenie zdrowotne – nie mają osoby prowadzące działalność gospodarczą oraz pracownicy. W odniesieniu do obu grup ubezpieczonych ustawodawca skonstruował odrębne reżimy prawne, ukształtowane w oparciu o inne elementy. Różnicując zasady ustalania podstawy wymiaru składek i sposobu ich odprowadzania, kierował się przy tym zarówno sytuacją ekonomiczną i społeczną osób podlegających obowiązkowemu ubezpieczeniu zdrowotnemu, jak i koniecznością realizacji konstytucyjnego obowiązku zapewnienia świadczeń opieki zdrowotnej (*w. z 4 grudnia 2018 r., P 12/17*).

Wspólnej cechy – relewantnej z punktu widzenia przyznania tzw. nauczycielskiego świadczenia kompensacyjnego – nie mają psychologowie zatrudnieni w placówkach związanych przede wszystkim z działalnością edukacyjną i dydaktyczno-wychowawczą oraz psychologowie zatrudnieni w poradniach psychologiczno-pedagogicznych (bądź innych placówkach). Specyfika miejsca zatrudnienia, jaką jest zbiorowość szkolna, uzasadniała objęcie wspomnianym świadczeniem – kompensującym likwidację możliwości przejścia na emeryturę bez względu na wiek – „innych pracowników pedagogicznych”, w tym psychologów, zatrudnionych w placówkach związanych przede wszystkim z działalnością edukacyjną i dydaktyczno-wychowawczą. Jako że, co do zasady, specyfice tej nie odpowiada praca psychologów zatrudnionych w poradniach psychologiczno-pedagogicznych, mogli oni zostać wykluczeni z kręgu uprawnionych do świadczenia (*w. z 26 czerwca 2018 r., SK 32/17*).

Zasada równości nie ma absolutnego charakteru. Zróżnicowanie sytuacji podmiotów podobnych jest konstytucyjnie dopuszczalne pod warunkiem, że kryterium zróżnicowania pozostaje w bezpośrednim, racjonalnym związku z celem i treścią danej regulacji oraz z innymi normami lub wartościami konstytucyjnymi, usprawiedliwiającymi odmienne traktowanie takich podmiotów. Waga interesu chronionego przez zróżnicowanie musi być przy tym proporcjonalna do wagi interesu naruszanego z powodu zróżnicowania. Zasadzie równości nie uchybiło niejednolite potraktowanie w jednej z nowelizacji kodeksu karnego sprawców przestępstw popełnionych w tym samym czasie. Przejawiało się ono w przyjęciu w charakterze kryterium różnicowania podstaw prawnych orzekania tzw. kary łącznej – terminu uprawomocnienia się kar podlegających łączeniu. Kara łączna jest sposobem reakcji karnej na wskazane przez ustawodawcę wypadki popełnienia przez jednego sprawcę kilku przestępstw, za które orzeczono odrębne kary. Ma ona na celu podsumowanie działalności danego sprawcy, a następnie wymierzenie jednej, sprawiedliwej kary w oparciu o kary orzeczone za poszczególne przestępstwa. Ponieważ kara łączna ingeruje w istotę kar podlegających łączeniu, zasady jej wymiaru powinny uwzględniać konstytucyjną zasadę określoności kary już w momencie popełnienia czynu. Przyjęcie przez ustawodawcę – jako kryterium ustalania właściwego reżimu prawnego kary łącznej – prawomocności kar podlegających łączeniu było dopuszczalne, gdyż zapewniało realizację konstytucyjnych wymogów wydania wyroku sprawiedliwego, a jednocześnie przyczyniało się do sprawnego wdrożenia nowych zasad orzekania kary łącznej (*w. z 11 grudnia 2018 r., K 16/16*).

2. Wolności, prawa i obowiązki konstytucyjne

2.1. Wolności i prawa konstytucyjne

2.1.1. Wolność działalności gospodarczej

Stanowiąca fundament ustroju gospodarczego Rzeczypospolitej konstytucyjna wolność działalności gospodarczej przysługuje każdemu, kto ją podejmuje. Ograniczenie tej wolności dopuszczalne jest wyłącznie w drodze ustawy i tylko ze względu na ważny interes publiczny.

Jako ograniczenie swobody działalności gospodarczej nie może być, co do zasady, traktowane nałożenie czy też zwiększenie podatku, ponieważ ingerencja ta ma wyraźną podstawę konstytucyjną. Inaczej byłoby wówczas, gdyby – pod pozorem regulacji daninowej – ustawodawca zastosował instrument służący wyłącznie i ewidentnie celom innym niż fiskalne (w szczególności nacjonalizacyjnym czy represyjnym), na przykład przez nadanie podatkowi cech konfiskaty mienia. Takiego bezprawnego celu nie miało zwiększenie zryczałtowanej stawki podatku od gier urządzanych na automatach o niskich wygranych z równowartości 180 euro miesięczne do 2000 zł miesięcznie od każdego eksploatowanego automatu. Wzrost stawki podatkowej pełnił w tym wypadku głównie typową rolę fiskalną, sprzyjając osiągnięciu równowagi budżetowej w sytuacji, gdy wpływy podatkowe z tytułu eksploatacji automatów o niskich wygranych malały w związku z wygasaniem zezwoleń na urządzenie gier na tego rodzaju urządzeniach (w. z 28 listopada 2018 r., SK 3/14).

2.1.2. Autonomia informacyjna oraz ochrona danych osobowych

Prywatność i będąca jej częścią autonomia informacyjna człowieka należą do podstawowych wolności konstytucyjnych. Autonomia informacyjna jednostki oznacza przede wszystkim możliwość decydowania przez jednostkę o zakresie dostępu do danych, które jej dotyczą. Zasadniczym instrumentem ochrony tak rozumianej autonomii informacyjnej jest zgoda danej osoby na udostępnienie informacji innemu podmiotowi. Warunek ten pominął prawodawca w ustawie o społecznej inspekcji pracy. Nie uzależnił bowiem nakładanego na pracodawcę obowiązku udzielenia społecznemu inspektorowi pracy informacji i okazania mu dokumentów od uzyskania zgody pracownika w wypadkach, w których wykonanie rzeczonych obowiązków wiązałyby się z udostępnieniem danych osobowych tego pracownika (w. z 26 kwietnia 2018 r., K 6/15).

Zasady i tryb gromadzenia informacji o jednostkach, w tym ujawniania i przetwarzania ich danych osobowych, muszą być określone w ustawie. Tymczasem ustawodawca upoważnił organ władzy wykonawczej do ustalenia reguł przypisywania przez urzędy pracy tzw. profili pomocy osobom bezrobotnym oraz postępowania w ramach tychże profili. W praktyce pozwolił na wyznaczenie w rozporządzeniu zakresu danych zbieranych w trakcie profilowania, a także sposobu ich pozyskiwania, przetwarzania, poprawiania i udostępniania. W rezultacie – wbrew standardowi konstytucyjnemu – rozporządzenie stało się rzeczywistą podstawą udostępnienia przez bezrobotnego informacji urzędowi pracy (w. z 6 czerwca 2018 r., K 53/16).

Zasadę wyłączności ustawowej ingerencji w prawo do prywatności i autonomię informacyjną jednostki naruszał również przepis rozporządzenia w sprawie orzekania o niepełnosprawności i stopniu niepełnosprawności, przewidujący ujawnienie przyczyny niepełnosprawności w urzędowym dokumencie, jakim jest orzeczenie o stopniu niepełnosprawności. Do ujawnienia danych dochodziło, ponieważ rozporządzenie nakazywało zamieszczanie we wspomnianym orzeczeniu symbolu przyczyny niepełnosprawności, a jednocześnie zawierało informacje pozwalające zidentyfikować (odczytać) ów symbol. Podstawą prawną ujawnienia i przetwarzania danych osobowych był więc w tym wypadku akt podustawowy, a nie – jak tego wymaga konstytucyjny standard – ustawa (w. z 19 czerwca 2018 r., SK 19/17).

2.1.3. Wolność majątkowa

Konstytucja chroni własność, inne prawa majątkowe oraz prawo dziedziczenia zobowiązując ustawodawcę do ukształtowania konstrukcji poszczególnych praw ekonomicznych, zapewnienia możliwości czynienia z nich użytku oraz przyznania im odpowiedniej, a przy tym równej dla wszystkich, ochrony prawnej. Tej ostatniej konstytucyjnej gwarancji prawodawca nie wziął pod uwagę podczas kształtowania stawek wynagrodzenia biegłych w postępowaniu karnym, arbitralnie różnicując wynagrodzenie osób wpisanych na listę biegłych sądowych oraz osób spoza listy (tj. biegłych powołanych *ad hoc*). W efekcie bezpodstawnie wyłączył prawo do uzyskania przez biegłego *ad hoc* wynagrodzenia w podwyższonej wysokości, uzasadnionego szczególnym nakładem jego pracy w sporządzenie zleconej opinii (w. z 28 czerwca 2018 r., SK 4/17).

Gwarancje wolności majątkowej Konstytucja przyznaje każdemu, zatem nie ma podstaw, by nie stosować ich do osób skazanych lub pozbawionych wolności. Przyzwalając pod pewnymi warunkami na ingerowanie w wolność majątkową, Konstytucja również nie różnicuje podmiotów, których może ono dotyczyć. Ustawodawcy wolno więc ograniczyć korzystanie z prawa własności przysługującego skazanym odbywającym karę pozbawienia wolności, o ile uwzględni sytuację, w jakiej znajdują się te osoby, i dochowa wymagań stawianych przez konstytucyjną zasadę proporcjonalności. Granic dopuszczalnej ustawodawczej ingerencji w tej mierze nie przekracza to, że kodeks karny wykonawczy uniemożliwia skazanemu przeznaczenie środków zgromadzonych w tzw. żelaznej kasie na spłatę grzywny, która nie została przez sąd zamieniona na zastępczą karę pozbawienia wolności lub zastępczą karę aresztu. „Żelazna kasa” jest swoistym funduszem oszczędnościowym (akumulacyjnym), mającym zapewnić skazanemu po zwolnieniu z zakładu karnego środki pieniężne na przejazd do miejsca zamieszkania i na utrzymanie. Każdy z wpływów pieniężnych na rzecz skazanego (poza kwotą zdeponowaną przez niego podczas przyjęcia do zakładu karnego) podlega jednorazowemu uszczupleniu – maksymalnie o kwotę 4% jednego przeciętnego wynagrodzenia pracowników. Z pozostałych środków pieniężnych skazany może zatem spłacić nałożoną na niego grzywnę, lub mogą to uczynić osoby mu najbliższe. Konstruując mechanizm „żelaznej kasy”, prawodawca przewidział zresztą wyjątek pozwalający skazanemu zapłacić grzywnę ze środków zgromadzonych w „kasie”. Jest to możliwe wówczas,

gdy egzekucja grzywny okazuje się nieskuteczna lub z okoliczności sprawy wynika, że byłaby ona bezskuteczna. Ustawodawca prawidłowo wyważył tu różne racje, tzn. z jednej strony potrzebę zaopatrzenia skazanego opuszczającego zakład karny w podstawowe środki pieniężne, a z drugiej strony chęć uniknięcia dalszej jego izolacji (*w. z 24 kwietnia 2018 r., SK 27/16*).

Konstytucja przyzwala na ograniczanie praw majątkowych, lecz równocześnie wyklucza, by pozbawiano je realnej wartości ekonomicznej. Do takiej sytuacji doprowadził prawodawca, nie zmieniając przez kilkanaście lat minimalnej stawki za czynności adwokackie w sprawach o świadczenia pieniężne z ubezpieczenia społecznego. Ustaliwszy tę stawkę w 2002 r. na 60 zł, do roku 2015 nie dostosowywał jej wysokości do zmiany siły nabywczej złotego ani do zmiany cen towarów i usług konsumpcyjnych. Wieloletni brak reakcji prawodawcy na zmiany ekonomiczne spowodował, że strona wygrywająca postępowanie nie odzyskiwała (choćby w istotnej części) kwot realnie wydatkowanych na pełnomocnika procesowego. W ten sposób prawo do uzyskania zwrotu poniesionych kosztów zastępstwa prawnego stawało się coraz bardziej iluzoryczne (*w. z 27 lutego 2018 r., SK 25/15*).

Jakkolwiek konstytucyjne usprawiedliwienie może znajdować także retroaktywne wprowadzenie w życie regulacji prawnej, to nie może ono pociągać za sobą naruszenia wolności majątkowej, w tym również prawa własności. Prawodawcy nie udało się uniknąć takiego skutku kształtując zasady wypłaty przez spółdzielnię mieszkaniową osobie uprawnionej (tzn. bliskiemu członka spółdzielni) wartości rynkowej lokalu mieszkalnego. 31 lipca 2007 r. znowelizował on ustawę o spółdzielniach mieszkaniowych, przewidując – w zgodzie z konstytucyjnymi standardami – że w wypadku wygaśnięcia spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu mieszkalnego spółdzielnia mieszkaniowa zobowiązana będzie odtąd do rozliczenia się z osobą uprawnioną na podstawie wartości rynkowej lokalu, a nie, jak wcześniej – zwaloryzowanej kwoty wkładu mieszkaniowego. Tworząc nową regulację, ustawodawca nie dostrzegł jednak potencjalnej wątpliwości co do tego, kiedy powstaje roszczenie osoby uprawnionej do wypłaty kwoty wynikającej z rozliczenia: w chwili wygaśnięcia prawa do lokalu czy dopiero jego opróżnienia. W orzecznictwie sądowym ukształtowała się norma prawna przyjmująca za moment powstania roszczenia tę drugą sytuację. W efekcie sądy uznawały, że nawet jeśli prawo do lokalu mieszkalnego wygasło przed 31 lipca 2007 r., spółdzielnia powinna wypłacić kwotę obliczoną w oparciu o jego wartość rynkową. Norma ta naruszała konstytucyjne prawo własności, gdyż – wbrew błędnemu pogładowi sądów – roszczenie osoby uprawnionej powstaje wraz z wygaśnięciem prawa do lokalu i dlatego jego treść musi podlegać przepisom w brzmieniu obowiązującym w tej właśnie chwili. W przeciwnym razie dochodzi do sprzecznego z Konstytucją, bo niezasadzonego, działania prawa wstecz (*w. z 19 czerwca 2018 r., SK 34/14*).

Z Konstytucji wynika również nakaz, by rozwiązanie ustawowe, przewidujące przejście prawa własności między podmiotami prawa prywatnego wbrew woli właściciela, kreowało jednocześnie obowiązek spełnienia świadczenia wzajemnego (ekwiwalentnego) przez osobę uzyskującą własność. Odstępstwa od zasady ekwiwalentności mogą być wprowadzone tylko w niezbędnym zakresie dla realizacji innych zasad i wartości konstytucyjnych. Należy do nich w szczególności zasada ochrony zaufania obywateli do państwa i stanowionego przez nie prawa

oraz wartość, jaką jest ostateczny i powszechnie obowiązujący charakter orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego. W wyroku z 17 grudnia 2008 r. (*P 16/08*) Trybunał Konstytucyjny uznał za wadliwe zasady ustalone w jednym z przepisów ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych. Regulowały one wzajemne rozliczenia spółdzielni i osób uprawnionych z tytułu spółdzielczego własnościowego prawa do mieszkania podczas uwłaszczania tych osób, tj. przekształcania przysługującego im spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu w prawo odrębnej własności. Wyrok Trybunału objął wspomniane zasady w kształcie, jaki nadała im ustawa nowelizująca z 14 czerwca 2007 r., przy czym zawierający je przepis miał w określonym zakresie utracić moc obowiązującą 31 grudnia 2009 r. Jednak dzień wcześniej weszła w życie ustawa nowelizująca z 18 grudnia 2009 r., nakazująca dalsze jego stosowanie do rozliczeń z osobami, które między 31 lipca 2007 r. a 29 grudnia 2009 r. złożyły wnioski o ustanowienie odrębnej własności lokalu. Przyjęte przez ustawodawcę rozwiązanie było zgodne z Konstytucją, dlatego że miało na celu doprowadzenie do zakończenia – na „starych” zasadach – procesów uwłaszczeniowych zainicjowanych po wejściu w życie ustawy nowelizującej z 14 czerwca 2007 r. a niezakończonych przed 29 grudnia 2009 r. Dzięki temu osoby, które – działając w zaufaniu do decyzji prawodawcy i samego Trybunału – spełniły wszystkie ustawowe kryteria i wystąpiły z odpowiednim wnioskiem we wskazanym wyżej okresie, nie zostały pozbawione możliwości dochodzenia przed sądem ustanowienia odrębnej własności lokalu spółdzielczego na zasadach obowiązujących w tym czasie (*w. z 20 czerwca 2018 r., SK 3/13*).

Ingerując w prawa majątkowe, prawodawca musi dochować konstytucyjnego wymogu ustawowej formy wszelkich ograniczeń. Nie uczynił tego ustalając stawki wynagrodzenia biegłych w postępowaniu karnym, ponieważ w wydanym w tym celu rozporządzeniu zawęził sformułowane w ustawie kryteria uzyskania wynagrodzenia przez biegłego, całkowicie abstrahując od zawartej w niej przesłanki nakładu pracy (*w. z 28 czerwca 2018 r., SK 4/17*).

2.1.4. Wolność wykonywania zawodu

Konstytucja gwarantuje trzy funkcjonalnie powiązane wolności – wyboru zawodu, wyboru miejsca pracy oraz wykonywania zawodu – które składają się na wolność pracy. Aby ją urzeczywistnić, ustawodawca winien umożliwić korzystanie przez jednostkę z wyżej wskazanych wolności w sposób wolny od zewnętrznej ingerencji, w możliwie najszerszym zakresie. Co do zasady, nie wolno mu natomiast ograniczać swobody decydowania przez jednostkę o podjęciu, kontynuowaniu i zakończeniu pracy określonego rodzaju, w wybranym zawodzie, miejscu oraz dla konkretnego pracodawcy. Gdyby ingerencja w wolność pracy okazała się mimo wszystko konieczna, prawodawca musi wziąć pod uwagę warunki stawiane w tym względzie przez konstytucyjną zasadę proporcjonalności oraz nadać wprowadzanym ograniczeniom ustawową formę. Tego ostatniego wymogu nie dochował, upoważniając w przepisach prawa budowlanego do ograniczenia rozporządzeniem zakresu uprawnień budowlanych. Prawo budowlane nie określa, do wykonywania których czynności potrzeba nieograniczonych uprawnień budowlanych, do których zaś wystarczają ograniczone uprawnienia. Także samą decyzję o wprowadzeniu ograniczeń uprawnień ustawa pozostawia organowi wydającemu rozporządzenie.

Akt ten nie może jednak zastępować ustawy, która powinna nie tylko wyznaczać pozytywny zakres czynności w ramach uprawnień budowlanych, lecz również wskazywać wszelkie jego ewentualne ograniczenia (w. z 7 lutego 2018 r., K 39/15).

2.1.5. Prawo do poznania swej tożsamości

Konstytucja gwarantuje każdemu człowiekowi prawo do poznania swej tożsamości i prawnego ustalenia relacji łączących go z innymi osobami zgodnie z prawdą biologiczną. Prawo to pozostaje w ścisłym związku z fundamentalną konstytucyjną zasadą ochrony godności człowieka, a także z konstytucyjnym prawem do ochrony życia prywatnego i rodzinnego.

Jakkolwiek prawo do poznania własnych korzeni i prawnego ustalenia pochodzenia zgodnego z prawdą biologiczną nie ma charakteru absolutnego, to jego ewentualne ograniczenia muszą być uzasadnione innymi wartościami konstytucyjnymi oraz spełniać kryteria proporcjonalności. Wspomniane konstytucyjne prawo ustawodawca naruszył, stanowiąc, że 3-letni termin wytoczenia przez pełnoletnie dziecko powództwa o zaprzeczenie ojcostwa męża swojej matki biegł będzie od daty osiągnięcia przez nie pełnoletności, bez względu na to, kiedy dowiedziało się, że nie pochodzi od tego mężczyzny. W praktyce termin ten mógł więc upłynąć, zanim dziecko uzyskało wiedzę na temat okoliczności mogących skłonić je do zakwestionowania prawnej relacji ojcostwa, ustalonej na podstawie ustawowego domniemania pochodzenia od męża matki, a niezgodnej z prawdą biologiczną. Niemożliwe stawało się wówczas obalenie owego domniemania, a w konsekwencji również – wytoczenie powództwa o ustalenie ojcostwa innego mężczyzny bądź uznanie ojcostwa dziecka przez innego mężczyznę. Konstytucyjny standard w zakresie zapewnienia środków umożliwiających efektywną realizację konstytucyjnego prawa do poznania własnej tożsamości i prawnego ustalenia pochodzenia w zgodzie z prawdą biologiczną byłby dochowany, gdyby rzeczony termin był liczony od daty, w której pełnoletnie dziecko dowiedziało się o swym rzeczywistym pochodzeniu biologicznym (w. z 16 maja 2018 r., SK 18/17).

2.1.6. Prawo dostępu do informacji publicznej

Konstytucyjne prawo do uzyskiwania informacji o działalności organów władzy publicznej oraz osób pełniących funkcje publiczne w zakresie związanym z pełnionymi przez te osoby funkcjami (prawo dostępu do informacji publicznej) służy przejrzystości działania władzy publicznej w demokratycznym państwie prawnym i stanowi warunek konieczny istnienia społeczeństwa obywatelskiego. Prawo to obejmuje również informację publiczną przetworzoną, tj. taką informację, którą na dzień złożenia wniosku o jej udostępnienie podmiot zobowiązany do udzielenia informacji publicznej nie dysponuje, bo do jej uzyskania potrzebne są z jego strony dodatkowe czynności. Ograniczenia prawa dostępu do informacji publicznej nie mogą być nadmierne, a tym bardziej naruszać jego istoty. Dotyczy to także ograniczeń dostępu do informacji publicznej przetworzonej. Do naruszenia jego istoty nie prowadzi uzależnienie przez ustawodawcę prawa do uzyskania tego rodzaju informacji od wykazania przez wnioskodawcę jej szczególnej istotności dla

interesu publicznego. Przedkładając w tym wypadku interes publiczny nad interes strony, ustawodawca miała na względzie potrzebę ochrony porządku publicznego przez zapewnienie prawidłowego funkcjonowania organów państwa i innych podmiotów zobowiązanych do udzielania informacji publicznej. Ochrona tak rozumianego porządku publicznego byłaby iluzoryczna, gdyby każde żądanie udostępnienia informacji angażowało organy do aktywności w zakresie przygotowania informacji publicznej przetworzonej kosztem realizowania przez nie – szybko i sprawnie – ich podstawowych kompetencji i zadań. Dlatego ustawodawca zdecydował, że prawo do uzyskania informacji publicznej przetworzonej przysługuje jedynie takiemu wnioskodawcy, który potrafi wykazać, że w chwili składania wniosku ma indywidualne, realne i konkretne możliwości wykorzystania informacji publicznej, której przygotowania się domaga, dla dobra ogółu i to w sposób niedostępny dla każdego posiadacza informacji publicznej. Nałożony na zainteresowanego udostępnieniem informacji publicznej przetworzonej ciężar dowodowy nie jest przy tym nadmiernie dolegliwy (*w. z 18 grudnia 2018 r., K 27/14*).

2.1.7. Prawa pracownicze

Konstytucja przyznaje pracownikom prawo do określonych w ustawie dni wolnych od pracy i corocznych płatnych urlopów oraz maksymalnych norm czasu pracy. Ponieważ prawo do corocznego płatnego urlopu gwarantowane jest przez Konstytucję bezwarunkowo, rekompensata pieniężna za niewykorzystany (płatny) urlop stanowi konieczny substytut otrzymywany zamiast takiego urlopu lub za czas wolny od pracy. Choć prawa do urlopu i do jego ekwiwalentu można dochodzić jedynie w granicach określonych w ustawie, to ustawodawcy nie wolno zejść poniżej pewnego minimum ochrony i doprowadzić do sytuacji, w której prawa te zostaną wydrążone z rzeczywistej treści. Konstytucyjnego standardu w tym zakresie nie dochował prawodawca w ustawie o Policji, ustalając wysokość ekwiwalentu pieniężnego za 1 dzień niewykorzystanego urlopu wypoczynkowego lub dodatkowego w wymiarze 1/30 części miesięcznego uposażenia. Prawo do ekwiwalentu pieniężnego z tytułu niewykorzystanego urlopu wypoczynkowego lub dodatkowego nabywa się przy zwolnieniu ze służby. Ponieważ na skutek okoliczności niezależnych od funkcjonariusza wykorzystanie przysługującego mu urlopu przed ustaniem stosunku pracy może nie być możliwe, jedyną formą rekompensaty za niewykorzystany urlop jest wówczas przewidziany przez ustawodawcę ekwiwalent. Jako substytut niewykorzystanego urlopu powinien on odpowiadać wartości tego świadczenia w naturze. Świadczeniem ekwiwalentnym za przepracowany dzień urlopu jest zaś wynagrodzenie za jeden dzień roboczy. Tymczasem sprecyzowany w ustawie o Policji sposób obliczania ekwiwalentu pieniężnego powodował, że policjanci za każdy dzień niewykorzystanego urlopu wypoczynkowego lub dodatkowego otrzymywali jedynie około 73% dziennego uposażenia. Nie była to więc rekompensata ekwiwalentna (*w. z 30 października 2018 r., K 7/15*).

Konstytucja gwarantuje nie tylko indywidualne, ale i zbiorowe prawa pracownicze. Wśród tych ostatnich mieści się prawo związków zawodowych, pracodawców i ich organizacji do rokowań, a więc prowadzenia swobodnych negocjacji będących przejawem dialogu partnerów społecznych, którzy dążą do

konciliacyjnego rozstrzygnięcia zaistniałych między nimi kwestii spornych. Efektem tego dialogu mogą być układy zbiorowe pracy oraz porozumienia, do których należą m.in. regulaminy wynagradzania pracowników. Co prawda ustawodawca nałożył na pracodawcę obowiązek zainicjowania negocjacji zmierzających do ustalenia regulaminu wynagrodzeń i uzgodnienia jego treści ze związkami zawodowymi, ale zobowiązanie to nie narusza konstytucyjnego standardu. W żaden bowiem sposób nie ogranicza ono prawa pracodawcy, jak i zresztą działających u niego organizacji związkowych, do swobodnych rokowań mających na celu osiągnięcie porozumienia co do treści wspomnianego regulaminu – w szczególności zaś nie zmusza żadnej ze stron do wyrażenia zgody na przyjęcie niekorzystnych dla niej rozwiązań. W braku zgody związków ustalenie warunków wynagradzania pracowników nastąpi indywidualnie w ich umowach o pracę (*w. z 2 października 2018 r., K 26/15*).

2.1.8. Prawo do zabezpieczenia społecznego

Istota konstytucyjnego prawa do zabezpieczenia społecznego wyraża się w zapewnieniu obywatelom zaspokojenia ich usprawiedliwionych potrzeb w razie utraty zdolności do pracy (ze względu na chorobę czy inwalidztwo), braku pracy niewynikającego z ich woli, a także po osiągnięciu przez nich wieku emerytalnego. Do istoty tego prawania należą świadczenia kompensacyjne o charakterze (przejściowego i wygasającego) przywileju przyznane nauczycielom oraz innym pracownikom pedagogicznym, zatrudnionym w placówkach związanych przede wszystkim z działalnością edukacyjną i dydaktyczno-wychowawczą, w zamian za likwidację możliwości przechodzenia na emeryturę bez względu na wiek (*w. z 26 czerwca 2018 r., SK 32/17*).

Urzeczywistnienie (wzmocnienie gwarancji) konstytucyjnego prawa do zabezpieczenia społecznego wymaga od ustawodawcy stabilizowania stosunków pracy pracowników w wieku przedemerytalnym. Ochrona zatrudnienia ułatwia bowiem w tym wypadku spełnienie kryteriów związanych z wiekiem i stażem pracy niezbędnych do uzyskania prawa do emerytury. Dlatego niedopuszczalne było pozbawienie pracowników w wieku przedemerytalnym, którym umowę o pracę wypowiedziano z naruszeniem przepisów o jej wypowiedzaniu, prawa żądania przywrócenia do pracy na dotychczasowych warunkach, tylko z tego powodu, że zatrudniono ich na podstawie umowy o pracę zawartej na czas określony (*w. z 11 grudnia 2018 r., P 133/15*).

2.2. Ochrona wolności i praw konstytucyjnych

2.2.1. Prawo do sądu

Do najważniejszych środków ochrony konstytucyjnych wolności i praw zalicza się gwarantowane również przez Konstytucję prawo do sądu. Do jego istoty należy w szczególności sprawiedliwość proceduralna, której treścią jest dążenie do osiągnięcia opartego na prawdzie, sprawiedliwego rozstrzygnięcia sądowego, za pomocą prawidłowo ukształtowanej, jawnej i rzetelnej procedury, pozwalającej chronić słuszne interesy jej uczestników. Rzetelność procedury wymaga przy tym,

by mechanizmy, dzięki którym uczestnik postępowania (strona) realizuje swe prawo do sądu, były bezsporne i przewidywalne. Dlatego ustawodawca powinien w sposób niebudzący wątpliwości interpretacyjnych wskazywać, za pomocą jakich środków prawnych jednostka ma wykonywać to prawo i jaki jest zakres właściwości sądu. Wątpliwości tych nie uniknął, konkretyzując sądową ochronę roszczeń osób, które – na podstawie przepisów ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych – uprawnione są do żądania, by spółdzielnia ustanowiła odrębną własność określonego lokalu i przeniosła na nie to prawo. Chodziło przy tym o sytuacje, w których spółdzielnia nie wypełnia obowiązków związanych z pracami adaptacyjnymi potrzebnymi do uczynienia lokalu samodzielny, a dzięki temu następnie – przedmiotem odrębnej własności. Wprawdzie wspomniana ustawa przewidywała w takich wypadkach nieprocesowy tryb postępowania, ale Sąd Najwyższy przyjął, że w efekcie jednej z jej nowelizacji stosowanie przesądzającego o tym przepisu zostało wyłączone (zgodnie z regułą rozstrzygania zbiegów między regulacjami wydanymi w różnym czasie, lecz normującymi identyczne stany faktyczne), chociaż formalnie nie został uchylony. W konsekwencji jedynym trybem postępowania pozostał tryb procesowy, mimo że działający w nim sąd nie jest władny nakazać przeprowadzenie prac adaptacyjnych, co z kolei uniemożliwia ustanowienie odrębnej własności lokalu na rzecz powoda, czyli osoby uprawnionej. Zastrzeżenie procesowego trybu dochodzenia roszczeń z tytułu bezczynności spółdzielni nie naruszałoby konstytucyjnego standardu w zakresie rzetelnej procedury sądowej, gdyby ustawodawca zapewnił osobom występującym w procesie z tego rodzaju roszczeniami instrumenty gwarantujące im efektywną ochronę (*w. z 14 marca 2018 r., P 7/16*).

Konstytucyjne prawo do sądu nie obejmuje wnoszenia skargi kasacyjnej. Jeżeli jednak ustawodawca dopuszcza wzruszanie prawomocnych rozstrzygnięć sądowych w nadzwyczajnym trybie, musi dochować wymogów sprawiedliwości proceduralnej. Zarazem przez wzgląd na konieczność utrzymania stanu pewności i bezpieczeństwa obrotu prawnego w demokratycznym państwie ustawodawcy wolno wprowadzać ograniczenia dotyczące uruchamiania postępowania kasacyjnego. Ustawodawca mógł więc wykluczyć usuwanie braków skargi kasacyjnej w zakresie elementów konstrukcyjnych, czyli tych obligatoryjnych elementów składowych, dzięki którym określone pismo procesowe strony może być w ogóle uznane za tego rodzaju skargę. Wysoki stopień sformalizowania skargi kasacyjnej łagodzi przymus adwokacko-radcowski, zaś wymóg zawarcia w niej wszystkich elementów konstrukcyjnych nie przekracza możliwości profesjonalnego pełnomocnika. Niewłaściwe sporządzenie skargi kasacyjnej polegające na pominięciu głównych elementów nie może zatem przemawiać za zmianą ich charakteru i traktowaniem każdego pisma jako takiej właśnie skargi (*w. z 11 lipca 2018 r., SK 3/17*).

Wszelkie ograniczenia sądowej ochrony interesów jednostki wynikać muszą z przepisów Konstytucji i są dopuszczalne w niezbędnym zakresie, jeżeli urzeczywistnienie wartości konstytucyjnej kolidującej z prawem do sądu nie jest możliwe w inny sposób. Jednocześnie Konstytucja przesądza, że ustawa, a więc także jej interpretacja, nie może nikomu zamykać sądowej drogi dochodzenia naruszonych wolności i praw. Standardu konstytucyjnego w tej mierze nie spełniała regulacja ustawowa, która przyznając Sądowi Najwyższemu nadzór judykacyjny nad uchwałami organu samorządu notarialnego, jednocześnie wykluczała

możliwość uwzględnienia przez sądy powszechne sprzeczności z prawem takich uchwał w postępowaniach w sprawie przysługujących notariuszom wolności lub praw. Nałożony na notariuszy ustawą, a skonkretyzowany uchwałą Krajowej Rady Notarialnej, obowiązek opłacania składki kreuje stosunek prawny między samorządem zawodowym a jego członkiem, w którym notariusz jest zobowiązany do spełnienia określonego świadczenia. Stronami tego stosunku są zatem podmioty o pozycji równorzędnej, a spory wynikłe na jego tle mają charakter cywilny. Stąd do ich rozwiązania właściwe są, co do zasady, sądy powszechne. Z kolei sprawowany przez Sąd Najwyższy nadzór judykacyjny nad uchwałami organów samorządu notarialnego ma na celu przede wszystkim ochronę interesu publicznego, nie zaś gwarantowanie jednostce konstytucyjnego prawa do sądu w sytuacji, gdy uważa ona, że jej wolności lub prawa zostały naruszone. Ustawodawca nie przyznał też członkom samorządu notarialnego prawa do generalnego kwestionowania zgodności z prawem uchwał tego samorządu. Toteż zastrzeżenie nadzoru judykacyjnego do kompetencji Sądu Najwyższego nie może wyłączać możliwości incydentalnego badania zgodności z prawem uchwały organu samorządu notarialnego przez sąd powszechny rozpoznający indywidualny spór między notariuszem a samorządem zawodowym (*w. z 4 grudnia 2018 r., SK 10/17*).

Korzystanie z prawa do sądu mogą utrudniać bariery o charakterze ekonomicznym, w tym wygórowane koszty sądowe czy zasady ich rozkładu. Konstytucja nie gwarantuje jednak zwrotu wszelkich kosztów, które strona poniosła w celu dochodzenia roszczeń lub obrony swoich praw. Z tego względu nie stanowią nieuzasadnionej ekonomicznej bariery dostępu do sądu ustawowe zasady rozliczania przejazdów do sądu, ograniczające wysokość zwrotu ich kosztów stronie wygrywającej postępowanie, która nie była reprezentowana przez adwokata lub radcę prawnego. W większości wypadków perspektywa poniesienia tych kosztów nie będzie determinowała decyzji o wstąpieniu na drogę sądową, bo strona wygrywająca postępowanie ostatecznie ich nie poniesie albo będą się one mieściły w urzędowym limicie zwrotu. Poza tym ustawowy limit kosztów podlegających refundacji pełni istotną funkcję gwarancyjną, gdyż umożliwia stronom postępowania oszacować maksymalną wysokość zobowiązania z tego tytułu. Jest to tym bardziej ważne, że powstanie i wysokość kosztów przejazdu do sądu wynika z okoliczności w dużej mierze niezależnych od stron postępowania, z których części (jak np. odległości do sądu czy liczby rozpraw) nie da się przewidzieć (*w. z 11 grudnia 2018 r., SK 25/16*).

Z konstytucyjnego prawa do sądu nie można w szczególności wyprowadzić obowiązku orzeczenia przez sąd o zwrocie kosztów postępowania w wysokości ustalonej w umowie zawartej pomiędzy stroną wygrywającą proces a jej pełnomocnikiem. Dlatego konstytucyjnego standardu nie narusza brak zaliczenia do niezbędnych kosztów procesu strony reprezentowanej przez adwokata z wyboru wszystkich poniesionych przez nią kosztów zastępstwa procesowego. Orzekając o kosztach postępowania, sąd nie jest związany umową między adwokatem a jego klientem. Musi natomiast wziąć pod uwagę nakład pracy adwokata, stopień, w jakim przyczyniła się ona do wyjaśnienia i rozstrzygnięcia sprawy oraz poziom złożoności tej ostatniej – w granicach wyznaczonych przez prawodawcę stawek maksymalnych. Limitowanie stawek uzasadnione jest m.in. potrzebą przewidzenia finansowych skutków związanych z procesem, jak również ochrony przed ustalaniem przez stronę

zbyt wygórowanego wynagrodzenia profesjonalnego pełnomocnika procesowego kosztem przegrywającego przeciwnika. Poza tym zasada odpowiedzialności za wynik postępowania może doznawać pewnych modyfikacji przez wzgląd na zasady słuszności, zawinienia czy wzajemnej kompensaty kosztów procesu. Wybór metody ustalania stawki minimalnej wynagrodzenia dla pełnomocnika prawnego (zarówno z wyboru, jak i z urzędu) należy do prawodawcy, który – w granicach porządku konstytucyjnego – korzysta w tym zakresie ze znacznej swobody regulacyjnej (*w. z 27 lutego 2018 r., SK 25/15*).

2.2.2. Prawo do zaskarżania rozstrzygnięć pierwszoinstancyjnych

Konstytucja gwarantuje każdemu prawo do zaskarżania dotyczących go orzeczeń i decyzji wydanych w pierwszej instancji. Dzięki temu możliwe jest sprawdzenie formalnej i merytorycznej poprawności pierwszoinstancyjnych rozstrzygnięć, a zarazem przeciwdziałanie arbitralności i utrwalaniu pomyłek w stosowaniu prawa. Prawa tego nie narusza brak odrębnego środka zaskarżenia od ustalonego dla bezrobotnego tzw. profilu pomocy, gdyż ustalenie takiego profilu nie jest orzeczeniem wydanym (decyzją wydaną) w pierwszej instancji, lecz jest czynnością materialno-techniczną. Pierwsza faza profilowania polega wyłącznie na gromadzeniu i dokumentowaniu informacji o bezrobotnym. Z kolei druga faza (tj. przeliczenie zebranych informacji na punkty i sporządzenie na tej podstawie odpowiedniego profilu) stanowi tylko kolejne przybliżenie do udzielenia konkretnej formy pomocy. Ustalenie profilu nie rozstrzyga zatem władczo o prawach lub obowiązkach jednostki, a jedynie stwarza do tego warunki (*w. z 6 czerwca 2018 r., K 53/16*).

Prawo do zaskarżania orzeczeń i decyzji wydanych w pierwszej instancji obejmuje nie tylko rozstrzygnięcia sądu odnoszące się do głównego przedmiotu postępowania, lecz również te, które dotykając kwestii wypadkowych, przesądzają o prawach i obowiązkach strony. Choć przy tym konieczność zapewnienia środka zaskarżenia nie ma charakteru absolutnego, to wyłączenie zaskarżalności nie może prowadzić do naruszenia innych gwarancji konstytucyjnych ani do przekreślenia zaskarżalności jako zasady. Z perspektywy ochrony wolności i praw pokrzywdzonego, a także ochrony jego interesów w procesie karnym, podstawowe znaczenie ma możliwość pełnienia przez niego funkcji oskarżyciela posiłkowego (ubocznego), a co za tym idzie strony postępowania sądowego. Z uwagi na to pozbawienie pokrzywdzonego prawa do zaskarżenia postanowienia odmawiającego mu tego statusu naruszało konstytucyjne prawo do zaskarżania rozstrzygnięć pierwszoinstancyjnych. Jakkolwiek bowiem wyłączenie zaskarżalności mogło być przydatne do zapewnienia efektywności, sprawności i szybkości procesu karnego, to nie było środkiem niezbędnym do osiągnięcia zakładanych celów ani najmniej dolegliwym. Co więcej, ryzyka bezpodstawnego pozbawienia oskarżyciela posiłkowego udziału w procesie karnym nie równoważył żaden ustawowy mechanizm (*w. z 16 maja 2018 r., K 12/15* oraz *w. z 3 października 2018 r., SK 5/16*).

Konstytucyjnie uzasadniony był natomiast wyjątek od zaskarżalności orzeczeń i decyzji wydanych w pierwszej instancji dotyczący konkursów o dofinansowanie ze środków europejskich. Protesty złożone w takim konkursie pozostawia się bez rozpatrzenia, mimo ich merytorycznej zasadności, jeśli okaże się, że środki finansowe

przeznaczone na realizację działania lub priorytetu objętego konkursem zostały już wyczerpane. Z kolei sąd administracyjny może co najwyżej stwierdzić, że oceny projektu dokonano z naruszeniem prawa, natomiast nie może przekazać sprawy do ponownego rozpoznania. Ukształtowanie w ten sposób procedury konkursowej spełnia zarówno wymogi formalne (bo znalazło się w ustawie), jak i materialne, wynikające z konstytucyjnej zasady proporcjonalności. W regulacjach dotyczących korzystania z funduszy europejskich szczególnie istotna jest efektywność, sprawność oraz szybkość procedur administracyjnych i sądowych. Środki na dofinansowanie muszą być bowiem pozyskane, wykorzystane i rozliczone w okresie, który wynika z prawa europejskiego i nie może być decyzją krajowego prawodawcy wydłużony. Otwieranie zakończonych procedur konkursowych i ponowna ocena wszystkich wniosków o przyznanie dofinansowania prowadziłyby przy tym do pogwałcenia konstytucyjnych praw podmiotów, które uzyskały już środki z programów operacyjnych i w dobrej wierze je wykorzystały (*w. z 13 listopada 2018 r., SK 17/17*).

Z Konstytucji nie wynika bezwzględna konieczność, by skorzystanie przez stronę ze środka zaskarżenia powodowało przeniesienie rozpatrzenia sprawy do wyższej albo równoległej instancji. Niekiedy może wystarczyć weryfikacja dokonana przez ten sam sąd, który kwestionowane rozstrzygnięcie wydał. Konstytucyjnego standardu w tym zakresie nie narusza regulacja postępowania cywilnego przewidująca, że w sprawie, w której sąd orzeka w składzie jednego sędziego, odwołanie od zarządzenia przewodniczącego o odmowie uzupełnienia lub sprostowania protokołu rozpatruje sędzia, który wydał zaskarżone zarządzenie. Zważywszy na rangę i proceduralne znaczenie protokołów rozprawy oraz posiedzenia jawnego, realizacja prawa strony oraz uczestnika postępowania do żądania sprostowania lub uzupełnienia tych dokumentów wiąże się ściśle z zabezpieczeniem jej (jego) interesów procesowych. Przyjęty w postępowaniu cywilnym model apelacji umożliwia sądowi drugiej instancji kontrolę przebiegu postępowania pierwszoinstancyjnego, także w odniesieniu do kwestii prawidłowości sporządzenia protokołu. Niezależnie zatem od liczebności składu rozpatrującego odwołanie od zarządzenia przewodniczącego odmawiającego jego sprostowania czy też uzupełnienia, postanowienie w przedmiocie tego odwołania podlega – na wniosek strony (uczestnika) postępowania – dodatkowej kontroli sądu drugiej instancji, czyli sądu o innym składzie osobowym. Odstępstwa od tej reguły są zupełnie wyjątkowe, nie stanowią więc w żadnym wypadku reguły procesowej, która mogłaby budzić wątpliwości konstytucyjne (*w. z 23 maja 2018 r., SK 15/15*).

2.3. Upływ czasu a ochrona konstytucyjnych wolności i praw

W systemie prawnym funkcjonują różne instytucje polegające na osłabieniu, a nawet utracie określonego prawa z powodu upływu czasu i braku aktywności (zaniechania) uprawnionego podmiotu. Konstytucja nie wyklucza w szczególności wyznaczania przez ustawodawcę terminów (zawitych), po upływie których pewne prawa wygasają. Niekiedy terminy te mogą stanowić wręcz pożądany instrument służący stabilizowaniu stosunków prawnych w danej sferze relacji społecznych czy gospodarczych, ponieważ przyczyniają się do ochrony bezpieczeństwa prawnego, a dzięki temu – wartości konstytucyjnej, jaką stanowi porządek publiczny.

Ochrona bezpieczeństwa prawnego nie powinna jednak przeważać nad konstytucyjnym prawem do poznania i prawnego uznania swojego pochodzenia w zgodzie z prawdą biologiczną, gdyż od tego zależy możliwość rozwoju osobowości jednostki oraz jej relacji z innymi ze świadomością swoich prawdziwych korzeni. Utrwalanie stanu prawnego niezgodnego z prawdą biologiczną – zwłaszcza gdy zainteresowany jest w stanie to wykazać – może też w niektórych okolicznościach godzić w poczucie sprawiedliwości oraz podważać zaufanie do państwa i stanowionego przez nie prawa. Dlatego chęć ochrony bezpieczeństwa prawnego za pomocą stabilizowania prawnych więzów pokrewieństwa nie mogła usprawiedliwiać decyzji ustawodawcy, wyznaczającej jako początek biegu terminu wytoczenia przez pełnoletnie dziecko powództwa o zaprzeczenie ojcostwa męża swojej matki datę osiągnięcia przez nie pełnoletności. Decydując o takim sposobie obliczania terminu zawitego, ustawodawca nie wykluczył ryzyka jego upływu przed powzięciem przez pełnoletnie dziecko informacji o rzeczywistym pochodzeniu biologicznym. W celu dochowania konstytucyjnego standardu powinien był natomiast przyjąć, że termin ten ma być liczony od daty, w której pełnoletnie dziecko uzyskało taką informację (*w. z 16 maja 2018 r., SK 18/17*).

Jeżeli w rezultacie upływu czasu (np. terminu zawitego) obywatel ma doznawać uszczerbku na korzyść państwa, to związane z tym instrumenty dawności muszą znajdować mocniejsze uzasadnienie w konstytucyjnych zasadach i wartościach. Takiego uzasadnienia brakowało regulacji określającej krótki, bo jedynie dwuletni, termin zawity zgłoszenia roszczeń przez właścicieli nieruchomości i innych uprawnionych, których sposób korzystania z nieruchomości ograniczono ze względu na ochronę środowiska. W wielu wypadkach, kiedy uprawnieni dowiadywali się o wprowadzonych ograniczeniach, było już za późno na podniesienie roszczeń rekompensacyjnych. Decyzję ustawodawcy o długości wspomnianego terminu zdeterminowała chęć zapewnienia budżetowi przewidywalności. Jednakże cel ten osiągnąłby również, wyznaczając uprawnionym dłuższy termin zgłoszenia roszczeń. Jego konkretna długość musiałaby wówczas uwzględniać zasługujący na ochronę interes publiczny oraz prywatny interes osób uprawnionych. Jeśli z kolei ustawodawca preferowałby termin krótszy, powinien zobowiązać właściwe organy do realnego i efektywnego dostarczania zainteresowanym podmiotom informacji na temat ograniczeń dotyczących ich własność (lub inne prawa majątkowe), długości i sposobu liczenia odpowiedniego terminu oraz wynikających z jego upływu skutków prawnych (*w. z 7 marca 2018 r., K 2/17*).

2.4. Obowiązek ponoszenia świadczeń publicznych

Konstytucja zobowiązuje każdego do ponoszenia ciężarów i świadczeń publicznych, w tym podatków, określonych w ustawie. Ponieważ ustawodawca uzyskał upoważnienie do nakładania tego rodzaju obowiązków, wprowadzenie ich samo przez się nie narusza konstytucyjnych praw majątkowych jednostek, o ile odbywa się z poszanowaniem zasady powszechności, równości i sprawiedliwości daninowej, a ponadto respektuje kryteria proporcjonalności wywodzone z konstytucyjnej zasady demokratycznego państwa prawnego (zob. pkt 1.2).

Do świadczeń publicznych zalicza się w szczególności składki na ubezpieczenie zdrowotne, których konstytucyjne granice wyznaczone są, z jednej strony, ekonomicznymi możliwościami (uwarunkowaniami) zobowiązanych do uiszczania składek, a z drugiej strony, obowiązkiem władz publicznych do stworzenia i utrzymywania systemu świadczeń zdrowotnych. Granic tych nie przekroczył ustawodawca, ustalając, że zobowiązanie do uiszczenia składki na ubezpieczenie zdrowotne osoby prowadzącej pozarolniczą działalność gospodarczą obejmuje również okres, w którym pobiera ona zasiłek chorobowy z tytułu niezdolności do pracy. Brak indywidualizacji podstawy wymiaru składki na ubezpieczenie zdrowotne w tym okresie nie przesądza bowiem o niedostosowaniu jej do możliwości ekonomicznych ubezpieczonego. Mimo że składkę tę opłaca się miesięcznie, zdolność do poniesienia jej ciężaru należy oceniać w dłuższym okresie, z uwzględnieniem różnych okoliczności wpływających na wahania zysków (przychodów) z danego rodzaju działalności. Z tego powodu dla osób prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą ustawodawca ustalił minimalną zryczałtowaną podstawę wymiaru składki nienawiązującą do wysokości przychodów, dopuszczając jednak jej dobrowolne zwiększenie. Pozwoliło to uprościć oraz uczynić bardziej przejrzystym i tańszym system poboru składki, zarówno z perspektywy zobowiązanych do jej uiszczania, jak i – władz publicznych. Wpłynęło też pozytywnie na ciągłość i przewidywalność wpływów Narodowego Funduszu Zdrowia. Choć przy tym taka regulacja nie pozwala na indywidualizację podstawy wymiaru składki w każdym wypadku, to jej wysokość (319,94 zł) nie stanowi nadmiernego i nieproporcjonalnego ciężaru (*w. z 4 grudnia 2018 r., P 12/17*).

3. Prerogatywy Prezydenta Rzeczypospolitej

Do konstytucyjnych prerogatyw Prezydenta Rzeczypospolitej – będącego jej najwyższym przedstawicielem – zalicza się prawo łaski. W jego pojęciu mieści się abolicja indywidualna. Konstytucja ustanawia tylko jeden wyjątek od reguły ogólnej, wykluczając wprost stosowanie prawa łaski wobec osób skazanych przez Trybunał Stanu. Dlatego wyłączenie abolicji indywidualnej z prawa łaski naruszałoby dyrektywę wykładni, zgodnie z którą wyjątków nie wolno interpretować w sposób rozszerzający (*w. z 7 lipca 2018 r., K 9/17*).

Ponieważ prezydenckie prerogatywy mają charakter władczy i osobisty, prawo łaski wykonywane jest przez Prezydenta Rzeczypospolitej samodzielnie, bez konieczności działania (współdziałania) innego podmiotu reprezentującego władzę wykonawczą bądź sądowniczą, i nie wymaga uzasadnienia. Jednocześnie skoro nie można stwierdzić niekonstytucyjności przepisów samej Konstytucji, nie można też uznać, że wykonywanie prawa łaski łamie konstytucyjne zasady trójpodziału władzy oraz domniemania niewinności czy też konstytucyjne prawo do sądu. Prawo łaski nie jest jednak absolutne, gdyż Prezydent nie może skorzystać z niego „na przyszłość”, przyznając określonej osobie swoisty immunitet od odpowiedzialności karnej, a ponadto nie może tej prerogatywy samodzielnie rozszerzyć (*w. z 7 lipca 2018 r., K 9/17*).

4. Źródła prawa i zasady jego tworzenia

4.1. Źródła prawa

Konstytucja wprowadziła podział aktów normatywnych na akty o charakterze wewnętrznym oraz akty powszechnie obowiązujące. Jednocześnie zamknęła katalog tych ostatnich, wyczerpująco wymieniając zarówno formy, w których mogą być wydawane, jak i upoważnione do tego podmioty. Ukształtowanego w ten sposób systemu źródeł prawa nie narusza ustawowe upoważnienie organizatora meczu piłki nożnej do ustalenia w regulaminie obiektu (terenu) oraz w regulaminie imprezy masowej zasad zachowania w danym obiekcie (na danym terenie) lub podczas danej imprezy masowej. Nie narusza go również upoważnienie organizatora meczu piłki nożnej do określenia w regulaminie wewnętrznym wymogów formalnych związanych z wewnętrzną procedurą weryfikowania zasadności zastosowanego przez niego tzw. zakazu klubowego. Ustawodawca nie wykreował w tym wypadku nowej kategorii aktów powszechnie obowiązujących, gdyż nie zaliczył wspomnianych regulaminów do regulacji mających taką moc ani nie przyznał podmiotom upoważnionym do ich wydawania kompetencji prawotwórczych do stanowienia aktów powszechnie obowiązującego prawa. Poza tym do unormowania w regulaminach nie przekazał zagadnień wymagających aktu obowiązującego powszechnie. Źródłem obowiązku przestrzegania regulaminu obiektu (terenu) oraz regulaminu imprezy masowej nie są same regulaminy, lecz ustawa odsyłająca do nich jako konkretyzujących jej postanowienia (*w. z 19 czerwca 2018 r., K 47/14*).

Zamknięcie w Konstytucji systemu źródeł prawa powszechnie obowiązującego nie sprzeciwia się w szczególności temu, by zachowania, za które może zostać nałożony tzw. zakaz klubowy, określane były w regulaminie obiektu (terenu), w (na) którym odbywa się mecz piłki nożnej, oraz w regulaminie imprezy masowej. Jednym z warunków dopuszczalności takiego rozwiązania jest to, by kluczowy element tej regulacji, tzn. swoistą sankcję w postaci zakazu klubowego, ustanawiały przepisy ustawy, będącej z definicji aktem prawa powszechnie obowiązującego (*w. z 19 czerwca 2018 r., K 47/14*).

4.2. Zasady poprawnej legislacji

Zasady poprawnej (właściwej, rzetelnej, przyzwoitej) legislacji mają podstawę w zasadzie demokratycznego państwa prawnego i zaliczają się do konstytucyjnych norm systemowych (zob. pkt 1). Zasady te nakładają na ustawodawcę obowiązek zapewnienia dostatecznej określoności przepisów prawa. Oznacza to w szczególności, że powinny być one wystarczająco precyzyjne oraz komunikatywne. Uchybienie wskazanym wymogom można jednak stwierdzić dopiero, gdy wątpliwości interpretacyjnych dotyczących danego przepisu nie sposób usunąć za pomocą powszechnie przyjętych reguł wykładni prawa, do których należą nie tylko dyrektywy językowe, lecz również systemowe i funkcjonalne (celowościowe). Uwzględnienie w toku wykładni dyrektyw wszystkich rodzajów prowadzi do wniosku, że konstytucyjnego standardu dostatecznej określoności przepisów prawnych nie łamie przepis kodeksu postępowania cywilnego ograniczający

wysokość zwrotu kosztów przejazdu do sądu stronie wygrywającej postępowanie, która nie była reprezentowana przez adwokata lub radcę prawnego. Wyznaczając granice zwrotu niezbędnych kosztów procesu prowadzonego przez stronę osobiście lub przez pełnomocnika, który nie jest adwokatem, radcą prawnym ani rzecznikiem patentowym, ustawodawca posłużył się innym wyrażeniem niż przy wyznaczaniu tych granic w odniesieniu do niezbędnych kosztów procesu strony reprezentowanej przez adwokata. Z uwagi na dyrektywę interpretacyjną zakazującą nadawania różnym wyrażeniom występującym w przepisach danego aktu normatywnego tego samego znaczenia, dwóm odrębnym wyrażeniom wysłowiającym ograniczenie zwrotu kosztów procesu nie powinno się przypisywać w toku wykładni językowej identycznego znaczenia. Tymczasem w nauce prawa oraz orzecznictwie potraktowano je jak synonimy. Mimo to interpretacja łamiąca zakaz wykładni synonimicznej nie przesądza w tym wypadku o naruszeniu konstytucyjnego standardu poprawnej legislacji. Zastosowanie pozostałych dyrektyw wykładni pozwala bowiem przewyciężyć niedoskonałości interpretacji językowej, o czym świadczą stała, jednolita i utrwalona praktyka sądowa oraz stanowisko doktryny. Regulacja ta – rozpatrywana w kontekście ogólnej zasady, że przepisy powszechnie obowiązującego prawa regulują wyłącznie stawki urzędowe i nie odnoszą się do całości wynagrodzenia pełnomocnika, ustalanego w umowie – spełnia także minimalne wymogi komunikatywności (*w. z 11 grudnia 2018 r., SK 25/16*).

Zasady dostatecznej określoności przepisów prawa nie narusza też dopuszczenie analogicznego stosowania przepisów kreujących cywilnoprawną instytucję tzw. skargi pauliańskiej do ochrony należności o charakterze publicznoprawnym. Przez określoną przepisów trzeba bowiem rozumieć możliwość zrekonstruowania na ich podstawie jednoznacznych norm prawnych nie tylko za pomocą reguł wykładni, lecz również za pomocą przyjmowanych w kulturze prawnej reguł rozumowania prawniczego, do których zalicza się m.in. wnioskowanie z analogii. Stosowanie przepisu dotyczącego skargi pauliańskiej podczas dochodzenia należności publicznoprawnych nie łamie także zasady ograniczonej (ostrożnej) analogii w prawie podatkowym. Przemawia za tym fakt, że wyprowadzona w drodze takiego wnioskowania regulacja nie tworzy nowych prawopodatkowych stanów faktycznych podlegających opodatkowaniu ani żadnego nowego obowiązku podatkowego. Ma ona jedynie na celu zabezpieczenie efektywnego wyegzekwowania już istniejącego zobowiązania publicznoprawnego, jak również zapobieżenie czynnościom dokonywanym z pokrzywdzeniem wierzyciela (czyli Skarbu Państwa), podejmowanym w celu uniknięcia obowiązku daninowego (*w. z 18 kwietnia 2018 r., K 52/16*).

4.3. Procedura ustawodawcza

Konstytucja nie przyznaje organizacjom związkowym ani organizacjom pracodawców kompetencji opiniodawczych w toku prac nad projektami ustaw. W szczególności kompetencji tych nie da się wywieść z przepisu Konstytucji gwarantującego związkom zawodowym oraz pracodawcom i ich organizacjom prawo do rokowań, m.in. w celu rozwiązywania sporów zbiorowych, oraz do zawierania układów zbiorowych pracy i innych porozumień. Samodzielnym źródłem tych kompetencji są natomiast przepisy ustawowe. Z tego względu nie mógł naruszać konstytucyjnych standardów procesu

legislacyjnego fakt nieprzedstawienia konkretnego projektu ustawy do zaopiniowania Radzie Dialogu Społecznego, reprezentatywnym związkom zawodowym oraz reprezentatywnym organizacjom pracodawców, mimo że obowiązek taki wynikał z ustawy (*w. z 14 listopada 2018 r., Kp 1/18*).

4.4. Zasady wydawania rozporządzeń

Konstytucja wymaga, aby rozporządzenia były wydawane na podstawie szczegółowego upoważnienia zawartego w ustawie i w celu jej wykonania. Wymóg szczegółowości upoważnienia oznacza, że musi ono wskazywać organ właściwy do wydania rozporządzenia, wyznaczać zakres spraw przekazanych do uregulowania oraz określać wytyczne dotyczące treści aktu. Dostatecznych wytycznych nie zawierał przepis upoważniający do wydania rozporządzenia w sprawie profilowania bezrobotnych, zawarty w ustawie o promocji zatrudnienia. Wprawdzie nakazywał on właściwemu ministrowi, by przy określaniu sposobu ustalania profilu pomocy oraz postępowania w ramach profili pomocy, uwzględnił potrzebę „zwiększenia szans bezrobotnego na rynku pracy”, ale w praktyce nie wynikały z niego żadne konkretne ograniczenia czy wskazówki co do treści rozporządzenia. Opierając się na przepisie upoważniającym, nie dało się na przykład rozstrzygnąć, jakie narzędzia i metody powinny być podstawą profilowania, jaki winien być zakres i stopień szczegółowości zbierania informacji o bezrobotnych ani jaki kształt powinna mieć procedura postępowania z tymi danymi. Potrzebnych wytycznych nie można było przy tym odczytać z innych przepisów ustawy o promocji zatrudnienia (*w. z 6 czerwca 2018 r., K 53/16*).

Wykonawczy charakter rozporządzenia wyklucza samoistne regulowanie w nim materii nieunormowanej w ustawie. W konsekwencji rozporządzenie, które samodzielnie kreowałoby przedmiot regulacji, traciłoby konieczny związek z ustawą. Do sytuacji takiej doszło w wypadku prawa budowlanego i jednego z wykonujących jego przepisy rozporządzeń. Chociaż ustawa wskazała wyczerpująco specjalności, w których udzielane są uprawnienia budowlane, w rozporządzeniu w sprawie samodzielnych funkcji technicznych w budownictwie wprowadzono nowe, niewskazane w ustawie rodzaje specjalności. Stało się tak, mimo że ich określenia w rozporządzeniu nie przewidywał (i nie mógłby przewidywać, gdyż chodzi o regulację ingerującą w konstytucyjną wolność wykonywania zawodu) przepis upoważniający do jego wydania. Ponieważ w tym zakresie rozporządzenie samodzielnie regulowało materię, co do której ustawa nie formułowała żadnych dyrektyw, nie było ono aktem wykonawczym, lecz aktem o charakterze samoistnym (*w. z 7 lutego 2018 r., K 39/15*).

Charakteru takiego nie miało natomiast rozporządzenie w sprawie ogólnych warunków umów o udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej w zakresie, w którym stanowi, że decyzję odmawiającą przyjęcia do szpitala dziecka musi poprzedzić konsultacja z ordynatorem oddziału, albo jego zastępcą, albo lekarzem kierującym oddziałem do którego dziecko miałyby zostać przyjęte. W kilku przepisach ustawowych uregulowane zostały warunki i zakres dostępu świadczeniobiorców do leczenia szpitalnego. Na gruncie tych przepisów odmowa przyjęcia pacjenta do szpitala ma charakter decyzji medycznej lekarza dyżurnego, w której uzna on, że cel

lecniczy może być osiągnięty w warunkach ambulatoryjnych. Podjęcie jej wymaga zachowania należytej staranności, kierowania się odpowiednimi wymaganiami aktualnej wiedzy medycznej i zasadami etyki zawodowej. Co więcej, jeżeli decyzja dotyczy dziecka, rozporządzenie nakłada na lekarza dyżurnego wspomniany obowiązek konsultacyjny. Jednakże i w tym wypadku ostateczną decyzję (odmowną) podejmuje lekarz dyżurujący, odnotowując wynik konsultacji w dokumentacji medycznej. Obowiązek konsultacyjny nie stanowi więc przesłanki przyjęcia albo odmowy przyjęcia pacjenta do szpitala. Wynika z tego, że rozporządzenie określa jedynie sposób podejmowania decyzji o tym, czy w okolicznościach danego przypadku zrealizowane zostały, uregulowane w Konstytucji oraz w ustawie, materialnoprawne warunki udzielenia świadczenia opieki zdrowotnej w postaci przyjęcia do szpitala. Regulacja ta nie narusza zatem konstytucyjnego standardu dotyczącego relacji między ustawą a rozporządzeniem jako aktem wykonawczym (*w. z 10 maja 2018 r., U 1/16*).

Kwestia funkcjonalnej zależności między ustawą a rozporządzeniem odgrywa szczególnie istotną rolę wówczas, gdy zakres upoważnienia do wydania aktu wykonawczego wywołuje wątpliwości interpretacyjne. Trzeba mieć bowiem na uwadze, że regulacja wykonawcza nie może podważać spójności rozwiązań przyjętych bezpośrednio w samej ustawie. Spójność tę naruszyło rozporządzenie ustalające zasady kształtowania wynagrodzenia biegłego sądowego w postępowaniu karnym. Przede wszystkim – samoistnie, bez podstawy prawnej – zmieniło sposób obliczania jego wysokości, całkowicie pomijając jedną z wytycznych ustawodawcy. Ponadto wprowadziło niewskazaną w ustawie, arbitralną przesłankę ewentualnego podwyższenia wysokości wynagrodzenia biegłego (*w. z 28 czerwca 2018 r., SK 4/17*).

5. Zasady finansowania zadań samorządu terytorialnego

Konstytucja wskazuje, że zadania publiczne służące zaspokajaniu potrzeb wspólnoty samorządowej są wykonywane przez jednostkę samorządu terytorialnego jako zadania własne. Jeżeli zaś wynika to z uzasadnionych potrzeb państwa, ustawa może zlecić jednostkom samorządu terytorialnego wykonywanie innych zadań publicznych.

Konstytucja wyznacza również podstawy finansowania działalności samorządów terytorialnych, wprowadzając przede wszystkim dwie zasady, które mają zagwarantować samorządom środki na realizację zadań określonych w przepisach prawa: zasadę adekwatności, czyli odpowiedniości środków do zadań, a także zasadę samodzielności finansowania. Jednocześnie Konstytucja zastrzega, że zmiany w zakresie zadań i kompetencji jednostek samorządu terytorialnego muszą następować wraz z odpowiednimi zmianami w podziale dochodów publicznych. Temu ostatniemu wymogowi czyni zadość przepis prawa ochrony środowiska, na mocy którego wpływy z opłat za usunięcie drzewa lub krzewu oraz kar, o których mowa w ustawie o ochronie przyrody, zamiast przypadać województwu, w 35% stanowią przychód Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, a w 65% funduszu wojewódzkiego ochrony środowiska i gospodarki wodnej. Wspomniany przepis nie narusza zasady adekwatności oraz samodzielności finansowej samorządu, ponieważ ustawodawca przewidział ogólny mechanizm kompensujący

samorządowi województwa koszty związane z realizacją przez marszałka zadań wynikających z ustawy o ochronie przyrody. Polega on na tym, że przed przekazaniem na rachunek Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz wojewódzkiego funduszu ochrony środowiska i gospodarki wodnej wpływów z opłat za korzystanie ze środowiska zarząd województwa pomniejsza te wpływy o 3% lub 1,5% – w zależności od tego, czy w poprzednim roku kalendarzowym wyniosły one, odpowiednio, do 100 mln zł czy też powyżej 100 mln zł. Kwotę uzyskaną z tytułu tego pomniejszenia samorząd województwa ma zaś przeznaczyć m.in. na zatrudnianie osób zajmujących się kontrolą oraz windykacją opłat za korzystanie ze środowiska, a więc na wykonywanie zadań z ustawy o ochronie przyrody (w. z 13 grudnia 2018 r., K 34/16).

Rozdział III. Wstępna kontrola skarg konstytucyjnych i wniosków w 2018 r.

Przedmiotem niniejszego rozdziału są podstawowe informacje o działalności orzeczniczej Trybunału Konstytucyjnego w zakresie wstępnej kontroli skarg konstytucyjnych i wniosków podmiotów o ograniczonej legitymacji do inicjowania postępowania przed Trybunałem, o których mowa w art. 191 ust. 1 pkt 3-5 Konstytucji.

Wstępna kontrola, podejmowana w ramach kontroli konstytucyjności prawa inicjowanej skargami konstytucyjnymi i wnioskami podmiotów o ograniczonej legitymacji, stanowi istotny element funkcjonowania Trybunału od czasu wejścia w życie Konstytucji z 1997 r. Zasadniczym celem tego etapu postępowania przed Trybunałem jest weryfikacja wymogów formalnych pism procesowych kierowanych do Trybunału oraz zapobieganie nadawaniu biegu sprawom, które nie spełniają warunków przewidzianych w Konstytucji i ustawach. Czynności te są realizowane z pomocą Wydziału do Spraw Wstępnej Weryfikacji Pism Inicjujących Postępowanie przed Trybunałem (dalej: Wydział Weryfikacyjny).

1. Wybrane problemy związane ze wstępnym rozpoznaniem skarg konstytucyjnych i wniosków w 2018 r.

Zmiana spowodowana wejściem w życie ustawy z 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym wpłynęła na niektóre elementy procedury wstępnej kontroli skarg i wniosków.

Obecnie obowiązująca regulacja, podobnie jak poprzednia, przewiduje dwuetapową procedurę kontroli wstępnej, poprzedzającą merytoryczną ocenę skarg i wniosków, co umożliwia kierowanie do Trybunału zażaleń na postanowienia o odmowie nadania im dalszego biegu. Przepisy te mają także zastosowanie do spraw zainicjowanych pod rządami poprzednich regulacji, co do których wstępna kontrola z różnych względów nie została zakończona (art. 9 ust. 1 u.o.t.p.TK; zob. też np. *p. z 14 listopada 2018 r., Ts 1/16*).

Wspomniane modyfikacje w zakresie procedury skargowej i wnioskowej koncentrują się przede wszystkim na doprecyzowaniu wymogów formalnych. Tytułem przykładu, art. 53 ust. 3 w związku z art. 44 ust. 1 u.o.t.p.TK *expressis verbis* wprowadza wymóg przedstawienia wraz ze skargą konstytucyjną pełnomocnictwa szczególnego, wskazując, że powinno ono dotyczyć „sporządzenia i wniesienia skargi konstytucyjnej (...) oraz reprezentowania skarżącego przed Trybunałem”. Takie brzmienie przepisu może być źródłem wątpliwości, czy pełnomocnictwo, które obejmuje jedynie sporządzenie skargi konstytucyjnej, należy uznać za wystarczające. Często zdarza się, że skarżący decydują się na formułę pełnomocnictwa „w sprawie skargi konstytucyjnej”. Trybunał, w trosce o realizację ustrojowych celów instytucji skargi konstytucyjnej, którymi są ochrona

konstytucyjnie gwarantowanych praw i wolności jednostki oraz ochrona porządku prawnego przed obowiązywaniem przepisów sprzecznych z ustawą zasadniczą, liberalnie traktuje ten ustawowy wymóg, wzywając w takich sytuacjach do usunięcia braku w zakresie pełnomocnictwa (*Ts 47/18*).

Przymus adwokacko-radcowski dotyczy wszystkich osób wnoszących skargi konstytucyjne z wyjątkiem profesorów lub doktorów habilitowanych nauk prawnych, radców prawnych, adwokatów, notariuszy, sędziów lub prokuratorów. Zgodnie z § 6 pkt 2 i 6 statutu Biura Służby Prawnej Trybunału Konstytucyjnego – „[d]o zadań Wydziału Weryfikacyjnego należy [też] w szczególności: pkt 2) analizowanie pism i ich kwalifikowanie jako pism procesowych lub o innym charakterze” oraz „pkt 6) udzielanie informacji o przesłankach i wymaganiach, które powinny spełniać pisma inicjujące postępowanie przed Trybunałem”. W 2018 r. Wydział Weryfikacyjny odpowiedział na 163 pisma, które nie spełniały wymagań skarg konstytucyjnych, a dotyczyły głównie: skarg na wymiar sprawiedliwości (na konkretnych sędziów lub orzeczenia sądowe); skarg na służbę więzienną, na funkcjonariuszy oraz warunki w więziennictwie; skarg na brak pomocy prawnej, w tym prośby o pomoc prawną w bieżących sprawach obywateli; skarg „nadzwyczajnych” z prośbami o kontrolę sądownictwa.

Jednym z podstawowych warunków skutecznego zainicjowania postępowania w trybie skargi konstytucyjnej jest udokumentowanie wyczerpania przez skarżących przysługujących im środków prawnych. Obecnie, podobnie jak pod rządami poprzednich regulacji, skarżący często powołują decyzje i inne rozstrzygnięcia, które nie mogą zostać uznane w świetle utrwalonego orzecznictwa Trybunału za ostateczne rozstrzygnięcia organu władzy publicznej. Jaskrawym przykładem takiej sytuacji jest powołanie w tym charakterze wymiany korespondencji pomiędzy skarżącym a sądem orzekającym w jego sprawie w pierwszej instancji dotyczącej wyznaczenia pełnomocnika z urzędu (*Ts 64/18*). Równie istotnym problemem pojawiającym się w 2018 r. było kierowanie do Trybunału skarg konstytucyjnych w sytuacji niewykorzystania przysługującej drogi prawnej (zob. *p. z 12 grudnia 2018 r.: Ts 3/18* oraz *Ts 161/17*).

Warto zauważyć, że podobnie jak w poprzednich latach, jakość sporządzanych przez profesjonalnych pełnomocników skarg konstytucyjnych i wniosków podmiotów o ograniczonej legitymacji wnioskowej – nie zawsze jest zadowalająca. Tytułem przykładu, nadal wpływają takie pisma, w których nie zostały wskazane w dostatecznie wyraźny sposób prawa i wolności naruszone przez zaskarżony akt normatywny (zob. *p. z 7 lipca 2018 r., Ts 171/17*).

W tym zakresie należy podnieść także stale pojawiający się w praktyce problem wąskiego zakresu skargi konstytucyjnej przyjętej w Konstytucji z 1997 r. oraz regulacji w ustawie o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym. Pełnomocnicy w sporządzanych skargach konstytucyjnych często wiążą naruszenie Konstytucji z błędnym zastosowaniem przepisów w sprawie skarżącego. Trybunał, związany rygorystycznymi przepisami, jest wówczas zmuszony odmówić im nadania dalszego biegu (zob. *p. z 23 października 2018 r., Ts 118/17*; *p. z 23 października 2018 r., Ts 23/18*).

Kolejnym problemem, istniejącym praktycznie od początku wprowadzenia skargi konstytucyjnej do polskiego porządku prawnego, jest (sygnalizowany także

w rozdziale I) brak regulacji szczególnej przewidującej rozwiązanie prawne na wypadek śmierci skarżącego w toku postępowania. Z uwagi na szczególne cechy postępowania przed Trybunałem i jego publicznoprawny charakter, Trybunał dotychczas stał na stanowisku, że śmierć skarżącego nie eliminuje możliwości osiągnięcia celu postępowania toczącego się w sprawie skargi konstytucyjnej, którym jest usunięcie z porządku prawnego przepisu niezgodnego z Konstytucją (zob. wyroki: z 21 maja 2001 r., SK 15/00; z 15 kwietnia 2003 r., SK 4/02 oraz p. z 27 maja 2009 r., SK 53/08). Sprawa jednak nie jest oczywista, zwłaszcza w sytuacji gdy śmierć skarżącego następuje w toku wstępnej kontroli skargi konstytucyjnej, a udział jego i jego pełnomocnika jest niezbędny, chociażby w celu usunięcia braków formalnych złożonej skargi. Zgodnie z przepisami kodeksu postępowania cywilnego, pełnomocnik zobowiązany jest do dalszej reprezentacji swojego mocodawcy przez dwa tygodnie od chwili jego śmierci. W świetle poglądów doktryny może on jednak podejmować tylko takie czynności, które prowadzić będą do umorzenia lub zawieszenia postępowania, co z uwagi na istotę funkcji Trybunału powodowałoby ryzyko dalszego obowiązywania niekonstytucyjnych norm prawnych. Sprawa jest tym bardziej skomplikowana, że w dotychczasowym orzecznictwie Trybunał przyjmował, że ewentualne następstwo prawne skarżącego (na skutek jego śmierci) nie ma żadnego znaczenia dla postępowania przed Trybunałem, a „zmiana podmiotowa po stronie skarżącego” nie jest dopuszczalna (zob. p. z 26 maja 2008 r., SK 12/06).

Powyższy problem jest w dalszym ciągu aktualny, zaś przypadek śmierci skarżącego na etapie wstępnej rozpoznania skargi konstytucyjnej miał miejsce również w 2018 r. Zagadnienie to oczekuje na rozstrzygnięcie Trybunału.

2. Wpływ i wstępne rozpoznanie skarg konstytucyjnych i wniosków w 2018 r.

W 2018 r. do Trybunału Konstytucyjnego wpłynęło 185 skarg konstytucyjnych i 26 wniosków podmiotów o ograniczonej legitymacji.

Na etapie wstępnej kontroli skarg konstytucyjnych Trybunał zakończył 157 spraw, w tym: z 2018 r. – 15, z 2017 r. – 98, z 2016 r. – 40, z 2015 r. – 3 i z 2014 r. – 1 oraz wydał¹:

- 40 postanowień o przekazaniu skargi konstytucyjnej do merytorycznego rozpoznania w sprawach wniesionych: w 2018 r. – 7; w 2017 r. – 22; w 2016 r. – 11;
- 111 postanowień o odmowie nadania dalszego biegu (w tym w części) w sprawach wniesionych: w 2018 r. – 17; w 2017 r. – 76; w 2016 r. – 17; w 2015 r. – 1;
- 64 postanowienia wydane w związku z zażaleniami na odmowę nadania skargom dalszego biegu w sprawach wniesionych: w 2017 r. – 38; w 2016 r. – 23; w 2015 r. – 2; w 2014 r. – 1;
- 110 zarządzeń o konieczności usunięcia braków.

¹ Niekiedy w sprawie wydano więcej niż jedno postanowienie.

Na etapie wstępnej kontroli wniosków podmiotów posiadających ograniczoną legitymację do inicjowania kontroli konstytucyjności Trybunał zakończył 12 spraw, w tym: z 2018 r. – 4, z 2017 r. – 7 i z 2016 r. – 1 oraz wydał:

- 8 postanowień o przekazaniu wniosku do merytorycznego rozpoznania, w sprawach wniesionych: w 2018 r. – 4; w 2017 r. – 3; w 2016 r. – 1;
- 6 postanowień o odmowie nadania dalszego biegu wnioskowi wniesionemu w 2017 r.;
- 1 postanowienie wydane w związku z zażaleniem na odmowę nadania dalszego biegu wnioskowi wniesionemu w 2017 r.;
- 11 zarządzeń o konieczności usunięcia braków.

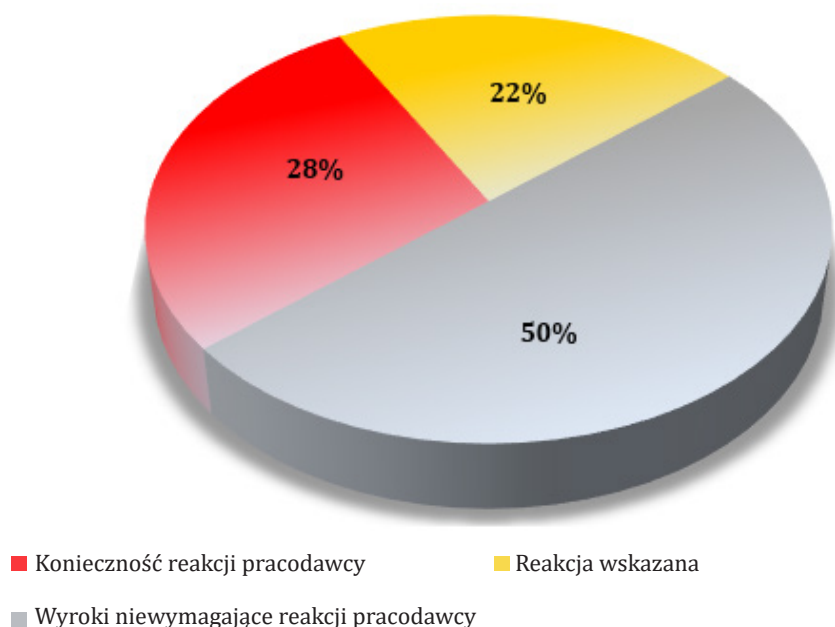
Rozdział IV. Skutki orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego dla prawodawcy oraz współdziałanie z sądami

1. Wykonywanie orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego przez prawodawcę

Wyroki Trybunału Konstytucyjnego stwierdzające niekonstytucyjność określonych przepisów zazwyczaj prowadzą do usunięcia stanu niekonstytucyjności z systemu prawa. Zdarza się jednak, że w związku z wyrokiem wymagana jest reakcja prawodawcy. W ramach przyjętej w Biurze Służby Prawnej Trybunału Konstytucyjnego klasyfikacji skutków wyroków Trybunału dla prawodawcy z wyroku może wynikać, że:

- **konieczne** jest, aby prawodawca wprowadził określone zmiany w prawie,
- **wskazane** jest, aby prawodawca wprowadził określone zmiany w prawie².

CELOWOŚĆ PODJĘCIA DZIAŁAŃ PRAWODAWCZYCH W ZWIĄZKU Z WYROKAMI WYDANYMI W 2018 R.

² Zob. § 2 zarządzenia nr 12/2018 Prezesa Trybunału Konstytucyjnego z 21 czerwca 2018 r. w sprawie czynności ewidencyjnych, badawczych i analitycznych, prowadzonych w Biurze Służby Prawnej Trybunału, związanych z realizacją orzeczeń Trybunału w działalności prawodawczej właściwych organów, oraz sposobu ich dokumentowania.

Reakcja prawodawcy jest konieczna, jeśli od wprowadzenia określonych zmian w prawie zależy usunięcie stanu niekonstytucyjności stwierdzonego wyrokiem Trybunału. Działanie prawodawcze jest w tym wypadku wymagane dla osiągnięcia konstytucyjności instytucji prawnych, których element stanowią lub stanowiły niekonstytucyjne przepisy.

Działanie prawodawcy jest natomiast wskazane, jeśli Trybunał, rozpatrując problem konstytucyjny, w uzasadnieniu wyroku zwrócił uwagę na uchybienia, które prawodawca powinien usunąć. Za wyroki, w następstwie których reakcja prawodawcy jest wskazana, uznaje się te, w uzasadnieniu których zasygnalizowano konieczność lub zasadność zmiany prawa, gdy zmiana ta nie odnosi się do wykonania samego wyroku, lecz wynika z innych przyczyn.

1.1. Oczekiwana reakcja prawodawcy na orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego

1.1.1. Zmiany konieczne

1.1.1.1. Wyroki mogące spowodować powstanie luki w prawie

W wypadku niektórych wyroków utrata mocy obowiązującej przez niekonstytucyjne przepisy może prowadzić do powstania luki w systemie prawa, którą prawodawca musi uzupełnić. W takich sytuacjach Trybunał odracza termin utraty mocy obowiązującej przez niekonstytucyjne przepisy, aby zapobiec negatywnym skutkom ich natychmiastowego usunięcia z systemu i dać prawodawcy czas na rzetelne przygotowanie odpowiednich zmian. Dlatego Trybunał odroczył utratę mocy obowiązującej przepisu ustawy – Prawo budowlane w zakresie, w jakim upoważniał właściwego ministra do określenia „ograniczenia zakresu uprawnień budowlanych” oraz wydanego na jego podstawie rozporządzenia dotyczącego tej kwestii. Odroczenie zapobiegło powstaniu luki w prawie, polegającej na braku podstawy prawnej wskazującej zakres uprawnień budowlanych (*w. z 7 lutego 2018 r., K 39/15*). Mając na uwadze potrzebę zachowania ciągłości pomocy świadczonej bezrobotnym przez urzędy pracy, Trybunał określił inny termin utraty mocy obowiązującej przez niekonstytucyjny przepis ustawy o promocji zatrudnienia, z uwzględnieniem wymagań konstytucyjnych. Pozwoli to ustawodawcy na przygotowanie i wprowadzenie nowych ram prawnych profilowania (*w. z 6 czerwca 2018 r., K 53/16*). Trybunał – również aby nie doprowadzić do powstania luki w prawie – odroczył utratę mocy obowiązującej § 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie określenia stawek wynagrodzenia biegłych, taryf zryczałtowanych oraz sposobu dokumentowania wydatków niezbędnych dla wydania opinii w postępowaniu karnym (*w. z 28 czerwca 2018 r., SK 4/17*). Z tych samych powodów Trybunał postanowił odroczyć utratę mocy obowiązującej niekonstytucyjnych przepisów ustawy – Prawo o ruchu drogowym. To umożliwi ustawodawcy wprowadzenie regulacji przewidującej procedurę uiszczania opłaty, o której mowa w art. 130a ust. 5c tej ustawy (*w. z 5 grudnia 2018 r., K 6/17*).

W związku z wyrokiem Trybunału ustawodawca powinien zmienić przepis ustawy o Policji w zakresie, w jakim określa wysokość ekwiwalentu pieniężnego za 1 dzień niewykorzystanego urlopu wypoczynkowego lub dodatkowego, tak aby

ekwiwalent będący substytutem urlopu odpowiadał wartości tego świadczenia w naturze. Świadczeniem ekwiwalentnym za przepracowany dzień urlopu jest wynagrodzenie za jeden dzień roboczy. Wypłacenie policjantowi należności za jeden dzień niewykorzystanego urlopu nie może być tak określone, aby prowadziło do naruszenia „istoty” corocznego płatnego urlopu chronionego konstytucyjnie (w. z 30 października 2018 r., K 7/15).

1.1.1.2. Wyroki stwierdzające niepełny charakter regulacji

Konieczność działania prawodawcy może również wynikać ze stwierdzonego wyrokiem Trybunału niepełnego charakteru regulacji. Dotyczy to przede wszystkim rozstrzygnięć, w których Trybunał wprost wskazał w sentencji brak pewnych rozwiązań prawnych. Z sentencji wyroków wydanych w 2018 r. wynika, że obowiązkiem ustawodawcy jest wprowadzenie przepisów:

- umożliwiających zaskarżenie zażaleniem postanowienia, wydanego na podstawie art. 56 § 2 ustawy – Kodeks postępowania karnego, odnoszącego się do oskarżyciela posiłkowego (w. z 16 maja 2018 r., K 12/15);
- przewidujących, że akt abolicji indywidualnej stanowi negatywną przesłankę prowadzenia postępowania karnego, postępowania w sprawach o wykroczenia albo postępowania karnego wykonawczego (w. z 17 lipca 2018 r., K 9/17);
- przyznających pracownikowi objętemu ochroną przedemerytalną, wynikającą z art. 39 kodeksu pracy, któremu umowę o pracę zawartą na czas określony wypowiedziano z naruszeniem przepisów o wypowiedaniu takiej umowy, prawo żądania orzeczenia przez sąd bezskuteczności wypowiedzenia tej umowy, a w razie jej rozwiązania – przywrócenia do pracy na poprzednich warunkach (w. z 11 grudnia 2018 r., P 133/15).

1.1.1.3. Inne wyroki wymagające zmian w prawie

Konieczność zmiany prawa może wiązać się z odroczeniem utraty mocy obowiązującej niekonstytucyjnego przepisu z uwagi na to, że orzeczenie utraty jego mocy obowiązującej z chwilą ogłoszenia wyroku w Dzienniku Ustaw skutkowałoby nakładami finansowymi nieprzewidzianymi w ustawie budżetowej. Dlatego Trybunał odroczył utratę mocy obowiązującej niekonstytucyjnego przepisu ustawy – Prawo ochrony środowiska. Ustawodawca powinien dokonać niezbędnych zmian prawa w okresie odroczenia. Rozwiązania przyjęte w przyszłości przez ustawodawcę mogą przybierać różną postać, w szczególności może ona polegać na wydłużeniu terminu zawitego (w. z 7 marca 2018 r., K 2/17).

Niekiedy Trybunał wprost wskazuje działania legislacyjne wynikające z jego orzeczenia, których realizacja jest konieczna dla osiągnięcia stanu zgodności z Konstytucją. Stwierdzając niekonstytucyjność przepisów rozporządzenia Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej w sprawie orzekania o niepełnosprawności i stopniu niepełnosprawności, Trybunał wprost zwrócił uwagę, że powinno to skutkować zmianą stanu prawnego polegającą na uregulowaniu w ustawie, a nie w rozporządzeniu, obowiązku zamieszczania treści dotyczących danych wrażliwych o stanie zdrowia osób niepełnosprawnych (w. z 19 czerwca 2018 r., SK 19/17).

1.1.2. Zmiany wskazane

Rozstrzygając problemy konstytucyjne, Trybunał w uzasadnieniu wyroku zwraca niekiedy uwagę na potrzebę podjęcia przez prawodawcę określonych działań, które mają służyć poprawie jakości systemu prawa. W wyrokach wydanych w 2018 r. Trybunał wskazał, że:

- ustawodawca powinien zwrócić uwagę na wątpliwości odnoszące się do zróżnicowania zasad zwrotu kosztów przejazdu do sądu w zależności od sposobu reprezentacji strony w postępowaniu, czyli korzystania z profesjonalnego zastępstwa procesowego lub działania samodzielnie albo z nieprofesjonalnym pełnomocnikiem (*w. z 27 lutego 2018 r., SK 25/15*);
- niewykluczając interwencji ustawodawcy, który, dysponując licznymi wypowiedziami Trybunału odnoszącymi się do przekształceń w spółdzielniach mieszkaniowych, może uregulować kwestie sądowej ochrony uprawnień przewidzianych w ustawie o spółdzielniach mieszkaniowych w sposób wyczerpujący, spójny i uwzględniający swoistość tych przekształceń (*w. z 14 marca 2018 r., P 7/16*);
- prawodawca powinien zagwarantować ochronę informacji niejawnych przez wprowadzenie rozwiązań mniej ingerujących w konstytucyjne prawa do sprawiedliwej procedury sądowej oraz prawa do zaskarżania orzeczeń wydanych w pierwszej instancji, zwłaszcza że ochrona informacji niejawnych nie usprawiedliwia niedoręczenia skarżącemu tych fragmentów uzasadnienia wyroku w jego sprawie, które nie zawierają tajnych informacji, a jedynie motywy faktyczne i prawne rozstrzygnięcia sądu (*w. z 23 maja 2018 r., SK 8/14*);
- celowe jest, aby zasygnalizować ustawodawcy potrzebę rozważenia zmiany treści art. 14 ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych, zwłaszcza że wiele wskazuje na to, że do możliwego sposobu rozstrzygnięcia wątpliwości odnoszących się do zakazu klubowego, w tym charakteru prawnej relacji istniejącej między organizatorem imprezy masowej czy też właścicielem, posiadaczem, użytkownikiem lub zarządzającym obiektem (terenem) a uczestnikami imprezy masowej, zawarto w wyroku w sprawie *K 17/13* (*w. z 19 czerwca 2018 r., K 47/14*);
- ustawodawca powinien jednoznacznie uregulować w przepisach kodeksu pracy i związanym z nimi art. 30 ust. 5 ustawy o związkach zawodowych kwestię możliwości jednostronnego rozwiązania regulaminu wynagradzania, uprzednio uzgodnionego ze związkami zawodowymi, tak aby jednoznaczność unormowań w tym zakresie wykluczyła wątpliwości co do ich zgodności z art. 2, art. 20, art. 32 ust. 1 i art. 59 ust. 2 Konstytucji oraz art. 4 Konwencji (nr 98) dotyczącej stosowania zasad prawa organizowania się i rokowań zbiorowych i art. 6 pkt 2 Europejskiej Karty Społecznej (*w. z 2 października 2018 r., K 26/15*);
- wprowadzona w ustawie zryczałtowana podstawa wymiaru składki dla wszystkich osób prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą wiąże się z nadmierną generalizacją i nie pozwala na uwzględnienie ich sytuacji, więc ustawodawca – kierując się zasadą indywidualizacji nakładanych ciężarów i świadczeń publicznych – powinien rozważyć wprowadzenie kryteriów pozwalających na wyodrębnienie tej grupy podmiotów i dostosowanie wysokości składki do ich możliwości ekonomicznych (*w. z 4 grudnia 2018 r., P 12/17*);

- ustawodawca, nakładając na notariuszy obowiązek uiszczania składek w ten sposób, że powierza jego konkretyzację Krajowej Radzie Notarialnej, jest obowiązany stworzyć gwarancje, że wykonanie obowiązku wydania uchwały składkowej przez Krajową Radę Notarialną spełniać będzie konstytucyjne standardy (w. z 4 grudnia 2018 r., SK 10/17);
- dla zabezpieczenia roszczeń dotyczących ochrony praw własności przemysłowej ustawodawca może zastosować mniej dotkliwe środki (w przeciwieństwie do niekonstytucyjnego środka określonego w art. 286¹ ust. 1 pkt 3 ustawy – Prawo własności przemysłowej). Przede wszystkim przyjęte rozwiązania prawne powinny być ukształtowane w taki sposób, by nie prowadziły do nieproporcjonalnego naruszenia wolności działalności gospodarczej przysługującej zobowiązanemu do ujawnienia informacji handlowych, a zwłaszcza dawały mu gwarancje chroniące przed nadużyciem ze strony uprawnionego do pozyskiwania informacji wchodzących w zakres tajemnicy handlowej (w. z 6 grudnia 2018 r., SK 19/16).

1.1.3. Zmiany sygnalizowane

Zgodnie z art. 35 ust. 1 u.o.t.p.TK, Trybunał sygnalizuje Sejmowi i Senatowi oraz innym organom stanowiącym prawo istnienie uchybień i luk w prawie, których usunięcie jest niezbędne do zapewnienia spójności systemu prawnego Rzeczypospolitej Polskiej. W 2018 r. Trybunał:

- przedstawił Sejmowi uwagi o stwierdzonych uchybieniach w regulacji art. 2a oraz art. 119 § 1 ustawy z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń (p. z 24 stycznia 2018 r., S 1/18);
- zasygnalizował Sejmowi i Senatowi istnienie uchybień polegających na nieunormowaniu w ustawie z dnia 25 czerwca 2015 r. o leczeniu niepłodności postępowania z zarodkami powstałymi z komórek rozrodczych samotnych kobiet i anonimowych dawców przed jej wejściem w życie (p. z 18 kwietnia 2018 r., S 2/18);
- przedstawił Sejmowi, Senatowi oraz Ministrowi Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej uwagi o stwierdzonych lukach prawnych dotyczących procedury ustalania przez urzędy pracy profilu pomocy dla bezrobotnych na podstawie art. 33 ust. 2b ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (p. z 6 czerwca 2018 r., S 3/18);
- zasygnalizował Sejmowi potrzebę podjęcia działań ustawodawczych w zakresie uregulowania w ustawie z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy kwestii zmiany i odwołania regulaminu wynagradzania, który został przyjęty w oparciu o wspólnie uzgodnione stanowisko organizacji związkowych albo organizacji związkowych reprezentatywnych w rozumieniu art. 241^{25a} ustawy – Kodeks pracy (p. z 4 października 2018 r., S 4/18);
- zasygnalizował Sejmowi i Senatowi istnienie uchybień w prawie, polegających na nieuregulowaniu w ustawie stanów faktycznych korzystania z urzędzeń przesyłowych usytuowanych na cudzym gruncie przed wprowadzeniem do polskiego systemu prawa służebności przesyłu (p. z 17 października 2018 r., S 5/18);

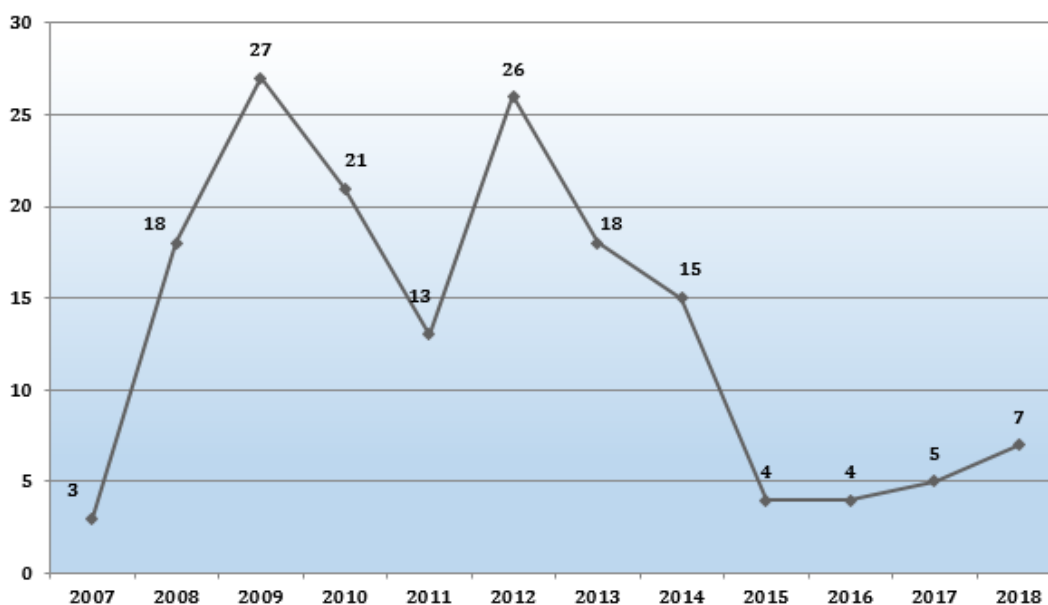
- przedstawił Sejmowi uwagi o stwierdzonych lukach prawnych dotyczących statusu prawnego Zespołu Koordynacyjnego ds. Chorób Ultrazadkowych (p. z 17 października 2018 r., S 6/18);
- przedstawił Sejmowi uwagi o stwierdzonym uchybieniu w prawie w zakresie różnicowania zasad zwrotu kosztów przejazdu do sądu w postępowaniu cywilnym (p. z 11 grudnia 2018 r., S 7/18).

1.2. Reakcja parlamentu i innych organów na orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego

1.2.1. Inicjatywy ustawodawcze Senatu

W 2018 r. Senat podjął 7 uchwał w sprawie wniesienia do Sejmu projektów ustaw mających na celu dostosowanie systemu prawa do wyroków Trybunału (o dwa projekty więcej niż w roku poprzednim). Wśród tych projektów na uwagę zasługuje senacki projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy³. Celem projektu było między innymi wprowadzenie do Kodeksu karnego wykonawczego rozwiązań dotyczących zapewnienia sprawcy prawa do udziału w posiedzeniu dotyczącym jego dalszego pobytu w zakładzie psychiatrycznym (zob. w. z 22 marca 2017 r., SK 13/14).

INICJATYWY USTAWODAWCZE SENATU MAJĄCE NA CELU DOSTOSOWANIE PRAWA DO ORZECZEŃ TRYBUNAŁU KONSTYTUCYJNEGO

³ Druk sejmowy nr 3028.

W wyniku rozpatrzenia inicjatyw Senatu – podjętych w następstwie wyroków Trybunału – ustawodawca w 2018 r. między innymi:

- wprowadził możliwość wznowienia postępowania po postanowieniu sądu wydanym w trybie „referendalnym” w sprawach związanych z rozpowszechnianiem nieprawdziwych informacji w wypowiedziach, ulotkach itp. w trakcie kampanii referendalnej (zob. *w. z 20 kwietnia 2017 r., K 10/15*)⁴;
- wyłączył możliwość nadania tytułowi egzekucyjnemu wydanemu przeciwko spółce jawnej, spółce partnerskiej, spółce komandytowej lub spółce komandytowo-akcyjnej klauzuli wykonalności przeciwko osobie, która w chwili wszczęcia postępowania w sprawie, w której został wydany tytuł egzekucyjny przeciwko spółce, nie była już jej współnikiem. Dotyczyło to sytuacji, gdy – co do zasady – współnik ponosi odpowiedzialność bez ograniczenia całym swoim majątkiem za zobowiązania spółki, a egzekucja przeciwko spółce okazała się bezskuteczna, jak również wtedy, gdy jest oczywiste, że egzekucja będzie bezskuteczna (zob. *w. z 3 października 2017 r., SK 31/15*)⁵.

1.2.2. Inicjatywy ustawodawcze Rady Ministrów

Rada Ministrów wystąpiła w 2018 r. z 5 projektami ustaw mających na celu wykonanie 6 wyroków Trybunału Konstytucyjnego. Wśród tych projektów warto zwrócić uwagę na rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy o gospodarce nieruchomościami. Projekt przewiduje gwarancję możliwości zwrotu wywłaszczonej nieruchomości dla byłego właściciela lub jego spadkobiercy i termin wygaśnięcia uprawnienia o zwrot wywłaszczonej nieruchomości (zob. *wyroki z: 14 lipca 2015 r., SK 26/14 i 12 grudnia 2017 r., SK 39/15*)⁶.

W 2018 r. w wyniku rozpatrzenia inicjatyw rządowych – mających na celu wykonanie wyroków Trybunału – ustawodawca między innymi:

- wyłączył dopuszczalność stosowania wobec tej samej osoby fizycznej, za ten sam czyn, który stanowi naruszenie określonych obowiązków lub warunków przewozu drogowego, odpowiedzialności za przestępstwo oraz administracyjnej kary pieniężnej (zob. *w. z 20 czerwca 2017 r., P 124/15*)⁷;
- uzupełnił przepisy dotyczące zakresu informacji umieszczanych w orzeczeniu o niepełnosprawności i stopniu niepełnosprawności o ustawowy przepis dopuszczający umieszczanie symbolu przyczyny niepełnosprawności (zob. *w. z 19 czerwca 2018 r., SK 19/17*)⁸.

⁴ Dz. U. z 2018 r. poz. 1579.

⁵ Dz. U. z 2018 r. poz. 2385.

⁶ Druk sejmowy nr 3108.

⁷ Dz. U. z 2018 r. poz. 1481.

⁸ Dz. U. z 2018 r. poz. 1925.

2. Współdziałanie z sądami

Artykuł 193 Konstytucji stanowi, że każdy sąd może przedstawić Trybunałowi pytanie prawne co do zgodności aktu normatywnego z Konstytucją, ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi lub ustawą, jeżeli od odpowiedzi na pytanie prawne zależy rozstrzygnięcie sprawy toczącej się przed sądem.

Zgodnie z orzecznictwem Trybunału powyższy przepis przesądza, że dopuszczalność merytorycznego rozpoznania przez Trybunał pytania prawnego zależy od spełnienia trzech przesłanek:

- 1) **podmiotowej** – podmiotem inicjującym w trybie pytania prawnego konstytucyjną kontrolę może być wyłącznie sąd;
- 2) **przedmiotowej** – kontrola dotyczy jedynie oceny hierarchicznej zgodności aktów normatywnych z Konstytucją, ratyfikowaną umową międzynarodową lub ustawą;
- 3) **funkcjonalnej** – od odpowiedzi na pytanie prawne musi zależeć rozstrzygnięcie sprawy toczącej się przed sądem.

W 2018 r., podobnie jak w latach ubiegłych, część pytań skierowanych do Trybunału nie mogła zostać rozpoznana merytorycznie z uwagi na niespełnienie przesłanki funkcjonalnej.

Trybunał przypominał, że w trybie pytania prawnego przedmiotem kontroli mogą być wyłącznie taki przepis czy przepisy aktu normatywnego, które będą miały zastosowanie lub chociaż będą wywierały bezpośredni wpływ na rozstrzygnięcie danej sprawy toczącej się przed pytającym sądem. Tym samym uchylene przez wyrok Trybunału kwestionowanych w pytaniu prawnym przepisów ma pozwolić na odmienne rozstrzygnięcie przez sąd sprawy, niż gdyby wyrok taki nie został wydany (*p. z 16 października 2018 r., P 8/18*).

Z orzecznictwa Trybunału, ukształtowanego zarówno na tle u.o.t.p.TK, jak i wcześniej obowiązujących ustaw o Trybunale Konstytucyjnym, wynika również, że przesłanka funkcjonalna pytania prawnego nie jest spełniona, jeżeli wątpliwości sądu co do zgodności aktu normatywnego z aktem wyższego rzędu mogą być usunięte w drodze wykładni albo gdy w danej sprawie można zastosować inne, niebudzące wątpliwości przepisy (*p. z 30 października 2018 r., P 15/16*).

Celem instytucji pytań prawnych kierowanych do Trybunału jest „uniemożliwienie” zastosowania przez pytający sąd przepisów naruszających Konstytucję. Nie jest nim natomiast rozstrzygnięcie wątpliwości dotyczących rozumienia obowiązującego prawa, a zatem niejasności dotyczących wykładni (*p. z 17 października 2018 r., P 7/17*).

Przesłanki formalne wniesienia pytania prawnego precyzuje także art. 52 u.o.t.p.TK. Zgodnie z tym przepisem pytanie prawne ma formę postanowienia oraz zawiera:

- 1) wskazanie sądu, przed którym toczy się postępowanie w sprawie, oraz oznaczenie sprawy;
- 2) wskazanie organu, który wydał kwestionowany akt normatywny;
- 3) określenie kwestionowanego aktu normatywnego lub jego części;
- 4) sformułowanie zarzutu niezgodności z Konstytucją, ratyfikowaną umową międzynarodową lub ustawą kwestionowanego aktu normatywnego oraz jego uzasadnienie, z powołaniem argumentów lub dowodów na jego poparcie;
- 5) wyjaśnienie, w jakim zakresie odpowiedź na pytanie może mieć wpływ na rozstrzygnięcie sprawy, w związku z którą pytanie zostało przedstawione.

W 2018 r. sądy skierowały do Trybunału 15 pytań prawnych: z 8 pytaniami wystąpiły sądy rejonowe, z 5 – sądy okręgowe, po jednym z pytań skierował Naczelny Sąd Administracyjny oraz wojewódzki sąd administracyjny.

W 2018 r. Trybunał rozpoznał 13 pytań prawnych. W tych sprawach wydał 3 wyroki oraz 10 postanowień o umorzeniu postępowania.

W dwóch wyrokach Trybunał podzielił wątpliwości sądów przedstawiających pytania prawne co do konstytucyjności zaskarżonych przepisów. W pierwszym wyroku wydanym w sprawie, która została zainicjowana przez Sąd Okręgowy w Gdańsku, Trybunał orzekł o niekonstytucyjności jednego z przepisów ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych (*w. z 14 marca 2018 r., P 7/16*). W drugim wyroku, wydanym w następstwie pytania prawnego Sądu Rejonowego w Koninie, Trybunał uznał za niekonstytucyjny przepis kodeksu pracy (*w. z 11 grudnia 2018 r., P 133/15*).

Natomiast w sprawie zainicjowanej pytaniem prawnym Sądu Okręgowego w Gliwicach dotyczącej przepisów ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych Trybunał nie podzielił zastrzeżeń sądu przedstawiającego pytanie prawne i orzekł o zgodności zaskarżonych przepisów z Konstytucją (*w. z 4 grudnia 2018 r., P 12/17*).

W pozostałych sprawach postępowania przed Trybunałem zostały umorzone. Powodem umorzeń była niedopuszczalność wydania wyroku (tj. w szczególności na skutek niespełnienia przesłanek wystąpienia z pytaniem prawnym), zbędność wydania orzeczenia lub cofnięcie pytania prawnego.

2.1. Wpływ stosowania prawa na kształtowanie orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego

Trybunał Konstytucyjny jest sądem prawa i nie pełni funkcji kolejnej instytucji odwoławczej od orzeczeń Sądu Najwyższego oraz Naczelnego Sądu Administracyjnego. W przeciwieństwie do tych sądów, Trybunał nie bada zgodności z prawem i słuszności podjętych przez sądy rozstrzygnięć (*p. z 27 czerwca 2018 r., P 103/15*).

Trybunał, respektując pozycję i kompetencje Sądu Najwyższego oraz Naczelnego Sądu Administracyjnego, uwzględnia z urzędu przyjmowane przez te sądy orzecznictwo. W 2018 r. Trybunał podtrzymał swoje dotychczasowe stanowisko, że jeżeli określony sposób rozumienia przepisu utrwalił się w sposób oczywisty, a przede wszystkim – znalazł jednoznaczny i autorytatywny wyraz w orzecznictwie Sądu Najwyższego lub Naczelnego Sądu Administracyjnego, to należy przyjąć, iż przepis ten nabrał takiej treści, jaką odnalazły w nim te dwie najwyższe instytucyjne sądowne (*w. z 14 marca 2018 r., P 7/16*). W takiej sytuacji Trybunał, podczas dokonywania kontroli konstytucyjności, powinien uwzględnić tak przyjmowane rozumienie danego przepisu (*p. z 27 marca 2018 r., P 1/16*).

Tytułem przykładu, Trybunał odwołał się do orzecznictwa Sądu Najwyższego w sprawie wykładni przepisów przejściowych regulujących wybór właściwego reżimu orzekania w sprawach wymierzania kary łącznej (*w. z 4 lipca 2018 r., K 16/16*) oraz w sprawie zasad i zakresu refundacji kosztów przejazdu do sądu (*w. z 11 grudnia 2018 r., SK 25/16*). Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego było natomiast niezbędne m.in. do ustalenia zasad udostępniania tzw. informacji publicznej przetworzonej (*w. z 18 grudnia 2018 r., SK 27/14*).

Trybunał uwzględnia także orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, traktując standardy wynikające z Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności jako wskazówki interpretacyjne dla ustalania treści wymagań konstytucyjnych. W ten sposób Trybunał respektuje i realizuje zasadę, zgodnie z którą Rzeczpospolita Polska przestrzega wiążącego ją prawa międzynarodowego. Przykładem orzeczenia, w którym istotną rolę odegrało właśnie orzecznictwo ETPC był wyrok w sprawie *SK 18/17*, w którym Trybunał szeroko odniósł się do wypracowanego na gruncie konwencji prawa do poznania własnej tożsamości i ustalenia więzów rodzinnych (*w. z 16 maja 2018 r., SK 18/17*).

2.2. Wykładnia prokonstytucyjna

Na treść normy prawnej nie składa się wyłącznie literalne brzmienie przepisu, ale także jego uwarunkowanie systemowe, przyjęte poglądy doktryny oraz ukształtowana linia orzecznicza wskazująca konkretny kierunek wykładni. W praktyce szczególnie znaczenie ma również tzw. wykładnia prokonstytucyjna, czyli przyjmowanie takiego rozumienia przepisu, które jest do pogodzenia z normami, zasadami i wartościami konstytucyjnymi. Z jednej strony, stosowanie wykładni w zgodzie z Konstytucją jest obowiązkiem Trybunału. Pozwala bowiem na pozostawienie w porządku prawnym przepisu, który może być rozumiany w sposób zgodny z Konstytucją, a problemy z niego wynikające dotyczą przede wszystkim sfery stosowania prawa (*zob. w. z 10 maja 2018 r., U 1/16*). Z drugiej strony, stosowanie tego rodzaju wykładni jest obowiązkiem organów stosujących prawo, w tym sądów.

Konieczność i użyteczność stosowania wykładni prokonstytucyjnej jest potwierdzona w orzecznictwie Sądu Najwyższego. Zgodnie z przyjętym przez ten sąd poglądem, jeżeli pomimo różnych wersji rozumienia znaczenia przepisu ustawy istnieje możliwość przeprowadzenia jego wykładni w taki sposób, aby pozostała w zgodzie z Konstytucją oraz normami prawa międzynarodowego – to należy przyjąć właśnie taką interpretację (*zob. np. u. 7 sędziów SN z 28 czerwca 2018 r., I KZP 4/18*).

W orzecznictwie Naczelnego Sądu Administracyjnego także przyjmuje się, że proces wykładni przepisów nie może abstrahować od bezpośredniego stosowania oraz nadrzędności Konstytucji. Proces interpretacji przepisów powinien być nastawiony na poszukiwanie takiego ich znaczenia, które będzie w najpełniejszym możliwym stopniu realizować zasady konstytucyjne. Wykładnia prokonstytucyjna nie może jednak prowadzić do odmiennego odczytywania przepisu, niż wynika to z jego jednoznacznej treści (*w. NSA z 9 listopada 2018 r., II FSK 1322/18*).

2.3. Skutki wyroków Trybunału Konstytucyjnego

2.3.1. Powszechna moc obowiązująca orzeczeń Trybunału

Orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego mają moc powszechnie obowiązującą i są ostateczne (art. 190 ust. 1 Konstytucji). To znaczy, że wszystkie organy władzy publicznej są obowiązane, w zakresie swoich kompetencji, do przestrzegania wyroków Trybunału (*w. z 20 czerwca 2018 r., SK 3/13*).

Powszechna moc obowiązująca orzeczeń Trybunału ma szczególne znaczenie dla sądów i organów administracji rozstrzygających sprawy. W orzecznictwie Naczelnego Sądu Administracyjnego nie budzi wątpliwości, że każdy podmiot stosujący prawo jest związany orzeczeniami Trybunału i nie może postąpić wbrew ich treści. Organy władzy publicznej działają na podstawie i w granicach prawa, muszą zatem z urzędu brać pod uwagę fakty normatywne, które wpływają na zmianę obowiązującego prawa. Faktem tym jest wyrok Trybunału Konstytucyjnego (w. NSA z 6 września 2018 r., I OSK 2395; w. NSA z 21 listopada 2018 r., I OSK 1280/18).

Orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego podlegają niezwłocznemu ogłoszeniu w organie urzędowym, w którym akt normatywny był ogłoszony. Chociaż orzeczenia Trybunału wchodzą w życie z dniem ogłoszenia, to już z chwilą publicznego ogłoszenia wyroku dochodzi do zakończenia procesu kontroli konstytucyjności i już w tym momencie aktualizuje się obowiązek zapewnienia przez sądy stanu wynikającego z wyroku Trybunału (w. SN z 19 września 2018 r., I PK 119/17).

2.3.2. Odroczenie terminu utraty mocy obowiązującej

Zgodnie z art. 190 ust. 3 Konstytucji, Trybunał może określić inny (niż dzień ogłoszenia wyroku) termin utraty mocy obowiązującej aktu normatywnego. Termin ten nie może przekroczyć osiemnastu miesięcy, jeżeli chodzi o ustawę, a jeśli chodzi o inny akt normatywny dwunastu miesięcy. W wypadku orzeczeń, które wiążą się z nakładami finansowymi nieprzewidzianymi w ustawie budżetowej, Trybunał Konstytucyjny określa termin utraty mocy obowiązującej aktu normatywnego po zapoznaniu się z opinią Rady Ministrów (zob. np. w. z 7 marca 2018 r., K 2/17).

Trybunał korzysta z odroczenia terminu utraty mocy obowiązującej niekonstytucyjnych przepisów w szczególności aby pozostawić ustawodawcy niezbędny czas na zmianę prawa, a tym samym zapobiec powstaniu luki w prawie (w. z 7 lutego 2018 r., K 39/15).

W orzecznictwie przyjmuje się, że kompetencja Trybunału wynikająca z art. 190 ust. 3 Konstytucji ma charakter szczególny. Przez zastosowanie instytucji odroczenia terminu utraty mocy obowiązującej możliwe jest zapobieżenie tzw. wtórnej niekonstytucyjności, tj. stanu, w którym natychmiastowe usunięcie przepisów z systemu prawnego groziłoby poważniejszym naruszeniem Konstytucji niż dalsze (czasowe) utrzymywanie ich (w. NSA z 31 sierpnia 2018 r., II FSK 2452/16).

Zastosowanie przez Trybunał klauzuli odraczającej oznacza, że do upływu terminu wskazanego w wyroku Trybunału (lub ewentualnej wcześniejszej zmiany przepisu przez prawodawcę) dany przepis pozostaje elementem porządku prawnego i może stanowić podstawę podejmowanych rozstrzygnięć (w. NSA z 19 września 2018 r., II FSK 1602/17). Rozstrzygnięcie przez Trybunał o innym terminie utraty mocy obowiązującej ma również moc powszechnie obowiązującą, a pominięcie go przez sądy przekreśliłoby sens art. 190 ust. 3 Konstytucji (w. SN z 6 czerwca 2018 r., III CZP 2/18).

W orzecznictwie przyjmuje się równoległy pogląd, że orzekanie przez sądy w okresie terminu utraty mocy obowiązującej niekonstytucyjnych przepisów nie pociąga za sobą jednak automatyzmu ich stosowania. Sądy, mając do czynienia z przepisami, co do których zostało już obalone domniemanie konstytucyjności, muszą wyważyć szereg czynników (takich jak przyczyna odroczenia, rodzaj

naruszenia, znaczenie przepisu dla funkcjonowania danej gałęzi prawa) zanim podejmą decyzję co do ich zastosowania (lub pominięcia) przy rozpoznawaniu danej, konkretnej sprawy (w. *NSA z 17 października 2018 r., II FSK 3000/16*). Dostrzec należy przy tym także ograniczone instrumenty, jakimi dysponują sądy. Nie zawsze jest możliwe „naprawienie” niekonstytucyjnych przepisów w drodze odpowiedniej wykładni, gdyż konieczne jest przyjęcie przez prawodawcę kompleksowych rozwiązań prawnych (w. *NSA z 18 maja 2018 r., I GSK 900/18*).

2.3.3. Wznowienie postępowania

Orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego o niezgodności z Konstytucją, umową międzynarodową lub z ustawą aktu normatywnego, na podstawie którego zostały wydane prawomocne orzeczenie sądowe, ostateczna decyzja administracyjna lub rozstrzygnięcie w innych sprawach, stanowi podstawę do wznowienia postępowania, uchylecia decyzji lub innego rozstrzygnięcia na zasadach i w trybie określonych w przepisach właściwych dla danego postępowania (art. 190 ust. 4 Konstytucji).

Artykuł 190 ust. 4 Konstytucji nie przewiduje automatycznego skutku w postaci uchylecia dotychczas wydanych rozstrzygnięć na podstawie niekonstytucyjnego przepisu, ale stwarza możliwość rozpatrzenia uprzednio zakończonych spraw na podstawie nowego stanu prawnego, zmienionego wyrokiem Trybunału. Konstytucja w tym zakresie wyznacza cel, jakim jest przywrócenie stanu konstytucyjności, pozostawiając ustawodawcy określenie środków prawnych będących w dyspozycji stron danego postępowania i sądów w celu jego realizacji (w. *NSA z 6 grudnia 2018 r., II FSK 106/18*).

W orzecznictwie sądowym prawo do wznowienia postępowania jest ujmowane jako konstytucyjne prawo podmiotowe, będące jednym z aspektów konstytucyjnego prawa do sądu. Na skutek wznowienia postępowania sąd ma możliwość innego rozstrzygnięcia sprawy, niż miałoby to miejsce z zastosowaniem niekonstytucyjnego przepisu (p. *SN z 10 maja 2018 r., I PZ 11/18*). Samo wznowienie postępowania nie przesądza jednak treści rozstrzygnięcia, jakie zostanie wydane na skutek postępowania wznowieniowego (w. *NSA z 25 października 2018 r., II FSK 1333/17*).

W praktyce orzeczniczej Sądu Najwyższego przyjmuje się, że nie każdy wyrok Trybunału, w którym zostaje orzeczona niekonstytucyjność, stanowi przesłankę wznowienia postępowania. W 2018 r. w dalszym ciągu obowiązywała zasada prawna, że wyrok Trybunału stwierdzający w sentencji niezgodność z Konstytucją określonej wykładni aktu normatywnego, które nie powoduje utraty mocy obowiązującej przepisu – nie stanowi podstawy do wznowienia postępowania cywilnego (p. *SN z 10 maja 2018 r., I PZ 11/18*).

W 2018 r. Trybunał podtrzymał swoje dotychczasowe stanowisko, że w razie odroczenia utraty mocy obowiązującej przepisu (na podstawie którego wydane zostało prawomocne orzeczenie sądowe lub ostateczna decyzja) możliwość wznowienia postępowania wystąpi dopiero po upływie terminu odroczenia, jeżeli ustawodawca wcześniej nie zmieni lub nie uchyli niekonstytucyjnego przepisu (w. *z 7 marca 2018 r., K 2/17*). Pogląd ten był również przyjmowany w orzecznictwie Sądu Najwyższego oraz Naczelnego Sądu Administracyjnego (zob. np. p. *SN z 6 z czerwca 2018 r., III CZP 2/18*; w. *NSA z 17 października 2018 r., II FSK 3001/16*).

Rozdział V. Działalność pozaorzecznicza Trybunału Konstytucyjnego

Sędziowie Trybunału Konstytucyjnego i jego pracownicy aktywnie uczestniczyli w wielu działaniach, których celem jest upowszechnianie wiedzy na temat szczególnej roli Konstytucji i Trybunału Konstytucyjnego w polskim porządku prawnym.

1. Konferencje, wykłady naukowe i inne wydarzenia w siedzibie Trybunału Konstytucyjnego oraz udział jego przedstawicieli w wydarzeniach krajowych

Trybunał bierze czynny udział w debacie publicznej dotyczącej różnych aspektów prawa konstytucyjnego. Aktualne zagadnienia związane z prawem konstytucyjnym podejmowane były między innymi w ramach wykładów wygłaszanych w siedzibie Trybunału przez naukowców reprezentujących różne dyscypliny z zakresu nauk humanistycznych i społecznych.

W dniu 2 lutego 2018 r. odbyła się konferencja zatytułowana *Tożsamość konstytucyjna*, zainspirowana dorobkiem naukowym zmarłego prof. Lecha Morawskiego specjalizującego się w teorii i filozofii prawa. Wykładowcami podczas konferencji byli: Robert Alexy (profesor nauk prawnych na Uniwersytecie Chrystiana Albrechta w Kilonii), Justyn Piskorski (doktor habilitowany nauk prawnych, sędzia Trybunału Konstytucyjnego), Andrzej Przyłębski (Ambasador Nadzwyczajny i Pełnomocny w Republice Federalnej Niemiec, dyplomata, filozof, profesor nauk humanistycznych i tłumacz), Bogdan Szlachta (doktor habilitowany nauk prawnych, profesor nauk humanistycznych, profesor zwyczajny Uniwersytetu Jagiellońskiego i Akademii Ingnatianum w Krakowie), László Trócsányi (minister sprawiedliwości Węgier, doktor habilitowany nauk prawnych, profesor Uniwersytetu w Segedynie) oraz Bronisław Wildstein (pisarz, dziennikarz, publicysta). Zwieńczeniem konferencji było uroczyste odsłonięcie tablicy pamiątkowej poświęconej sędziemu Trybunału Konstytucyjnego prof. Lechowi Morawskiemu.

W dniu 14 czerwca 2018 r. prof. Jörg Baberowski wygłosił w Trybunale Konstytucyjnym wykład pod tytułem *Czym jest przemoc i co z nami czyni?* Profesor Jörg Baberowski jest uznanym specjalistą w zakresie historii wschodnioeuropejskiej. Swoje badania prowadził m.in. na Uniwersytecie J.W. Goethego we Frankfurcie nad Menem, Uniwersytecie w Tybindze, Uniwersytecie w Lipsku oraz na Uniwersytecie Humboldta w Berlinie. Jego wystąpienie wpisało się w tradycję wykładów organizowanych w Trybunale Konstytucyjnym poświęconych prawu, państwu i społeczeństwu.

Trybunał Konstytucyjny oraz Instytut Prawa Międzynarodowego, Unii Europejskiej i Stosunków Międzynarodowych Wydziału Prawa i Administracji

Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie zorganizowały wspólnie w siedzibie Trybunału Konstytucyjnego konferencję zatytułowaną *Prawo międzynarodowe i Unia Europejska w konstytucji*, która odbyła się 23 i 24 października 2018 r. W konferencji wzięli udział goście z kraju i z zagranicy. Wśród polskich naukowców uczestniczyli w niej przede wszystkim pracownicy naukowcy Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego tj.: prof. Zbigniew Cieślak, prof. Elżbieta Karska, prof. Bartosz Majchrzak, prof. Mariusz Muszyński (Wiceprezes Trybunału), dr Szymon Pawłowski, a ponadto prof. Genowefa Grabowska (Wyższa Szkoła Menedżerska), prof. Maciej Perkowski (Uniwersytet w Białymstoku), dr Marek Jeżewski. Gośćmi zagranicznymi byli: prof. Gerd Morgenthaler (Uniwersytet Siegen), prof. Albrecht Weber (Uniwersytet w Osnabrück), prof. Tanja Karakamisheva-Jovanovska (Uniwersytet św. Cyryla i Metodego w Skopje), prof. Adelheid Puttler (Uniwersytet Zagłębia Ruhry w Bochum), prof. Dirk Hanschel (Uniwersytet Marcina Lutra w Halle i Wittenberdze), prof. Stephanie Schiedermaier (Uniwersytet w Lipsku), prof. András Zs. Varga (Katolicki Uniwersytet Pétera Pázmánya), dr Michael Meier (Uniwersytet w Zurychu), prof. Theodor Öhlinger (Uniwersytet Wiedeński), dr Jörg Geerlings (Uniwersytet Koloński), prof. Marc Bungenberg (Uniwersytet Kraju Saary), prof. Steffen Hindelang (Uniwersytet Południowej Danii).

W dniu 6 listopada 2018 r. w siedzibie Trybunału odbyła się konferencja zatytułowana *Stulecie uzyskania pełni praw wyborczych w Polsce przez kobiety*. Profesor Andrzej Nowak wygłosił wykład pt. *Wanda i Wandale*. Później odbyła się dyskusja zatytułowana: *Dlaczego prawa wyborcze kobiet w II RP były oczywistością, czyli polski ruch emancypacyjny przed rokiem 1918*, w której udział wzięły: dr hab. Małgorzata Dajnowicz, dr hab. Magdalena Gawin i dr Ewelina Kostrzewska. Gościem honorowym konferencji była wiceprezes Sądu Konstytucyjnego Chorwacji Snježana Bagić. Tego dnia otwarto wystawę poświęconą stuleciu uzyskania pełni praw wyborczych w Polsce przez kobiety oraz zaprezentowano książkę ks. Jana Urbana *O prawa obywatelskie dla kobiet*, której reprint został wydany nakładem Trybunału Konstytucyjnego.

Konferencja zatytułowana *Rola sądu konstytucyjnego we współczesnym państwie* zainicjowana przez Prezesa Trybunału Konstytucyjnego z okazji setnej rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości miała miejsce 8 października 2018 r. w Sali Wielkiej na Zamku Królewskim w Warszawie. W debacie, oprócz Prezes TK Julii Przyłębskiej, uczestniczyli również przedstawiciele innych sądów konstytucyjnych państw Europy Środkowo-Wschodniej: Mihai Poalelungi (Prezes Sądu Konstytucyjnego Republiki Mołdawii), Stanisław Szewczuk (Przewodniczący Sądu Konstytucyjnego Ukrainy), Tamás Sulyok (Prezes Trybunału Konstytucyjnego Węgier), Zaza Tavadze (Prezes Sądu Konstytucyjnego Gruzji), Dainius Žalimas (Prezes Sądu Konstytucyjnego Republiki Litewskiej).

Podobnie jak w latach ubiegłych, Prezes TK lub reprezentujący ją sędziowie TK uczestniczyli w wielu ważnych wydarzeniach krajowych. W 2018 r. były to m.in. uroczystości związane ze Świętem Narodowym Trzeciego Maja, rocznicą wybuchu Powstania w Getcie Warszawskim, rocznicą Powstania Warszawskiego oraz Wielkopolskiego.

Prezes Trybunału Konstytucyjnego Julia Przyłębska w 2018 r. brała również udział w spotkaniach mających na celu przybliżenie działalności samego Trybunału, jak i dotyczących tematyki praw człowieka. Spotkania te odbyły się m.in. w Poznaniu (Instytut Zachodni), Szczecinie (Regionalny Ośrodek Debaty Międzynarodowej) oraz w Lesznie (Instytut Leszczyński).

2. Współpraca międzynarodowa

Aktywność Trybunału Konstytucyjnego w zakresie współpracy zagranicznej, podobnie jak w latach ubiegłych, realizowana była w następujących formach:

- aktywne uczestnictwo w międzynarodowych konferencjach prawniczych organizowanych przez sądy konstytucyjne oraz organizacje międzynarodowe;
- rozwijanie współpracy dwustronnej oraz wielostronnej – zwłaszcza z sądami konstytucyjnymi obszaru Europy Środkowo-Wschodniej;
- organizowanie w Polsce spotkań z wybitnymi przedstawicielami świata prawniczego oraz przedstawicielami partnerskich sądów konstytucyjnych, w ramach międzynarodowych konferencji, wykładów i dyskusji;
- działania promocyjne dorobku polskiej myśli w obszarze prawa, państwa i społeczeństwa.

Z punktu widzenia współpracy międzynarodowej należy wspomnieć o dwóch konferencjach zorganizowanych przez Trybunał, szerzej opisanych wyżej tj.: konferencji pt. *Tożsamość konstytucyjna*, która odbyła się 2 lutego 2018 r. w siedzibie Trybunału, oraz konferencji pt. *Rola sądu konstytucyjnego we współczesnym państwie*, która odbyła się 8 października 2018 r. na Zamku Królewskim w Warszawie z okazji setnej rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości.

W 2018 r. Trybunał Konstytucyjny przystąpił również do Stowarzyszenia Sądów Konstytucyjnych Państw Rejonu Morza Bałtyckiego i Morza Czarnego (BBCJ). Za wspólny cel sądy konstytucyjne postawiły sobie wymianę informacji na temat najlepszych praktyk prawnych w zakresie prawa konstytucyjnego. Zobowiązały się do pogłębiania dialogu na temat wszystkich kwestii dotyczących aspektów instytucjonalnych, strukturalnych i proceduralnych sądownictwa konstytucyjnego. Wyraziły także gotowość do efektywnego korzystania z wszystkich możliwości poszerzania i pogłębiania współpracy w zakresie kontroli konstytucyjności prawa.

2.1. Wyjazdy zagraniczne

W 2018 r. przedstawiciele Trybunału brali udział w wielu wydarzeniach zagranicznych związanych z funkcjonowaniem i współpracą sądów konstytucyjnych.

W dniu 11 kwietnia 2018 r. sędzia Justyn Piskorski reprezentował Trybunał podczas międzynarodowej konferencji organizowanej przez Sąd Konstytucyjny Republiki Słowackiej z okazji 25 rocznicy swego powstania. Wygłosił tam wykład pt. *The Legitimation of Constitutional Courts in Democratic States. Experiences of Transitional Justice in Poland*.

Przedstawiciele Trybunału Konstytucyjnego uczestniczyli od 15 do 17 maja 2018 r. w III Kongresie Stowarzyszenia Sądów Konstytucyjnych Państw Rejonu Morza Bałtyckiego i Morza Czarnego (BBCJ), który odbył się w stolicy Gruzji – Tbilisi. Tematem

spotkania była *Rola sądów konstytucyjnych w procesie integracji europejskiej (Role of the Constitutional Courts in European Integration Process)*. Gospodarzem wydarzenia był gruziński Sąd Konstytucyjny. Podczas kongresu Trybunał Konstytucyjny został członkiem Stowarzyszenia BBCJ.

W dniach 24-25 maja 2018 r. sędzia Justyn Piskorski reprezentował Trybunał Konstytucyjny w międzynarodowej konferencji w Rydze pt. *The Role of the Constitutional Courts in the Globalised World of 21st Century*. Organizatorem wydarzenia był Sąd Konstytucyjny Republiki Łotwy.

Przedstawiciele Trybunału 13 czerwca 2018 r. wzięli udział w spotkaniu sądów konstytucyjnych w ramach przygotowania XVIII Kongresu Konferencji Europejskich Sądów Konstytucyjnych. Wydarzenie to odbyło się przy okazji obchodów 25-lecia istnienia Sądu Konstytucyjnego Czech.

Od 26 do 28 czerwca 2018 r., na zaproszenie przewodniczącego Sądu Konstytucyjnego Ukrainy Stanisława Szewczuka, delegacja z Polski odbyła wizytę w Kijowie w związku z obchodami ukraińskiego święta konstytucji. Współorganizatorem wydarzenia była OBWE. Trybunał Konstytucyjny reprezentował sędzia Trybunału Justyn Piskorski. W trakcie towarzyszącej wizycie konferencji pt. *Konstytucyjne wartości i prawa człowieka: Wyzwania XXI wieku*, sędzia Justyn Piskorski wystąpił z referatem pt. *Human Rights, Freedom and Identity in Constitutional Courts*.

W czerwcu 2018 r. sędzia Marek Zubik wziął udział w dwóch międzynarodowych konferencjach: w dniach 18-22 czerwca 2018 r. w konferencji pt. *The 10th World Congress of Constitutional Law* zorganizowanej przez International Association of Constitutional Law w Seulu oraz w dniach 25-27 czerwca 2018 r. w konferencji zorganizowanej przez International Society of Public Law w Hongkongu. Sędzia Marek Zubik uczestniczył również, w dniach 13-20 listopada 2018 r., w konferencji *National Lawyers Convention* zorganizowanej przez The Federalist Society for Law and Public Policy Studies w Waszyngtonie.

Prezes Trybunału Julia Przyłębska przewodniczyła delegacji Trybunału w odbywającej się w dniach 25-26 października 2018 r. w Wilnie międzynarodowej konferencji sędziów sądów konstytucyjnych „Forum Wileńskie”. Gospodarzem wydarzenia był Prezes Sądu Konstytucyjnego Republiki Litewskiej Dainius Žalimas.

2.2. Wizyty w siedzibie Trybunału

W ubiegłym roku siedzibę Trybunału Konstytucyjnego odwiedziło kilka zagranicznych delegacji.

Prezes Trybunału Julia Przyłębska 9 kwietnia 2018 r. spotkała się z przebywającym z wizytą w Warszawie I Wiceprzewodniczącym Komisji Europejskiej Fransem Timmermansem.

Trybunał Konstytucyjny 15 czerwca 2018 r. gościł grupę studentów z Niemiec. W trakcie spotkania zostały przedstawione podstawowe zasady funkcjonowania Trybunału Konstytucyjnego.

W dniu 6 lipca 2018 r. wizytę w Trybunale Konstytucyjnym złożyła delegacja parlamentarzystów z Wielkiej Brytanii. W jej skład wchodziła przedstawiciele trzech głównych ugrupowań politycznych: Partii Konserwatywnej, Partii Pracy oraz

Liberalnych Demokratów. Delegacja składała się zarówno z członków Izby Gmin, jak i Izby Lordów. Grupie przewodniczył brytyjski poseł Daniel Kawczyński. Pozostali członkowie delegacji to: Richard Balfe, Rupa Huq, Faisal Rashid oraz William Wallace. Rozmowy dotyczyły roli, kompetencji oraz organizacji pracy Trybunału Konstytucyjnego.

W siedzibie Trybunału Konstytucyjnego odbyło się 7 grudnia 2018 r. spotkanie z Grupą Roboczą ONZ ds. dyskryminacji kobiet w prawie i praktyce.

3. Obsługa prasowa i medialna

W 2018 r. do zadań Rzecznika Prasowego Trybunału Konstytucyjnego i obsługi medialnej TK należało przygotowywanie komunikatów prasowych przed rozprawą, ich skuteczna dystrybucja do mediów oraz wśród dziennikarzy przybywających na rozprawę w Trybunale, obsługa prasowa podczas rozpraw, a także przygotowywanie (z reguły we współpracy z sędziami sprawozdawcami oraz ich współpracownikami) komunikatów prasowych po rozprawach – przybliżających istotę i znaczenie orzeczenia wydanego przez Trybunał. „Komunikaty przed” są dostępne na stronie internetowej Trybunału zazwyczaj tydzień przed rozprawą lub publicznym ogłoszeniem orzeczenia, a „komunikaty po” – niezwłocznie (w ramach możliwości) po ogłoszeniu wyroku Trybunału.

Wszystkie komunikaty prasowe, sprostowania kierowane do prasy, informacje o petycjach oraz ewentualne dodatkowe informacje umieszczane są na stronie internetowej Trybunału.

Ponadto w 2018 r. Rzecznik Prasowy TK i obsługa medialna zapewniali obsługę prasową wszelkich innych wydarzeń w Trybunale, a także pośredniczyli w kontaktach prasy z sędziami oraz Prezesem i Wiceprezesem. Reagował także – w miarę potrzeby i okoliczności – na publikacje medialne dotyczące Trybunału, gdy wymagały sprostowań lub dodatkowych objaśnień. Zespół codziennie udostępniał w Intranecie sędziom i pracownikom Trybunału Konstytucyjnego „Przeglądy prasy”, czyli teksty o Trybunale Konstytucyjnym zamieszczone w Polskiej Agencji Prasowej, prasie ogólnokrajowej, regionalnej i serwisach internetowych. Ponadto sporządzane były dodatkowe zestawienia informacji prasowych dotyczących problemów, które mogły być interesujące dla Prezesa Trybunału.

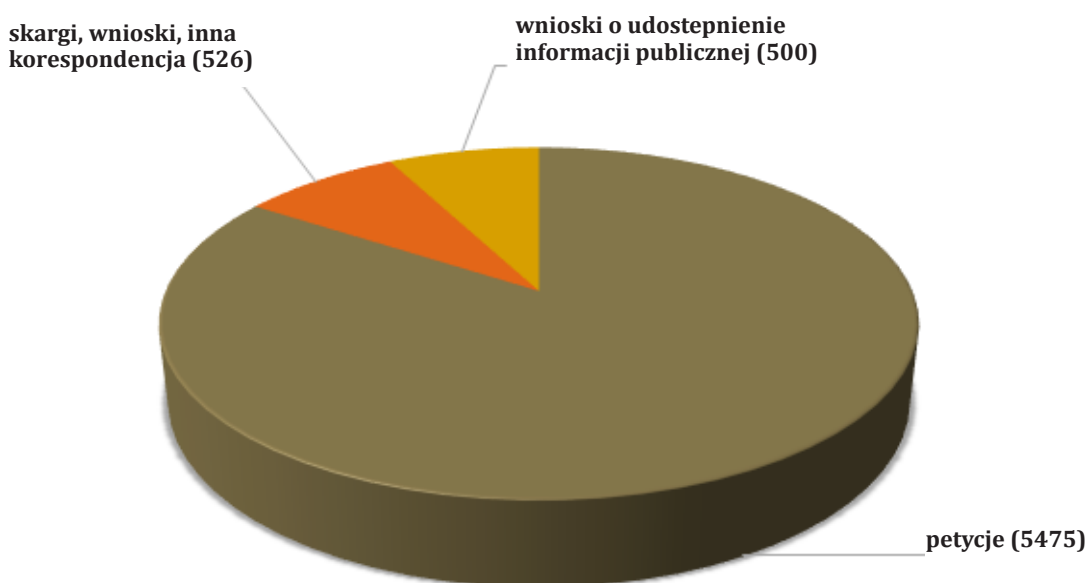
4. Rozpatrywanie skarg, wniosków i petycji oraz odpowiadanie na inną korespondencję

Do zadań Rzecznika Prasowego oraz podległego mu zespołu należało m.in. udzielanie informacji publicznej na podstawie ustawy z 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej. W 2018 r. udzielono **ponad 500** odpowiedzi na zapytania w trybie dostępu do informacji publicznej zadane pisemnie, elektronicznie (e-mail oraz ePUAP), a także telefonicznie – średnio od kilku do kilkunastu dziennie. Najczęściej dotyczyły informacji o stanie sprawy, terminu wyznaczenia rozpraw i informacji o orzecznictwie TK.

Rzecznik Prasowy TK zajmuje się również realizacją w Trybunale Konstytucyjnym ustawy z 11 lipca 2014 r. o petycjach. W 2018 r., w sprawie z wniosku grupy posłów na Sejm z 27 października 2017 r. o stwierdzenie niekonstytucyjności niektórych przepisów ustawy z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (*K 13/17*) wpłynęło do Trybunału Konstytucyjnego **5475** petycji. Rozpatrywane były łącznie – jako petycja wielokrotna.

Poza wnioskami o udostępnienie informacji publicznej i petycjami do Trybunału wpływa bardzo liczna korespondencja, w której zainteresowani zwracają się ze skargami, innymi wnioskami oraz prośbami o pomoc w ich sprawach indywidualnych. Najczęściej realizacja oczekiwań zawartych w tych pismach wykracza poza zakres kompetencji Trybunału. Autorzy listów często skarżą się na swoją sytuację życiową, w tym materialną, na wydane w ich sprawach rozstrzygnięcia administracyjne oraz sądowe, na przewlekłość postępowań, na warunki panujące podczas odbywania kary pozbawienia wolności czy niesprawiedliwe – ich zdaniem – traktowanie przez służbę więzienną. W 2018 r. do Trybunału wpłynęły i udzielono odpowiedzi na **526** tego typu pisma.

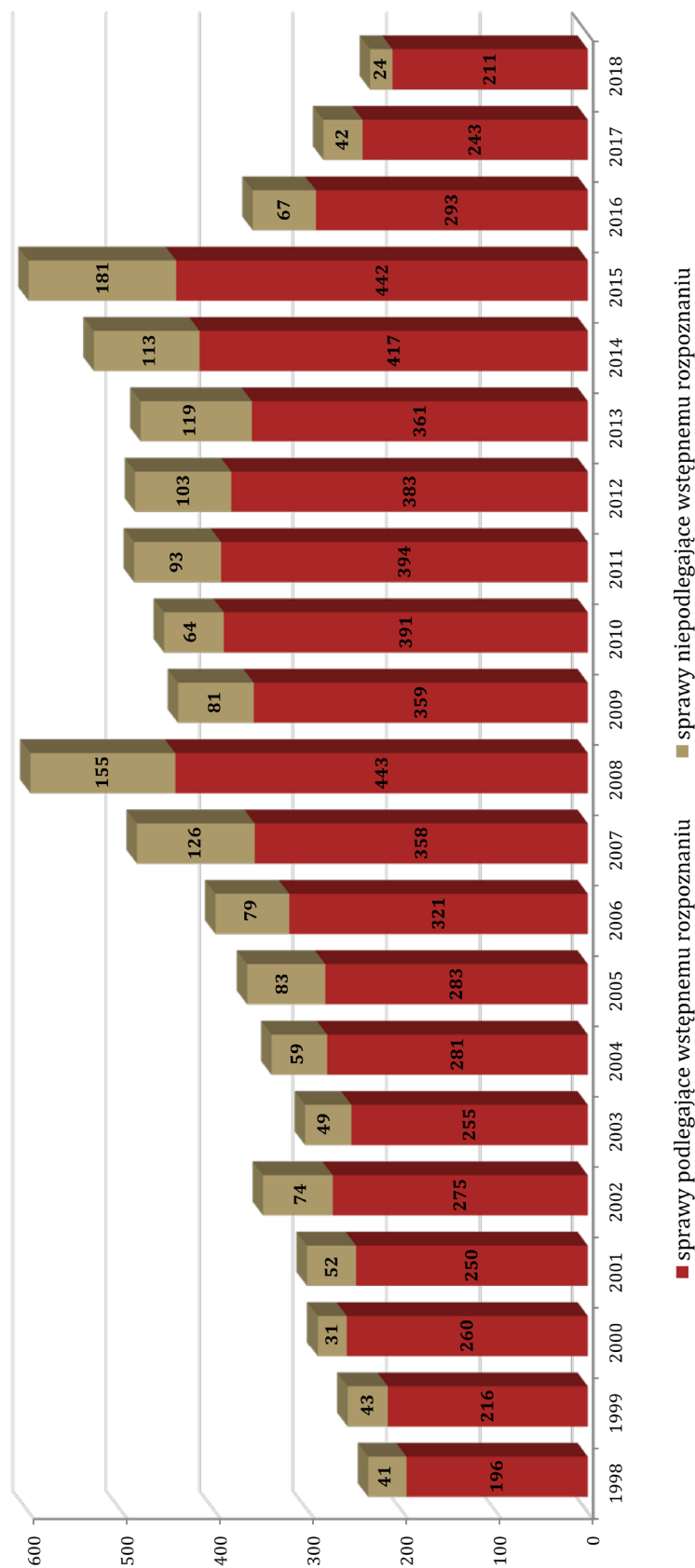
Otrzymana przez Trybunał w 2018 r. korespondencja, która nie mieściła się w zakresie sfery orzeczniczej (tj. wnioski o udostępnienie informacji publicznej, petycje, wnioski i skargi oraz prośby o pomoc w sprawach indywidualnych) w ujęciu zbiorczym przekroczyła **6,5 tys.**

Z A Ł A C Z N I K I

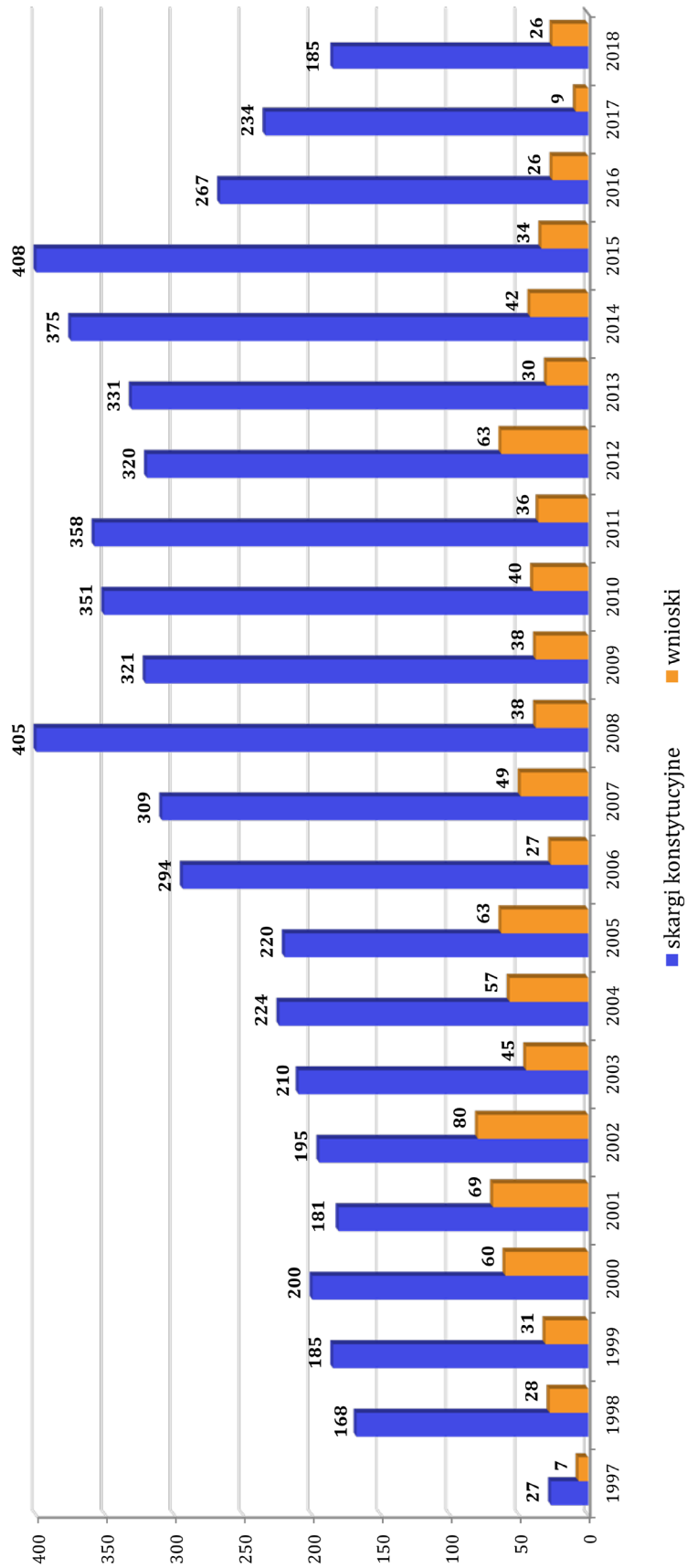
**Załącznik nr 1.
Analiza danych statystycznych dotyczących wpływu spraw**

Sprawy wniesione do Trybunału Konstytucyjnego

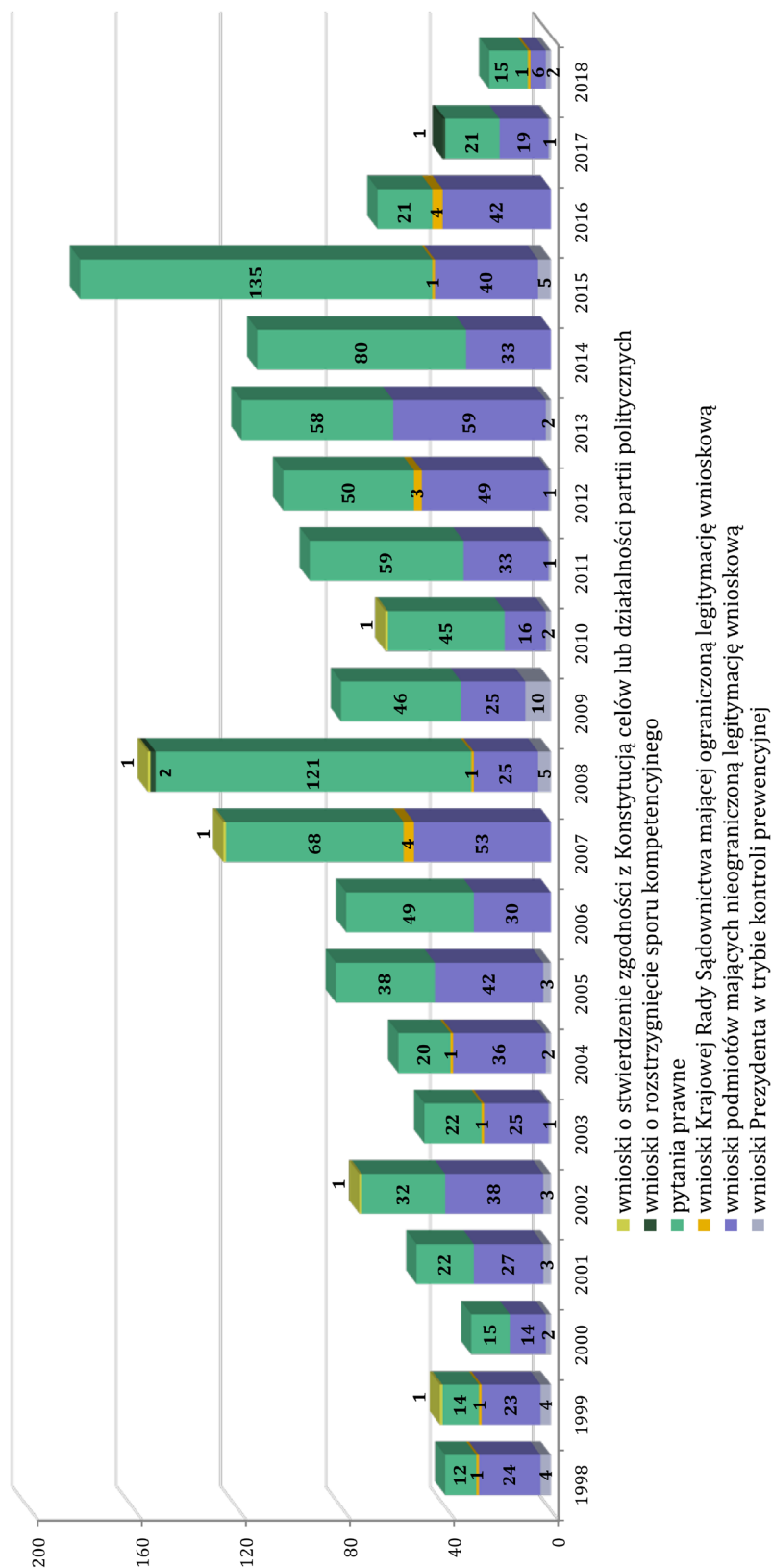
(1) W 2018 r. do Trybunału wpłynęło łącznie 235 wniosków, pytań prawnych i skarg konstytucyjnych. Sprawy wniesione w trybie skargi konstytucyjnej stanowiły 79% wszystkich wniesionych spraw.

Wpływ spraw podlegających wstępnej kontroli

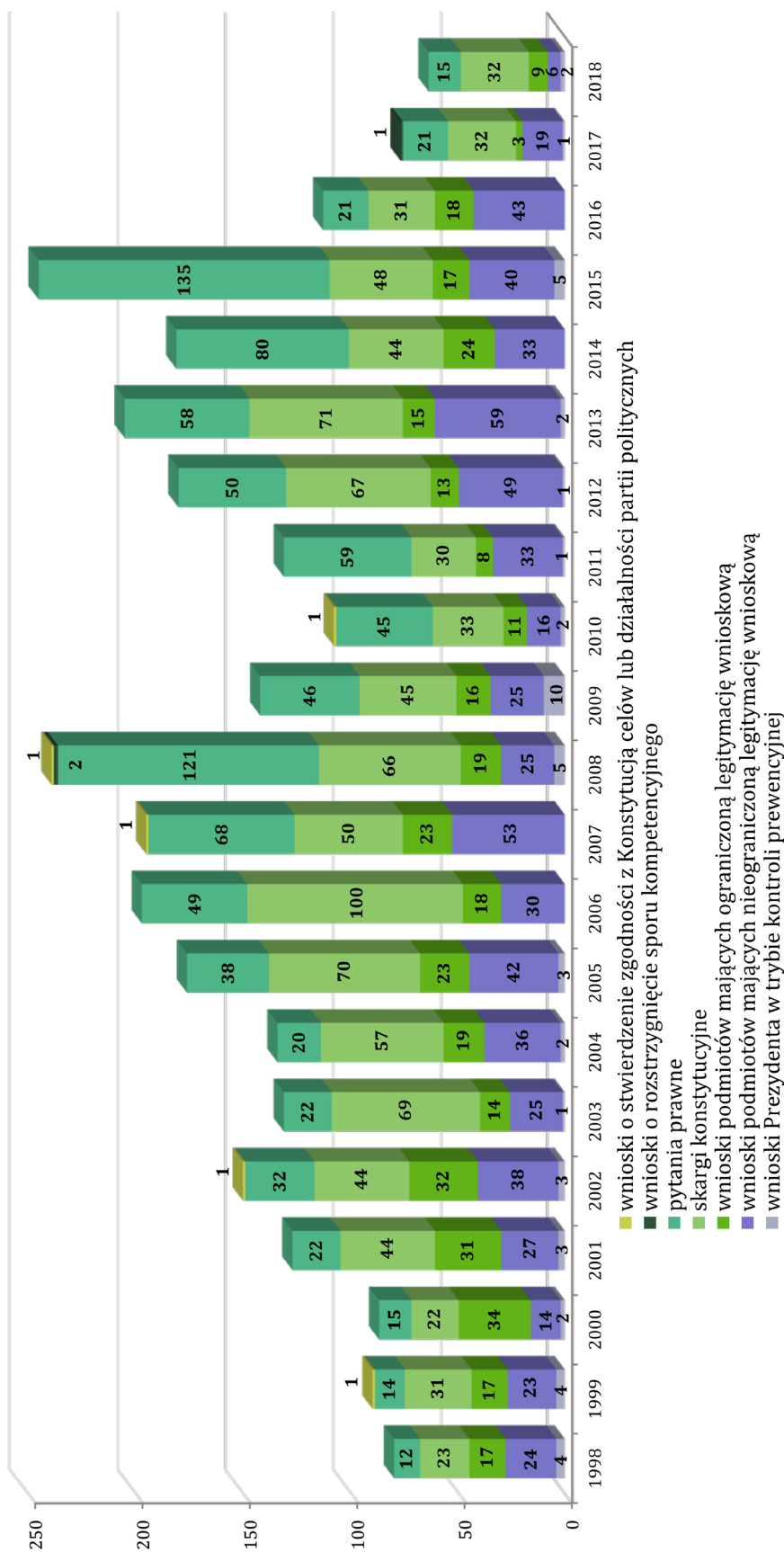
(2) Rozpoznaniu wstępnemu podlegało 185 skarg konstytucyjnych oraz 26 wniosków pochodzących od podmiotów o ograniczonej legitymacji wnioskowej. W 2018 r. odnotowano prawie trzykrotny wpływ wniosków.

Wpływ spraw niepodlegających rozpoznaniu wstępnemu

(3) Wstępnemu rozpoznaniu nie podlegają pytania prawne sądów, wnioski podmiotów o nieograniczonej legitymacji oraz wnioski KRS. W 2018 r. wpłynęło 15 pytań prawnych i 9 wniosków. Prezydent RP złożył do Trybunału 3 wnioski, w tym 2 w trybie kontroli prewencyjnej. Po dwa wnioski złożyli Prokurator Generalny i Rzecznik Praw Obywatelskich. Grupa posłów i Krajowa Rada Sądownictwa złożyły po jednym wniosku. Sądy skierowały do Trybunału 15 pytań prawnych, z czego 13 pytań skierowały sądy powszechne, a 2 pytania sądy administracyjne, w tym jedno NSA.

Wpływ spraw do rozpoznania merytorycznego

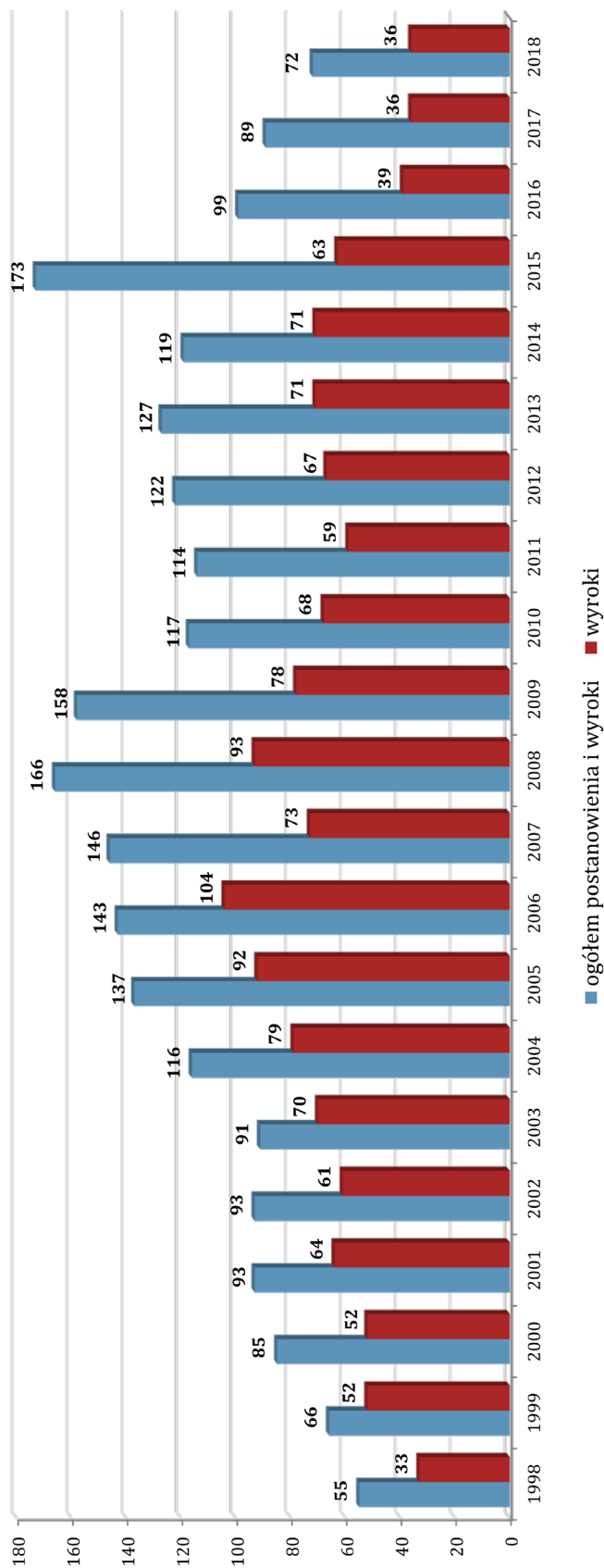

(4) W 2018 r. do rozpoznania merytorycznego łącznie wpłynęły 64 sprawy, 24 sprawy niepodlegające wstępnemu rozpoznaniu oraz 40 spraw po ich wstępnym rozpoznaniu.

**Załącznik nr 2.
Analiza danych statystycznych dotyczących spraw zakończonych**

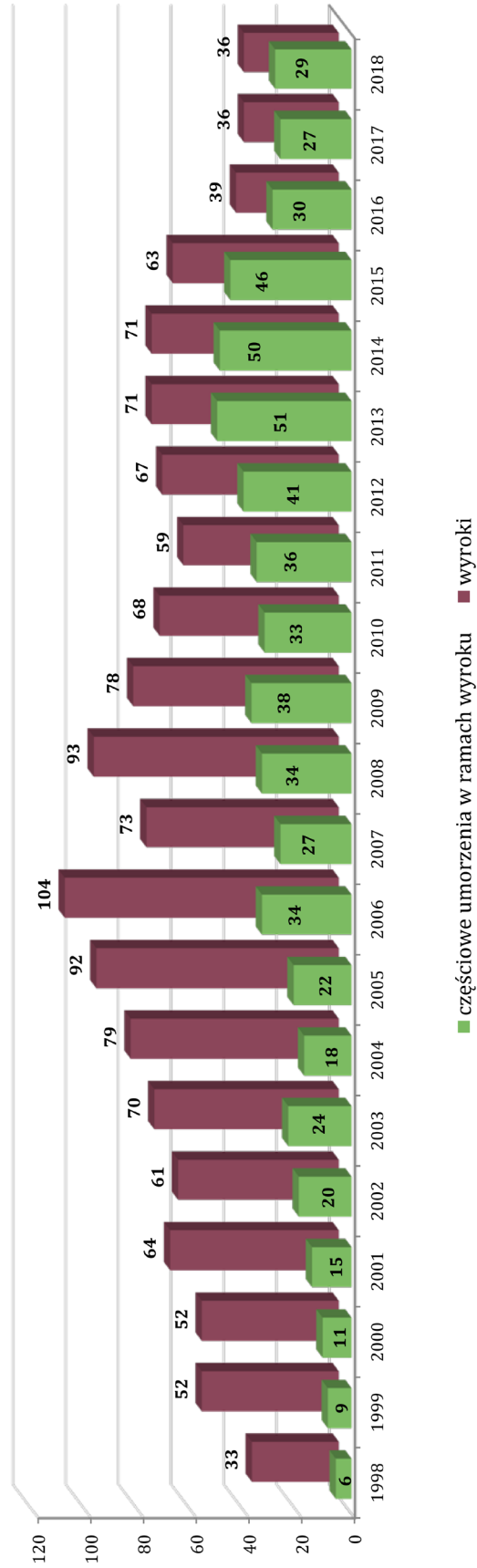
Wyroki i postanowienia wydane przez Trybunał Konstytucyjny na etapie rozpoznania merytorycznego

Wyroki na tle ogólnej liczby wydanych orzeczeń

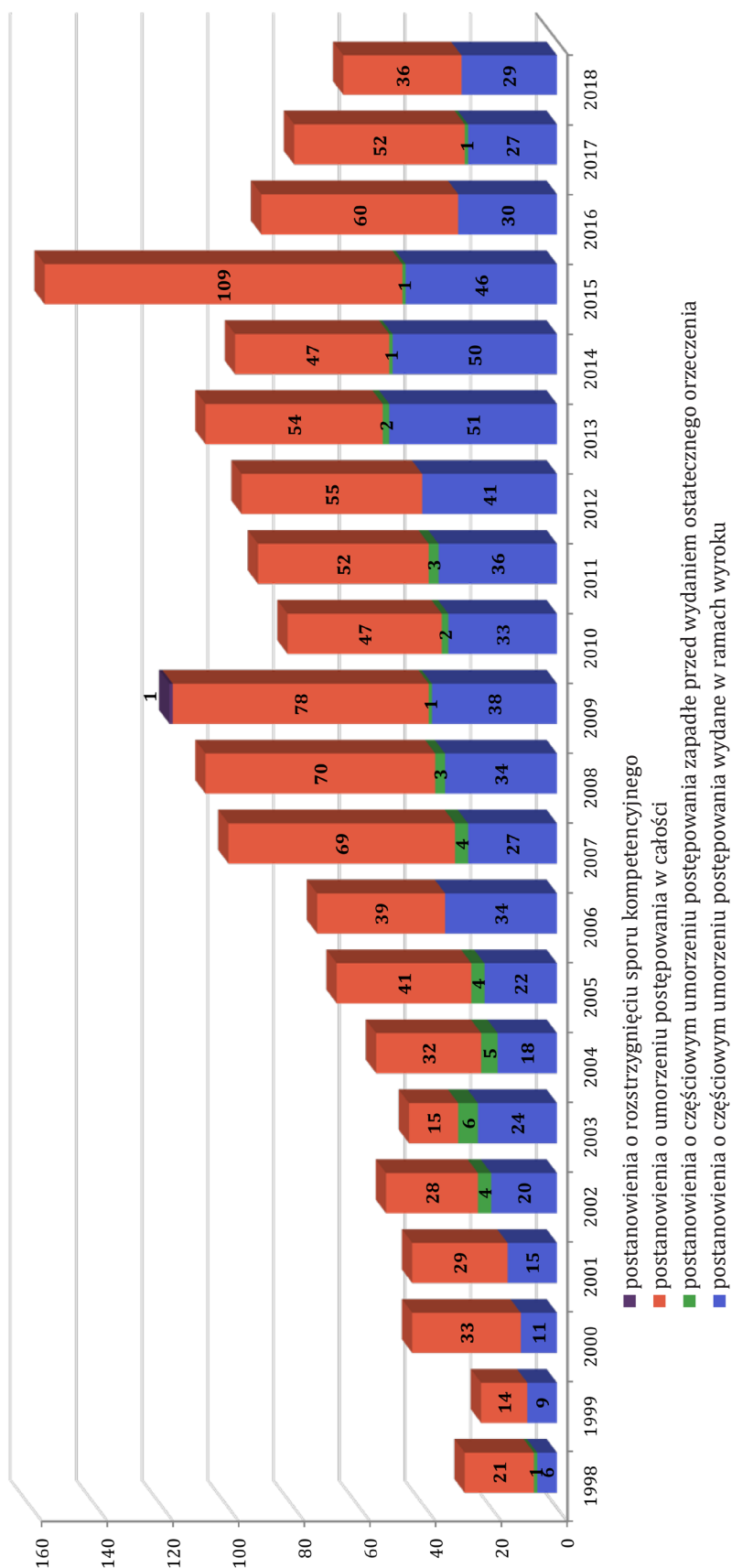
(1) W 2018 r. Trybunał Konstytucyjny wydał 36 wyroków oraz 36 postanowień o umorzeniu postępowania. Wydając 72 orzeczenia Trybunał rozpoznał w sumie 81 spraw (część spraw została rozpoznana łącznie).

Wyroki wraz z częściowym umorzeniem postępowania

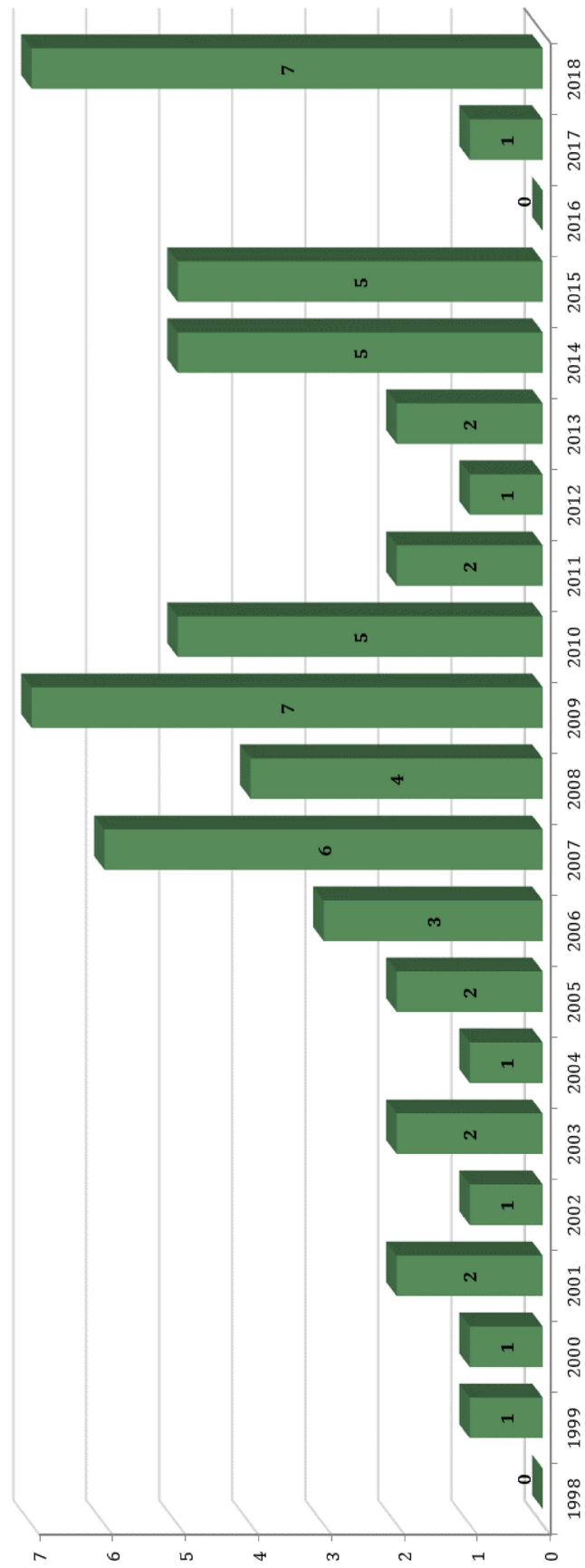
(2) W 2018 r. Trybunał wydał 29 wyroków, w których jednocześnie częściowo umorzył postępowanie. W poprzednich latach było to odpowiednio 27 (2017 r.) i 30 (2016 r.) wyroków.

Postanowienia

Postanowienia wydane przez Trybunał w 2018 r. na etapie kontroli merytorycznej dotyczyły umorzenia postępowania w całości oraz częściowego umorzenia postępowania w ramach wyroku.

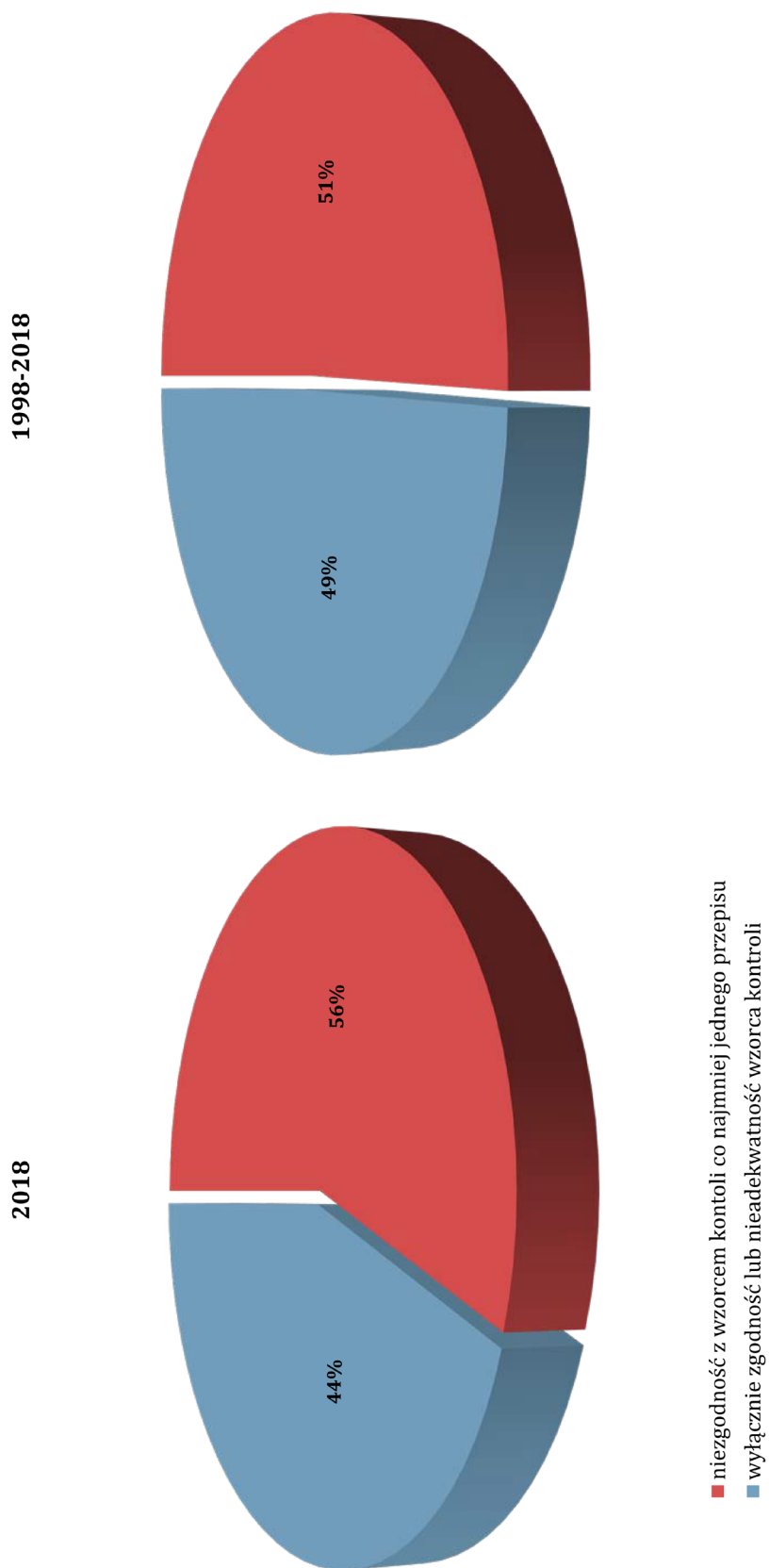
Postanowienia sygnalizacyjne

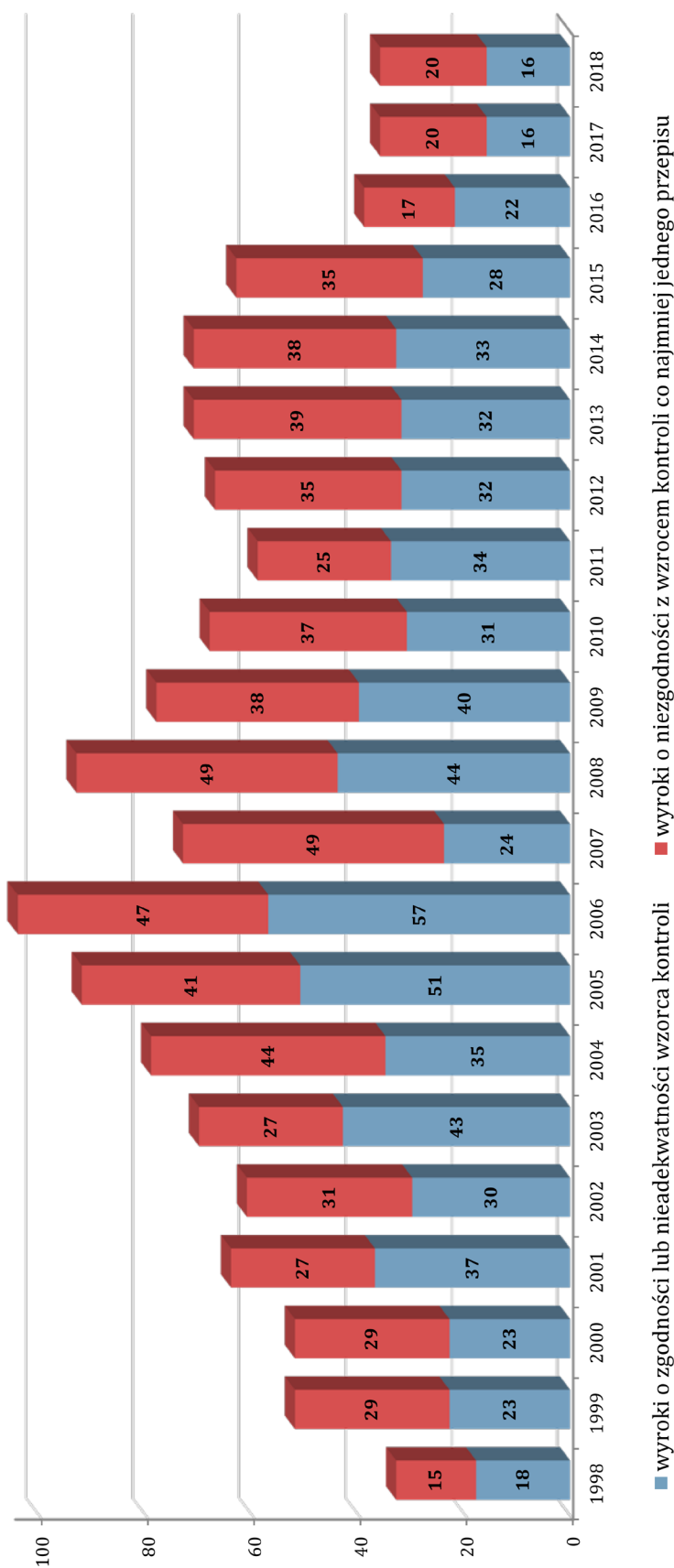
(3) W 2018 r. Trybunał wydał siedem postanowień sygnalizacyjnych.

Lp.	Sygnatura i data	Skład	Adresat	Treść sygnalizacji wydanych w 2018 r.
1.	S 1/18 24 I 2018 (P 113/15)	5 sędziów	Sejm	Uwagi o stwierdzonych uchybieniach w regulacji art. 2a oraz art. 119 § 1 ustawy z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń, których usunięcie jest niezbędne do zapewnienia spójności systemu prawnego Rzeczypospolitej Polskiej.
2.	S 2/18 18 IV 2018 (K 50/16)	5 sędziów	Sejm Senat	Istnienie uchybień w prawie, których usunięcie jest niezbędne do zapewnienia spójności systemu prawnego Rzeczypospolitej Polskiej, polegających na nieunormowaniu w ustawie z dnia 25 czerwca 2015 r. o leczeniu niepłodności postępowania z zarodkami powstałymi z komórek rozrodczych samotnych kobiet i anonimowych dawców przed jej wejściem w życie.
3.	S 3/18 6 VI 2018 (K 53/16)	5 sędziów	Sejm Senat Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej	Uwagi o stwierdzonych lukach prawnych dotyczących procedury ustalania przez urzędy pracy profilu pomocy dla bezrobotnych na podstawie art. 33 ust. 2b ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, których usunięcie jest niezbędne do zapewnienia spójności systemu prawnego Rzeczypospolitej Polskiej.
4.	S 4/18 4 X 2018 (K 26/15)	5 sędziów	Sejm	Potrzeba podjęcia działań ustawodawczych w zakresie uregulowania w ustawie z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy kwestii zmiany i odwołania regulaminu wynagradzania, który został przyjęty w oparciu o wspólnie uzgodnione stanowisko organizacji związkowych albo organizacji związkowych reprezentatywnych w rozumieniu art. 241 ^{25a} ustawy – Kodeks pracy.
5.	S 5/18 17 X 2018 (P 7/17)	5 sędziów	Sejm Senat	Istnienie uchybień w prawie, których usunięcie jest niezbędne do zapewnienia spójności systemu prawnego Rzeczypospolitej Polskiej, polegających na nieunormowaniu w ustawie stanów faktycznych korzystania z urzędzeń przesyłowych usytuowanych na cudzym gruncie przed wprowadzeniem do polskiego systemu prawa służebności przesyłu.
6.	S 6/17 17 X 2018 (U 2/17)	3 sędziów	Sejm	Uwagi o stwierdzonych lukach prawnych dotyczących statusu prawnego Zespołu Koordynacyjnego ds. Chorób Ultraradzkich, których usunięcie jest niezbędne do zapewnienia spójności systemu prawnego Rzeczypospolitej Polskiej.
7.	S 7/18 11 XII 2018 (SK 25/16)	5 sędziów	Sejm	Uwagi o stwierdzonym uchybieniu w prawie, w zakresie różnicowania zasad zwrotu kosztów przejazdu do sądu w postępowaniu cywilnym, którego usunięcie jest niezbędne do zapewnienia spójności systemu prawnego Rzeczypospolitej Polskiej.

Wyroki w zależności od rozstrzygnięcia

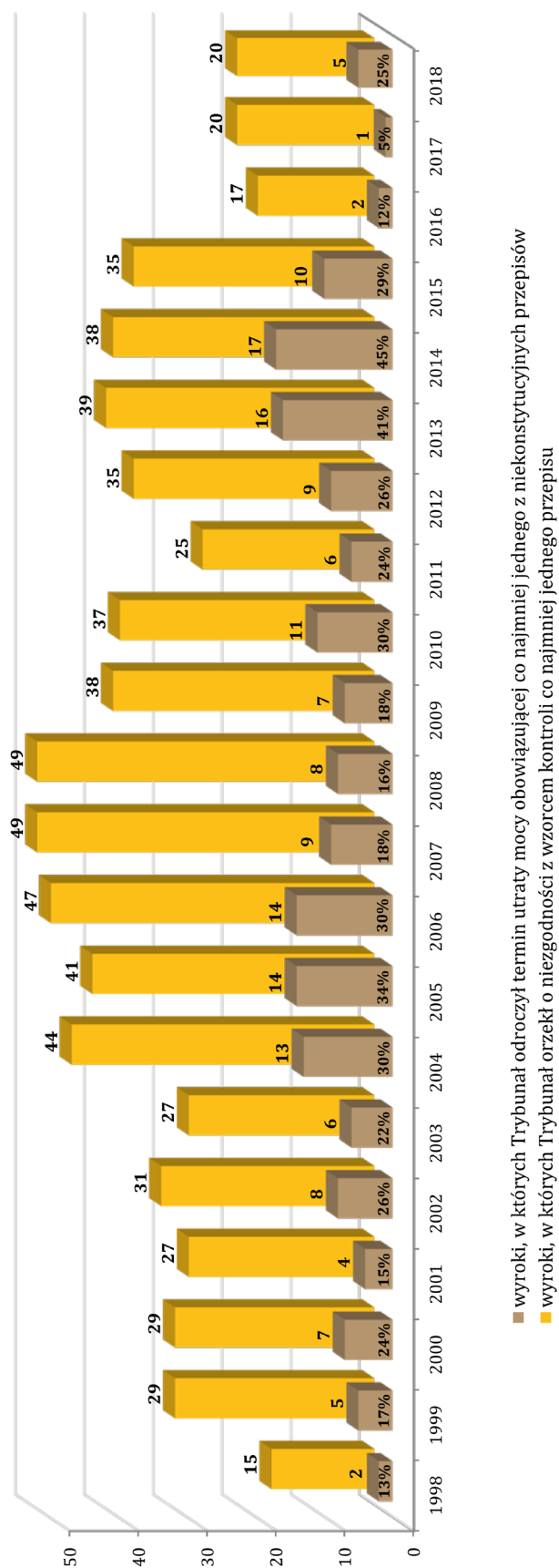

Wyroki w zależności od rozstrzygnięcia w poszczególnych latach

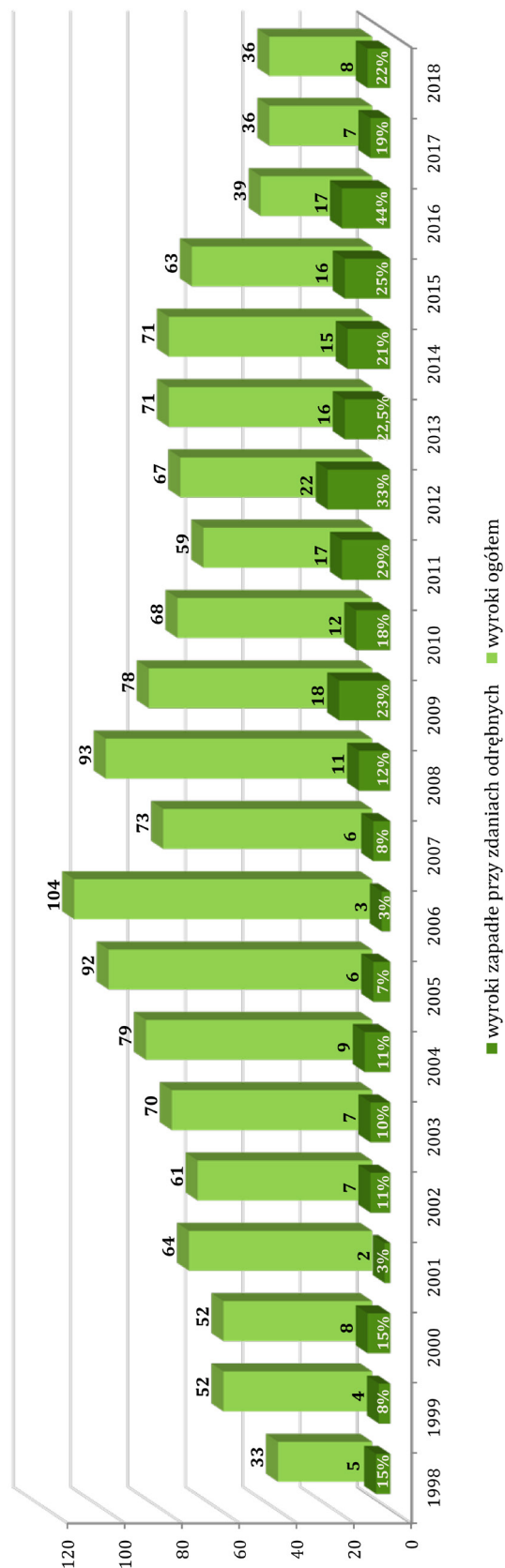
(4) W 2018 r. podobnie jak rok wcześniej Trybunał wydał 20 wyroków o niezgodności z wzorcem kontroli co najmniej jednego zakwestionowanego przepisu (56% wszystkich wyroków). W pozostałych 16 orzeczeniach o zgodności lub nieadekwatności z wzorcem kontroli (44% wszystkich wyroków). W 13 wyrokach (36%) orzeczył tzw. prostą zgodność lub niezgodność z wzorcem kontroli. W sentencji większości wyroków (64%) Trybunał posługiwał się złożonymi formułami, przede wszystkim zakresowymi. W latach 1998-2018 Trybunał wydał 1361 wyroków, w tym w 692 orzeczeniach o niezgodności z wzorcem kontroli co najmniej jednego przepisu (co stanowi 51% wydanych wyroków), a w 669 – o zgodności lub nieadekwatności z wzorcem kontroli.

Odroczenie terminu utraty mocy obowiązującej

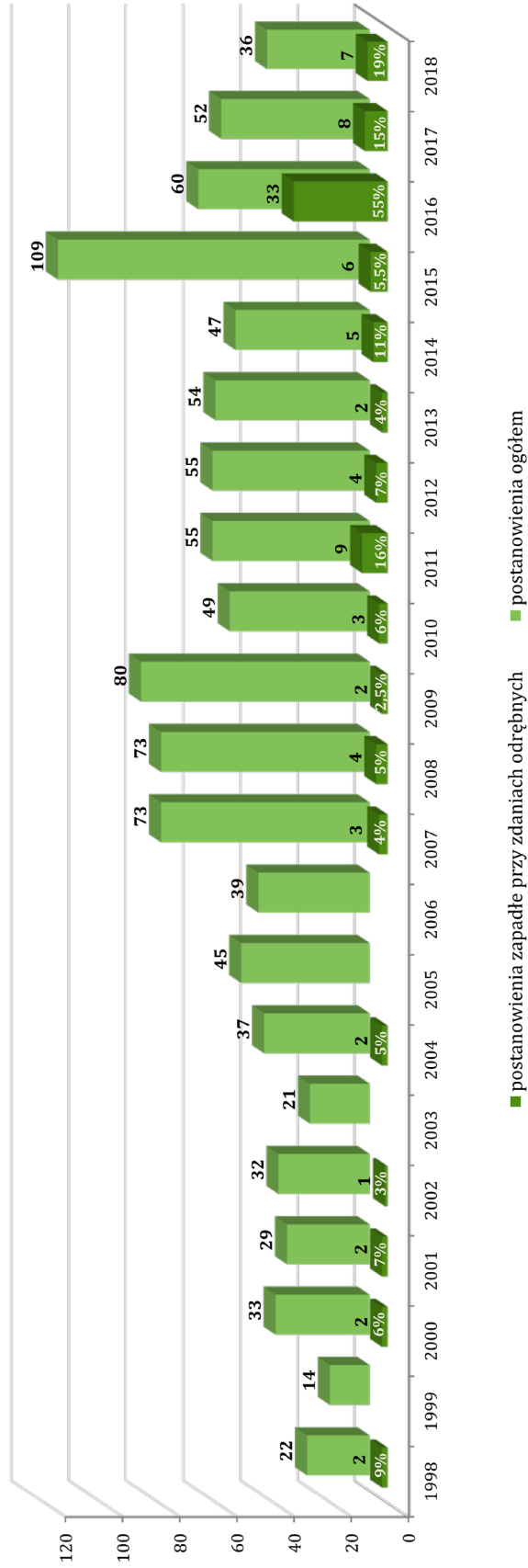
(5) W 2018 r. Trybunał wydał 5 wyroków, w których odroczył terminy utraty mocy obowiązującej niekonstytucyjnych przepisów. Trybunał zastosował terminy odroczenia: 12 miesięcy (w 3 wyrokach), 9 miesięcy (w 1 wyroku) i 6 miesięcy (w 1 wyroku).

Zdania odrębne zgłoszone do wyroków

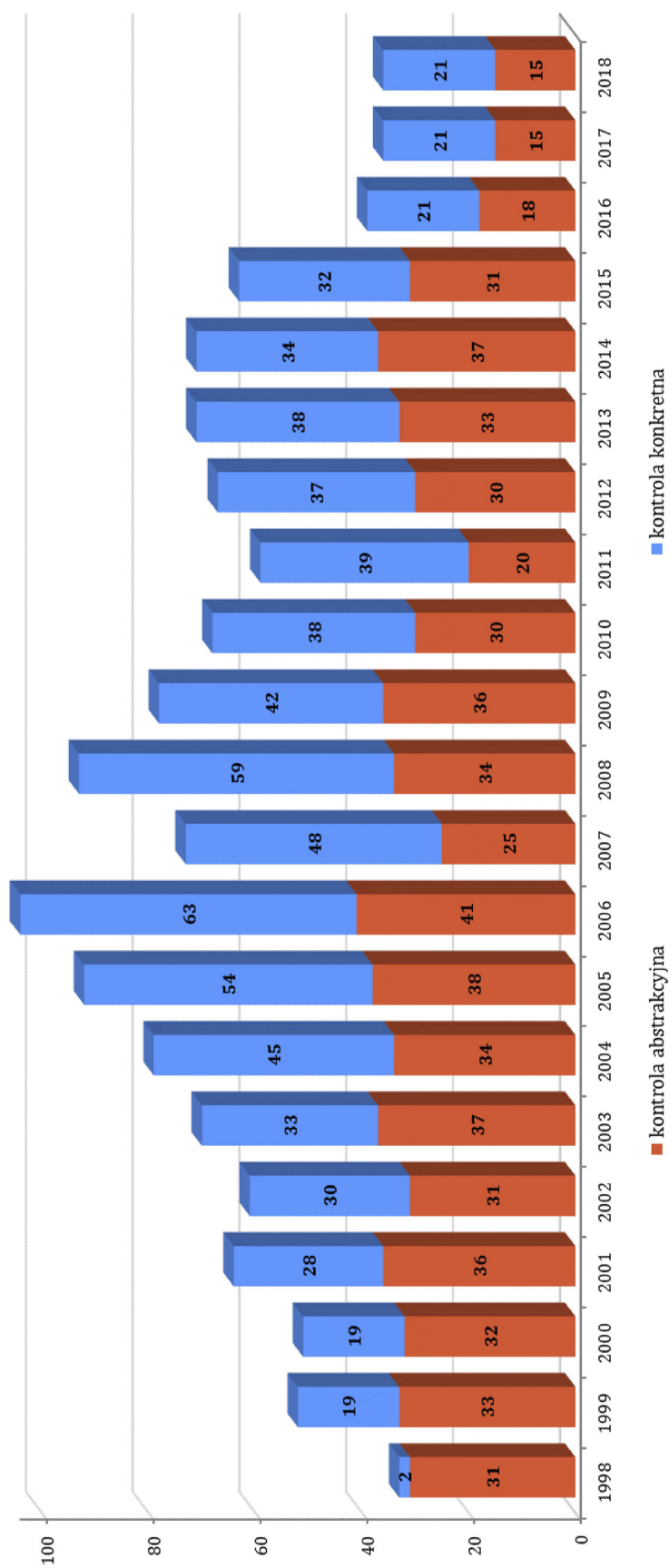
(6) W 2018 r. sędziowie zgłosili zdania odrębne do 8 wyroków. Jednakże odmienny pogląd sędziego niekiedy dotyczył jedynie uzasadnienia wyroku (zob. załącznik nr 8).

Zdania odrębne zgłoszone do postanowień

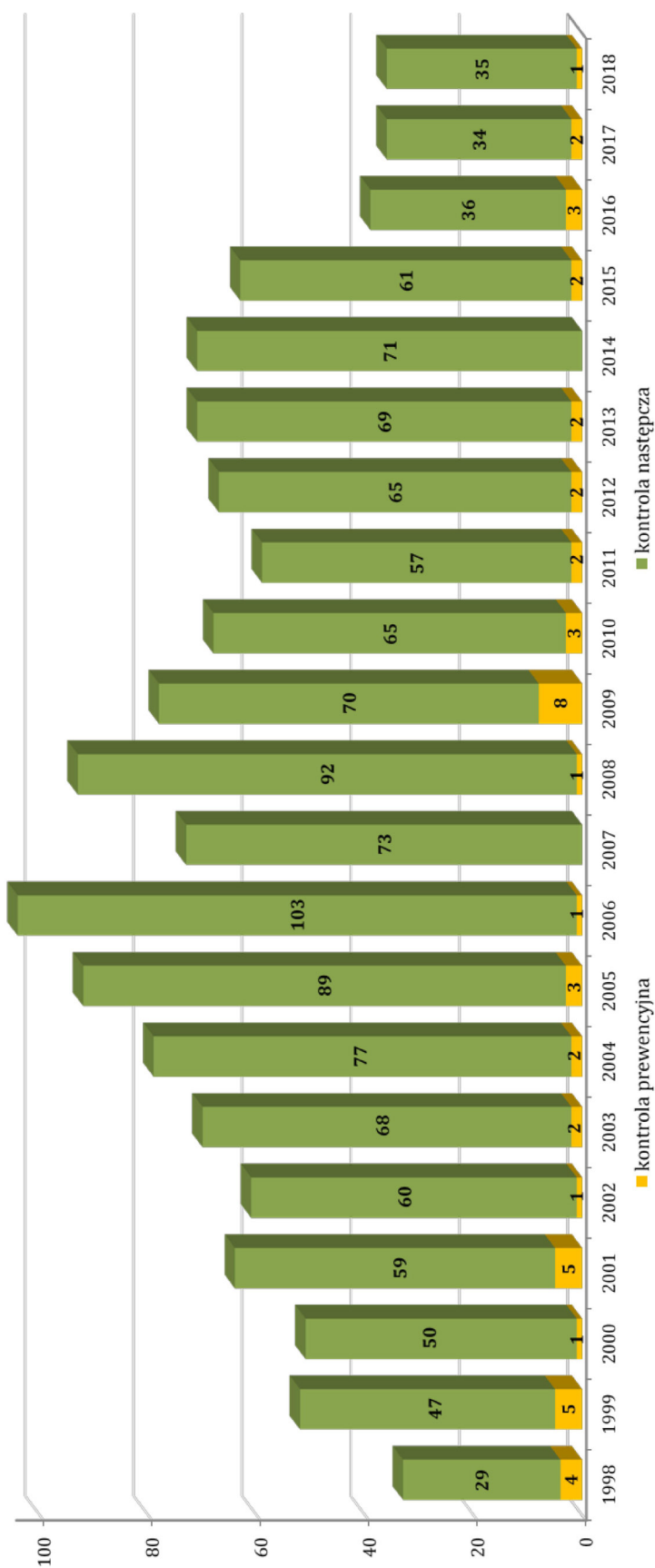
W 2018 r. sędziowie zgłosili zdania odrębne do 7 postanowień o umorzeniu postępowania, co stanowiło 19% ogólnej liczby wydanych postanowień.

Rodzaje kontroli
Kontrola abstrakcyjna i konkretna

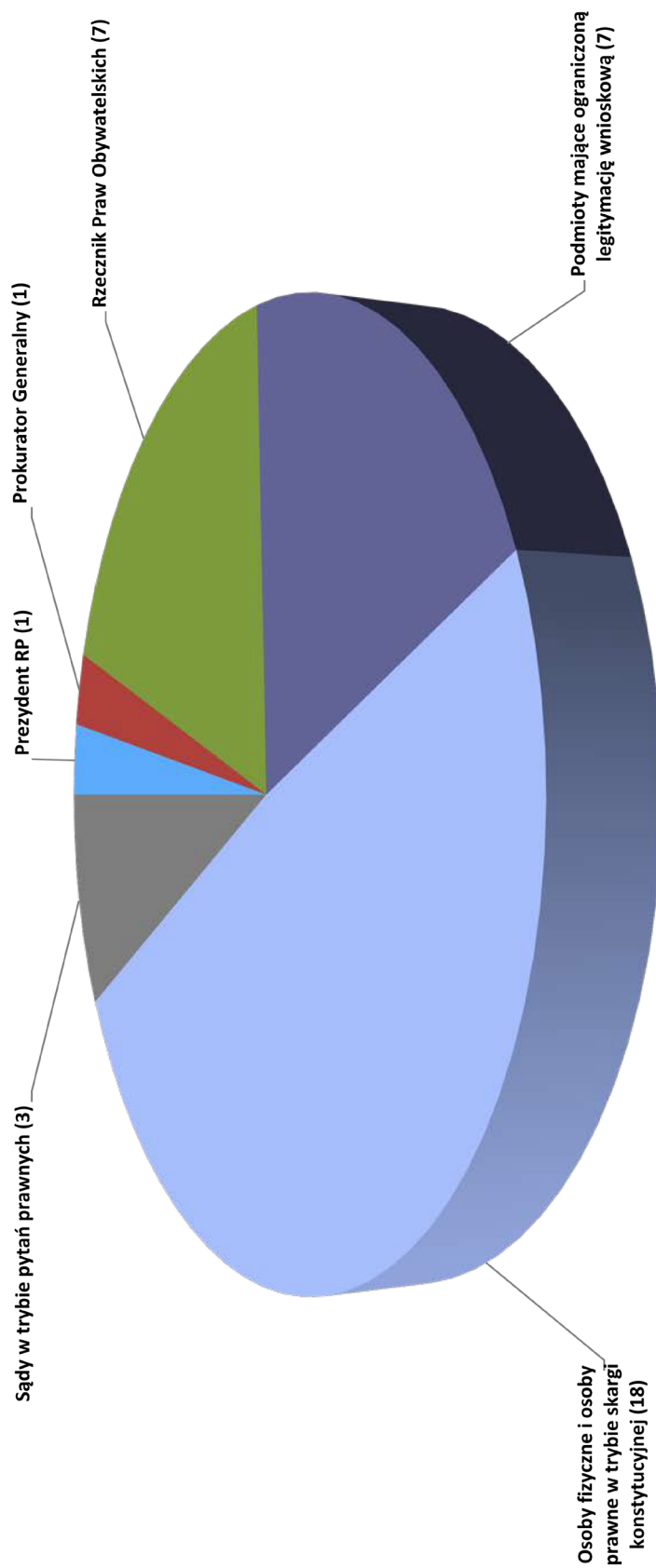
(7) W 2018 r. liczba wydanych wyroków w ramach kontroli konkretnej ukształtowała się na tym samym poziomie co w roku 2017 i była wyższa niż w ramach kontroli abstrakcyjnej o 16%.

Kontrola prewencyjna i następcza

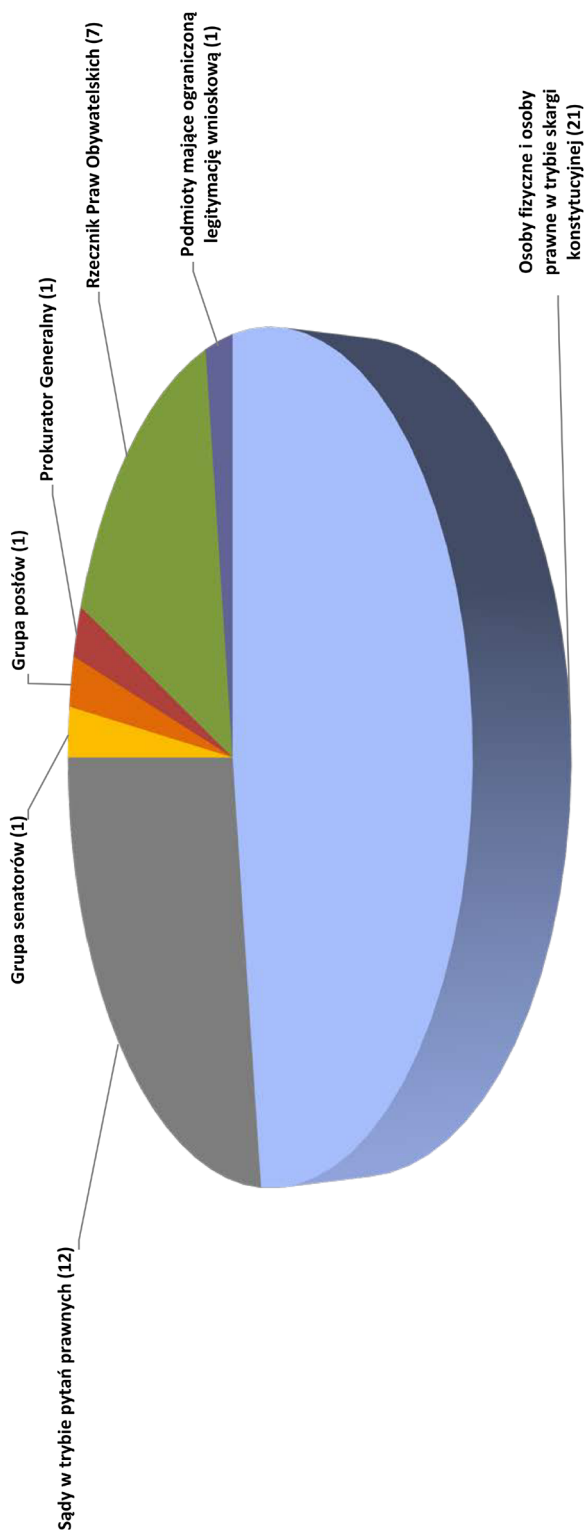
W 2018 r. większość wyroków Trybunału zostało wydanych w trybie kontroli następczej. Z wniosku Prezydenta RP w ramach kontroli prewencyjnej zapadł 1 wyrok.

Wyroki wydane w 2018 r. w zależności od podmiotów inicjujących postępowanie

(8) Najwięcej wyroków zapadło w wyniku rozpoznania spraw, które zostały zainicjowane skargami konstytucyjnymi (18) oraz wnioskami Rzecznika Praw Obywatelskich (7) i podmiotów o ograniczonej legitymacji wnioskowej (7). Trybunał rozpoznał też 3 pytania prawne sądów oraz po jednym wniosku Prezydenta RP i Prokuratora Generalnego.

Postanowienia wydane w 2018 r. w zależności od podmiotów inicjujących postępowanie

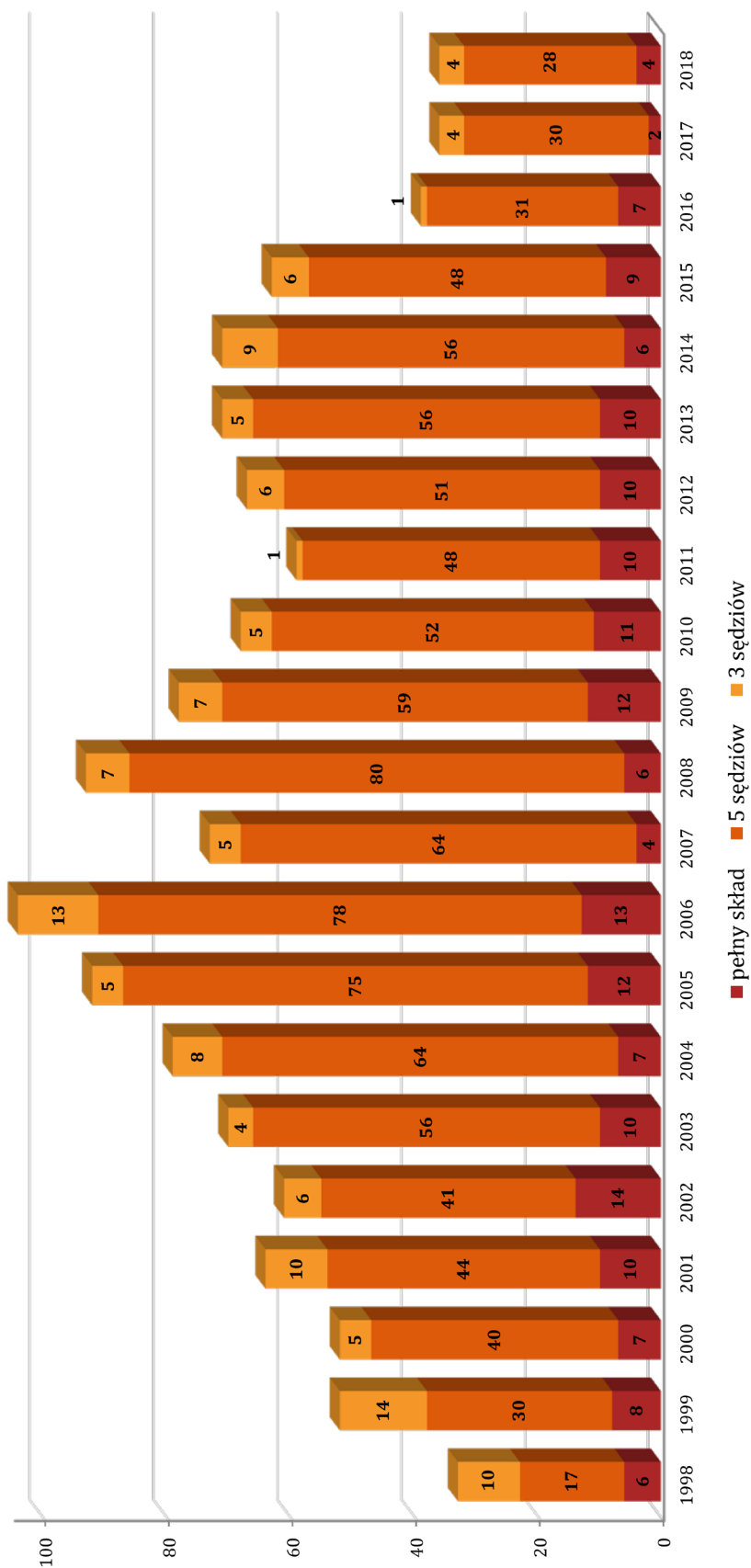
Najwięcej postanowień o umorzeniu postępowania wydano w wyniku rozpoznania spraw, które zostały zainicjowane skargami konstytucyjnymi (21), pytaniami prawnymi (12) oraz wnioskami Rzecznika Praw Obywatelskich (7). Należy odnotować, że 8 postanowień o umorzeniu postępowania wydano w następstwie cofnięcia wniosku lub pytania prawnego. Swoje wnioski w 2018 r. wycofali: Rzecznik Praw Obywatelskich (5), Naczelna Rada Adwokacka (1), Grupa Senatorów (1 – sprawa była połączona z wnioskiem Rzecznika Praw Obywatelskich). Dwa pytania prawne wycofały sądy.

Ogólna liczba spraw jest większa od liczby wydanych wyroków i postanowień, gdyż niektóre sprawy zostały połączone do wspólnego rozpoznania.

Wyroki wydane w 2018 r. zapadły w wyniku rozpoznania przez Trybunał spraw wniesionych w: 2013 r. – 1, 2014 r. – 5, 2015 r. – 8, 2016 r. – 10, 2017 r. – 11 oraz w 2018 r. – 1. W 2018 r. na posiedzeniu niejawnym zapadły 24 wyroki. Średni czas rozpoznawania sprawy zakończonej wyrokiem był dłuższy niż w 2017 r. i wyniósł ok. 28 miesięcy.

Na koniec 2018 r. w toku rozpoznania merytorycznego pozostawały 134 sprawy (ze sprawami dołączonymi 155).

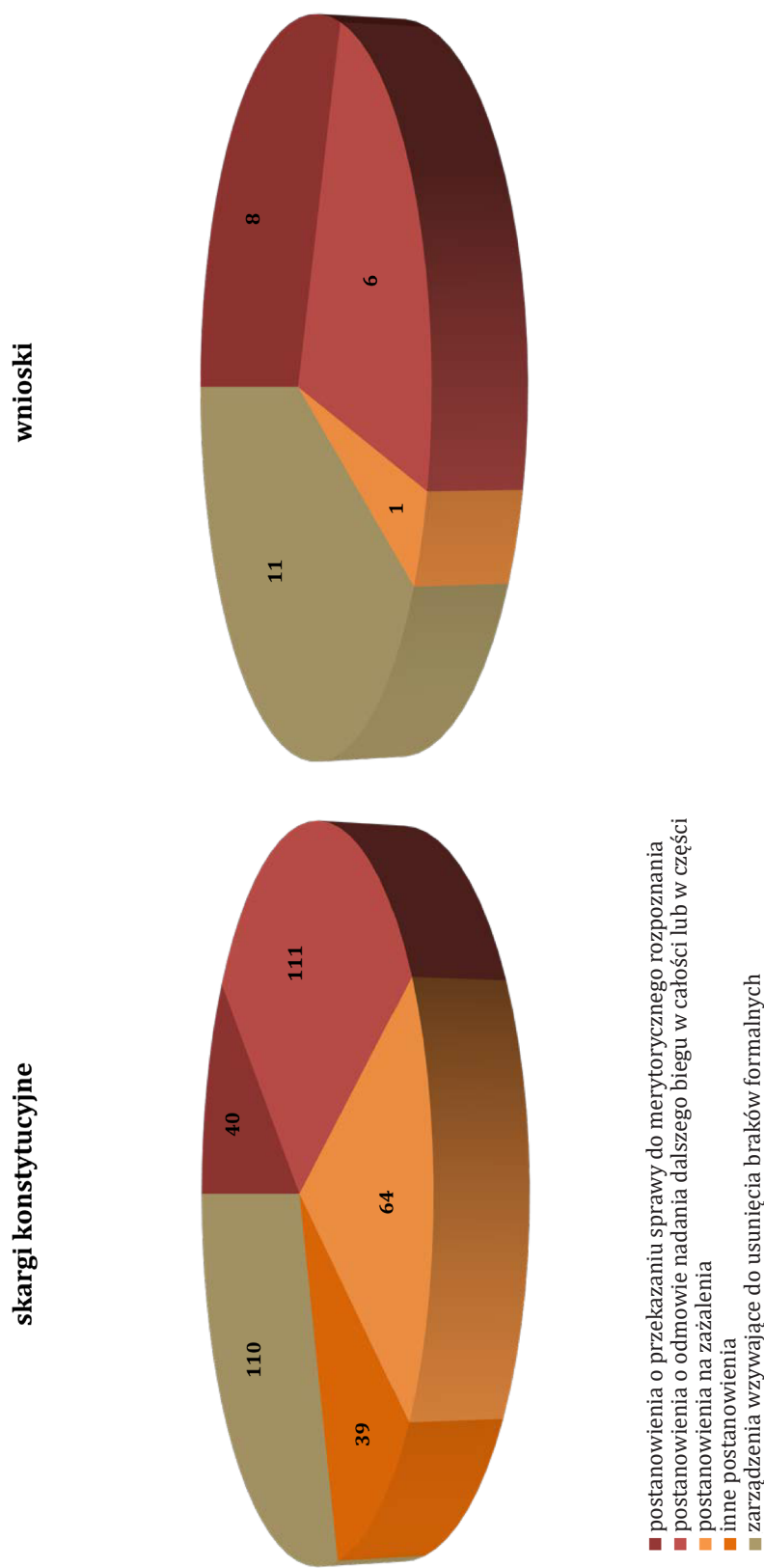
Wyroki w zależności od składu orzekającego

(9) W większości spraw zakończonych wyrokiem Trybunał orzekał w składzie 5 sędziów (28 wyroków). Po 4 wyroki zapadły w pełnym składzie i w składzie 3 sędziów.

Załącznik nr 3. Wstępna kontrola skarg konstytucyjnych i wniosków

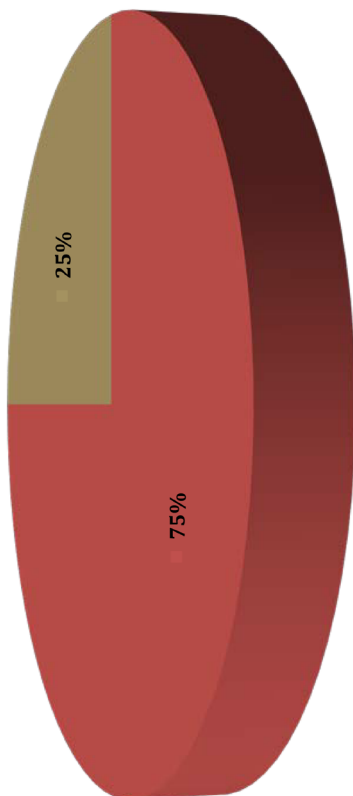
Postanowienia i zarządzenia wydane na etapie wstępnej kontroli skarg konstytucyjnych i wniosków w 2018 r.

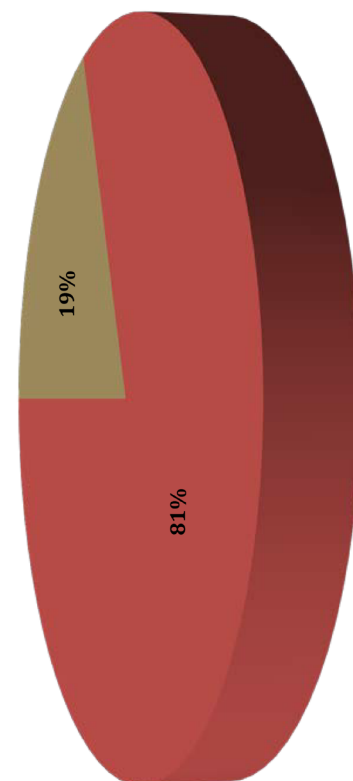
W 2018 r. w ramach wstępnej kontroli skarg konstytucyjnych wydano łącznie 364 postanowienia i zarządzenia, a w ramach wstępnej kontroli wniosków 26 postanowień i zarządzeń.

Wstępna kontrola skarg konstytucyjnych

2018

1997-2018

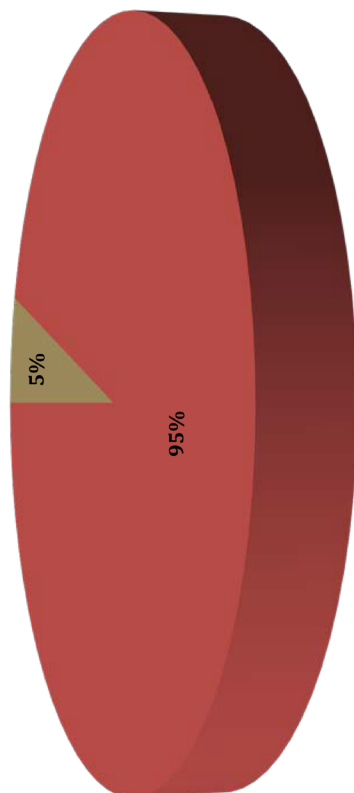

- przekazanie do merytorycznego rozpoznania
- odmowa nadania dalszego biegu skardze konstytucyjnej

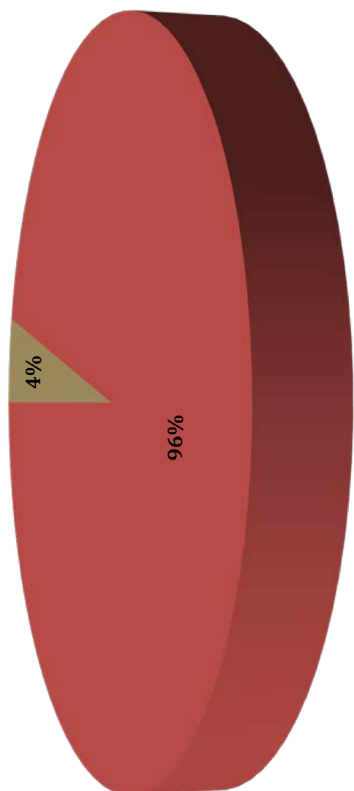
W 2018 r. wydano 40 postanowień o przekazaniu skargi konstytucyjnej do merytorycznego rozpoznania, co stanowi 25% rozpoznanych wstępnie skarg. W latach 1997-2018 odsetek postanowień o przekazaniu skargi konstytucyjnej do merytorycznego rozpoznania wyniósł 19%.

Skuteczność zażaleń na odmowę nadania dalszego biegu skardze konstytucyjnej

2018

1997-2018

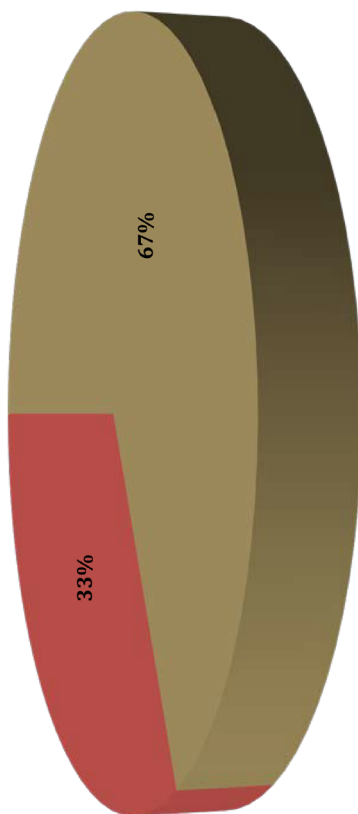

■ uwzględnienie zażalenia
■ nieuwzględnienie zażalenia

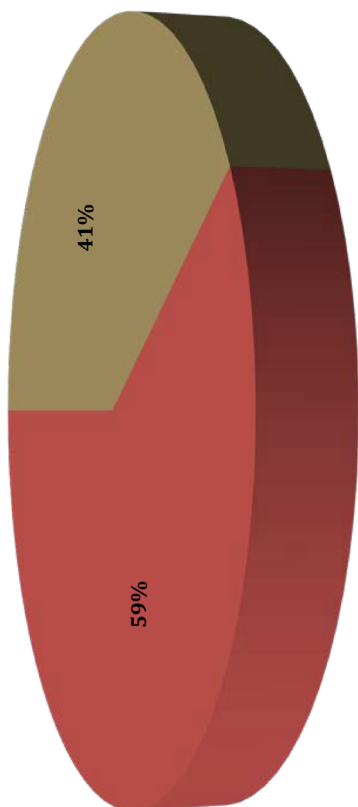
Odsetek uwzględnionych zażaleń na odmowę nadania dalszego biegu skargom konstytucyjnym utrzymywał się na niskim poziomie. W 2018 r. było to jedynie 5%, natomiast w latach 1997-2018 – 4%.

Wstępna kontrola wniosków

2018

1997-2018

- przekazanie do merytorycznego rozpoznania
- odmowa nadania dalszego biegu wnioskowi

W 2018 r. wydano 8 postanowień o przekazaniu wniosku do rozpoznania merytorycznego, co stanowi 67% rozpoznanych wstępnie wniosków. W latach 1997-2018 wydano 361 postanowień o przekazaniu wniosku do rozpoznania merytorycznego, co stanowi 41% rozpoznanych wstępnie wniosków.

Załącznik nr 4. Wzorce kontroli w sprawach zakończonych wyrokiem

Konstytucja

Wzorce Konstytucyjne	Sygnatury wyroków, w których TK orzekł, że badane przepisy są:		
	zgodne z:	niezgodne z:	nie są niezgodne z:
Art. 2	K 6/15; K 52/16; Kp 1/18; P 12/17; SK 3/13; SK 34/14; SK 3/17; SK 17/17; SK 32/17	SK 34/14	
Art. 7		Kp 1/18	
Art. 20	K 6/15; K 26/15; SK 3/14		
Art. 22	K 6/15; K 26/15; SK 3/14	SK 19/16	
Art. 30		SK 18/17	
Art. 31 ust. 3	K 6/15; SK 27/14; SK 25/15; SK 25/16; SK 3/17; SK 17/17	K 12/15; K 39/15; K 53/16; K 2/17; K 6/17; SK 8/14; SK 34/14; SK 25/15; SK 5/16; SK 19/16; SK 18/17; SK 19/17	K 47/14
ust. 3 zd. drugie		K 7/15	
Art. 32 ust. 1	K 16/16; P 12/17; SK 34/14; SK 17/17; SK 32/17	P 133/15; SK 4/17	
ust. 2	SK 17/17	SK 4/17	
Art. 45 ust. 1	K 53/16; SK 15/15; SK 25/16; SK 3/17	P 7/16; SK 8/14; SK 10/17	K 47/14
Art. 47		K 6/15; SK 18/17; SK 19/17	
Art. 51 ust. 1		K 53/16; SK 19/17	
ust. 2		SK 19/17	
ust. 5		K 53/16; SK 19/17	
Art. 58			SK 34/14
Art. 59 ust. 2	K 26/15		
Art. 61 ust. 1 i 2	SK 27/14		
ust. 3	SK 27/14		
Art. 64 ust. 1	SK 3/13; SK 34/14; SK 27/16	K 2/17; K 6/17	
ust. 2	SK 34/14	SK 25/15; SK 4/17	
ust. 3	SK 27/16	K 6/17; SK 34/14	
Art. 65 ust. 1		K 39/15	
Art. 66 ust. 2		K 7/15	
Art. 67 ust. 1	SK 32/17		
Art. 73			K 47/14
Art. 77 ust. 2		SK 10/17	
Art. 78	K 53/16; SK 15/15; SK 17/17	K 12/15; SK 8/14; SK 5/16	
Art. 84	P 12/17		
Art. 87 ust. 1	K 47/14		

Art. 92 ust. 1		K 53/16	
ust. 1 zd. pierwsze		SK 4/1	
Art. 139 zd. pierwsze	K 9/17		
Art. 166 ust. 1	K 34/16		
Art. 167 ust. 4	K 34/16		

Postanowienia umów międzynarodowych

Worzec kontroli	Sygnatura		
	Zgodne	Niezgodne	Nie są niezgodne
Art. 4 Konwencji (nr 98) dotyczącej stosowania zasad prawa organizowania się i rokowań zbiorowych, przyjętej w Genewie dnia 1 lipca 1949 r.	K 26/15		
Art. 6 pkt 2 Europejskiej Karty Społecznej, sporządzonej w Turynie dnia 18 października 1961 r.	K 26/15		

Przepisy ustaw

Worzec kontroli	Sygnatura		
	Zgodne	Niezgodne	Nie są niezgodne
Art. 14 ust. 1 pkt 3 lit. c i art. 16 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane.		K 39/15	
Art. 137 ust. 2 ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych.	U 1/16		

Załącznik nr 5.

Przedmiot kontroli w sprawach zakończonych wyrokiem

Ustawy⁹

Kodeks rodzinny i opiekuńczy	
Art. 70 § 1 ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy w zakresie, w jakim określa termin do wytoczenia powództwa o zaprzeczenie ojcostwa męża matki niezależnie od daty powzięcia wiadomości przez pełnoletnie dziecko o tym, że nie pochodzi od męża matki.	SK 18/17
Kodeks cywilny	
Art. 527 § 1 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny w zakresie, w jakim znajduje zastosowanie na zasadzie analogii <i>legis</i> do ochrony należności publicznoprawnych.	K 52/16
Kodeks postępowania cywilnego	
1. Art. 98 § 2 zdanie drugie ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego w zakresie, w jakim ogranicza stronie wygrywającej proces, niereprezentowanej przez adwokata lub radcę prawnego, wysokość zwrotu kosztów przejazdu do sądu niezbędnych do celowego dochodzenia praw i celowej obrony. 2. Art. 98 § 2 zdanie drugie ustawy powołanej w punkcie 1 w zakresie, w jakim zawiera wyrażenie „wynagrodzenia jednego adwokata wykonującego zawód w siedzibie sądu procesowego”.	SK 25/16
Art. 160 § 1 zdanie drugie ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego w zakresie, w jakim przewiduje, że w sprawie, w której orzeka sąd w składzie jednego sędziego, odwołanie od zarządzenia przewodniczącego o odmowie uzupełnienia lub sprostowania protokołu rozpatruje sędzia, który wydał zaskarżone zarządzenie.	SK 15/15
Art. 398 ⁶ § 2 i 3 w związku z art. 398 ⁴ § 1 pkt 3 w związku z art. 13 § 2 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego.	SK 3/17
Kodeks pracy	
Art. 185 § 1 ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy w zakresie, w jakim powierza społecznej inspekcji pracy kontrolę przestrzegania prawa pracy w sprawach innych niż dotyczące przepisów i zasad bezpieczeństwa i higieny pracy.	K 6/15
Art. 50 § 3 ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy w zakresie, w jakim nie przyznaje pracownikowi objętemu ochroną przedemerytalną wynikającą z art. 39 tej ustawy, któremu umowę o pracę zawartą na czas określony wypowiedziano z naruszeniem przepisów o wypowiedzaniu takiej umowy, prawa żądania orzeczenia przez sąd bezskuteczności wypowiedzenia tej umowy, a w razie jej rozwiązania – przywrócenia do pracy na poprzednich warunkach.	P 133/15
Art. 772 § 4 zdanie drugie ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy w związku z art. 30 ust. 5 ustawy z dnia 23 maja 1991 r. o związkach zawodowych.	K 26/15
Kodeks postępowania karnego	
Art. 17 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego w zakresie, w jakim nie czyni aktu abolicji indywidualnej negatywną przesłanką prowadzenia postępowania karnego.	K 9/17
Art. 56 § 3 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego w zakresie, w jakim wyłącza dopuszczalność zaskarżenia zażaleniem postanowienia wydanego na podstawie art. 56 § 2 ustawy – Kodeks postępowania karnego odnoszącego się do oskarżyciela posiłkowego.	K 12/15

⁹ W wypadku przedmiotu kontroli stanowiącego normę wynikającą z przepisów pozostających „w związku” przyporządkowano go według pierwszego ze „związkowych” przepisów.

Art. 56 § 3 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, w brzmieniu obowiązującym do 30 czerwca 2015 r., tj. do dnia poprzedzającego wejście w życie art. 1 pkt 13 ustawy z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, w zakresie wyłączającym dopuszczalność zaskarżenia zażaleniem postanowienia wydanego na podstawie art. 56 § 2 ustawy – Kodeks postępowania karnego odnoszącego się do oskarżyciela posiłkowego ubocznego.	SK 5/16
Kodeks karny wykonawczy	
Art. 15 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy w zakresie, w jakim nie czyni aktu abolicji indywidualnej negatywną przesłanką prowadzenia postępowania karnego wykonawczego.	K 9/17
Art. 126 § 10 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy w zakresie, w jakim uniemożliwia skazanemu spłatę ze środków pieniężnych, o których mowa w art. 126 § 1 tej ustawy, grzywny, jeżeli nie została ona zamieniona na zastępczą karę pozbawienia wolności lub zastępczą karę aresztu.	SK 27/16
Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia	
Art. 5 § 1 ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia w zakresie, w jakim nie czyni aktu abolicji indywidualnej negatywną przesłanką prowadzenia postępowania w sprawach o wykroczenia.	K 9/17
Ustawa o społecznej inspekcji pracy	
1. Art. 1 ustawy z dnia 24 czerwca 1983 r. o społecznej inspekcji pracy w zakresie, w jakim powierza społecznej inspekcji pracy kontrolę przestrzegania prawa pracy w sprawach innych niż dotyczące przepisów i zasad bezpieczeństwa i higieny pracy. 2. Art. 3 ust. 1 w związku z art. 13 ustawy o społecznej inspekcji pracy. 3. Art. 5 ust. 3 zdanie pierwsze ustawy o społecznej inspekcji pracy. 4. Art. 7 ust. 2 ustawy o społecznej inspekcji pracy w zakresie, w jakim nie przewiduje prawa pracodawcy do złożenia wniosku o odwołanie społecznego inspektora pracy. 5. Art. 8 ust. 1 ustawy o społecznej inspekcji pracy. 6. Art. 8 ust. 2 ustawy o społecznej inspekcji pracy i art. 8 ust. 2 ustawy o społecznej inspekcji pracy w zakresie, w jakim nie uzależnia obowiązku udzielenia społecznemu inspektorowi pracy informacji oraz okazania mu dokumentów od uzyskania zgody pracownika w wypadkach, w których realizacja tego obowiązku wiązałaby się z udostępnieniem danych osobowych tego pracownika. 7. Art. 11 ust. 1 i 2 ustawy o społecznej inspekcji pracy. 8. Art. 11 ust. 3 ustawy o społecznej inspekcji pracy, rozumiany w ten sposób, że wniesienie sprzeciwu do właściwego inspektora pracy Państwowej Inspekcji Pracy zawieszają obowiązek wykonania zalecenia zakładowego społecznego inspektora pracy.	K 6/15
Ustawa o Policji	
Art. 115a ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji w zakresie, w jakim ustala wysokość ekwiwalentu pieniężnego za 1 dzień niewykorzystanego urlopu wypoczynkowego lub dodatkowego w wymiarze 1/30 części miesięcznego uposażenia.	K 7/15
Ustawa – Prawo o notariacie	
Art. 47 § 1 ustawy z dnia 14 lutego 1991 r. – Prawo o notariacie rozumiany w ten sposób, że przewidziany w nim nadzór judykacyjny Sądu Najwyższego nad uchwałami organu samorządu notarialnego wyklucza uwzględnienie przez sąd sprzeczności z prawem uchwał organu samorządu notarialnego w postępowaniu w sprawie przysługujących notariuszowi praw lub wolności.	SK 10/17
Ustawa – Prawo budowlane	
Art. 16 pkt 3 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane w zakresie, w jakim upoważnia właściwego ministra do określenia „ograniczenia zakresu uprawnień budowlanych”, oraz nie zawiera w tym zakresie wytycznych do treści rozporządzenia.	K 39/15

Ustawa - Prawo o ruchu drogowym	
1. Art. 130a ust. 5c ustawy z dnia 20 czerwca 1997 r. – Prawo o ruchu drogowym w zakresie, w jakim przewiduje, że pojazd usunięty z drogi w przypadkach określonych w art. 130a ust. 1 i 2 ustawy – Prawo o ruchu drogowym pozostaje na parkingu strzeżonym wyznaczonym przez starostę do czasu uiszczenia opłaty za jego usunięcie i parkowanie. 2. Art. 130a ust. 7 pkt 1 ustawy – Prawo o ruchu drogowym.	K 6/17
Ustawa - Prawo własności przemysłowej	
Art. 286 ¹ ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 30 czerwca 2000 r. – Prawo własności przemysłowej.	SK 19/16
Ustawa o spółdzielniach mieszkaniowych	
1. Art. 11 ust. 21 ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o spółdzielniach mieszkaniowych, w brzmieniu nadanym ustawą z dnia 14 czerwca 2007 r. o zmianie ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych oraz o zmianie niektórych innych ustaw. 2. Art. 11 ust. 24 ustawy z 15 grudnia 2000 r. powołanej w punkcie 1, dodany ustawą z 14 czerwca 2007 r. powołaną w punkcie 1 i art. 11 ust. 24 ustawy z 15 grudnia 2000 r. powołanej w punkcie 1, dodany ustawą z 14 czerwca 2007 r. powołaną w punkcie 1 w zakresie, w jakim dotyczy sytuacji, w której wygaśnięcie prawa do lokalu nastąpiło przed wejściem w życie ustawy z 14 czerwca 2007 r. powołanej w punkcie 1.	SK 34/14
Art. 491 ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o spółdzielniach mieszkaniowych w zakresie, w jakim dotyczy sytuacji, w których uczynienie zadość przesłance samodzielności lokalu wymaga wykonania robót adaptacyjnych.	P 7/16
Ustawa - Prawo ochrony środowiska	
Art. 129 ust. 4 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska.	K 2/17
Ustawa - Prawo ochrony środowiska	
Art. 402 ust. 5 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska w zakresie, w jakim pozbawia samorząd województwa, reprezentowany przez marszałka województwa, dochodów z opłat i kar jako kompensaty za nakłady związane ze stosowaniem art. 83-89 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody.	K 34/16
Ustawa o dostępie do informacji publicznej	
Art. 3 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej w zakresie, w jakim uzależnia uprawnienie do uzyskania informacji publicznej przetworzonej od wykazania szczególnej istotności dla interesu publicznego.	SK 27/14
Ustawa o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy	
1. Art. 33 ust. 2b ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy w zakresie, w jakim nie przewiduje odrębnego środka zaskarżenia czynności ustalenia dla bezrobotnego profilu pomocy. 2. Art. 34a ust. 3c ustawy powołanej w punkcie 1.	K 53/16
Ustawa o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych	
Art. 79 ust. 2 w związku z art. 81 ust. 2 ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych.	P 12/17
Ustawa o zasadach prowadzenia polityki rozwoju	
Art. 30i pkt 1 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju.	SK 17/17
Ustawa o bezpieczeństwie imprez masowych	
Art. 14 ust. 1, 1a i 5 ustawy z dnia 20 marca 2009 r. o bezpieczeństwie imprez masowych.	K 47/14

Ustawa o nauczycielskich świadczeniach kompensacyjnych	
Art. 2 pkt 1 ustawy z dnia 22 maja 2009 r. o nauczycielskich świadczeniach kompensacyjnych w zakresie, w jakim nie uwzględnia wśród uprawnionych do nauczycielskiego świadczenia kompensacyjnego psychologów zatrudnionych w poradniach psychologiczno-pedagogicznych.	SK 32/17
Ustawa o grach hazardowych	
Art. 139 ust. 1 ustawy z dnia 19 listopada 2009 r. o grach hazardowych.	SK 3/14
Ustawa o zmianie ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych oraz o zmianie niektórych innych ustaw	
Art. 4 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 18 grudnia 2009 r. o zmianie ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych oraz o zmianie niektórych innych ustaw w zakresie, w jakim w przypadku złożenia w okresie od 31 lipca 2007 r. do 29 grudnia 2009 r. przez osobę posiadającą spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu wniosku o przekształcenie tego prawa w odrębną własność lokalu zobowiązywał spółdzielnię mieszkaniową do zawarcia umowy przeniesienia własności lokalu w terminie do 30 czerwca 2010 r., jeśli spełnione były warunki określone w art. 171 ⁴ ust. 1 ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o spółdzielniach mieszkaniowych w brzmieniu wynikającym z art. 1 pkt 22 lit. a ustawy z dnia 14 czerwca 2007 r. o zmianie ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych oraz o zmianie niektórych innych ustaw i obowiązującym przed wejściem w życie ustawy z 18 grudnia 2009 r. o zmianie ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych oraz o zmianie niektórych innych ustaw.	SK 3/13
Ustawa o ochronie informacji niejawnych	
Art. 38 ust. 3 ustawy z dnia 5 sierpnia 2010 r. o ochronie informacji niejawnych w zakresie, w jakim przewiduje doręczenie skarżącemu odpisu wyroku sądu administracyjnego bez tej części uzasadnienia, której utajnienie nie jest konieczne dla ochrony informacji niejawnych.	SK 8/14
Ustawa o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw	
Art. 19 ust. 1 ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw.	K 16/16
Ustawa o zmianie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz niektórych innych ustaw	
Ustawa z dnia 15 grudnia 2017 r. o zmianie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz niektórych innych ustaw.	Kp 1/18

Rozporządzenia

Przedmiot kontroli	Sygnatura
§ 12 ust. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu, w brzmieniu obowiązującym do 31 lipca 2015 r.	SK 25/15
§ 13 ust. 2 pkt 9 w związku z § 32 ust. 2 pkt 2 rozporządzenia Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 15 lipca 2003 r. w sprawie orzekania o niepełnosprawności i stopniu niepełnosprawności	SK 19/17
1. § 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 kwietnia 2013 r. w sprawie określenia stawek wynagrodzenia biegłych, taryf zryczałtowanych oraz sposobu dokumentowania wydatków niezbędnych dla wydania opinii w postępowaniu karnym. 2. § 4 rozporządzenia powołanego w punkcie 1, w części obejmującej zwrot: „funkcję biegłego sądowego nie krócej niż jedną kadencję lub”.	SK 4/17
§ 22 pkt 1 rozporządzenia Ministra Infrastruktury i Rozwoju z dnia 11 września 2014 r. w sprawie samodzielnych funkcji technicznych w budownictwie oraz Lp. 7 i 8 załącznika nr 2, a także Lp. 5 i 6 załącznika nr 3 do tego rozporządzenia.	K 39/15
§ 13 ust. 5 załącznika do rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 8 września 2015 r. w sprawie ogólnych warunków umów o udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej.	U 1/16

Załącznik nr 6.

Przegląd treści sentencji wyroków zapadłych w 2018 r.

1.	Wyrok z 7 lutego 2018 r., K 39/15 [Prawo budowlane – ograniczenia zakresu uprawnień budowlanych]
Wnioskodawca Polska Izba Inżynierów Budownictwa (połączone wnioski)	Skład orzekający 5 sędziów Sprawozdawca: L. Kieres
I 1. Art. 16 pkt 3 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane w zakresie , w jakim upoważnia właściwego ministra do określenia „ograniczenia zakresu uprawnień budowlanych”, oraz nie zawiera w tym zakresie wytycznych do treści rozporządzenia, jest niezgodny z art. 65 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. 2. § 22 pkt 1 rozporządzenia Ministra Infrastruktury i Rozwoju z dnia 11 września 2014 r. w sprawie samodzielnych funkcji technicznych w budownictwie oraz Lp. 7 i 8 załącznika nr 2, a także Lp. 5 i 6 załącznika nr 3 do tego rozporządzenia są niezgodne z art. 14 ust. 1 pkt 3 lit. c i art. 16 ustawy powołanej w punkcie 1. II • Przepisy wymienione w części I tracą moc obowiązującą z upływem 12 (dwunastu) miesięcy od dnia ogłoszenia wyroku w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej • Postanowienie o umorzeniu postępowania w pozostałym zakresie. • Orzeczenie zapadło jednogłośnie.	
2.	Wyrok z 27 lutego 2018 r., SK 25/15 [sprawy o świadczenia pieniężne z ubezpieczenia społecznego i zaopatrzenia emerytalnego – opłaty za czynności adwokackie]
Skarżący T. M.	Skład orzekający 3 sędziów Sprawozdawca: A. Zielonacki
§ 12 ust. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu, w brzmieniu obowiązującym do 31 lipca 2015 r.: a) jest zgodny z art. 45 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, b) jest niezgodny z art. 64 ust. 2 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji. • Postanowienie o umorzeniu postępowania w pozostałym zakresie. • Orzeczenie zapadło jednogłośnie.	
3.	Wyrok z 7 marca 2018 r., K 2/17 [Prawo ochrony środowiska]
Wnioskodawca Rzecznik Praw Obywatelskich	Skład orzekający 5 sędziów Sprawozdawca: M. Warciński
I Art. 129 ust. 4 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska jest niezgodny z art. 64 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. II • Przepis wymieniony w części I traci moc obowiązującą z upływem 12 (dwunastu) miesięcy od dnia ogłoszenia wyroku w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. • Postanowienie o umorzeniu postępowania w pozostałym zakresie. • Orzeczenie zapadło jednogłośnie.	

4.	Wyrok z 14 marca 2018 r., P 7/16 <i>[spółdzielnie mieszkaniowe – bezczynność spółdzielni]</i>
Sąd przedstawiający pytanie prawne Sąd Okręgowy w Gdańsku	Skład orzekający 5 sędziów Sprawozdawca: S. Wronkowska-Jaśkiewicz
<p>Art. 491 ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o spółdzielniach mieszkaniowych w zakresie, w jakim dotyczy sytuacji, w których uczynienie zadość przesłance samodzielności lokalu wymaga wykonania robót adaptacyjnych, jest niezgodny z art. 45 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Postanowienie o umorzeniu postępowania w pozostałym zakresie. • Orzeczenie zapadło jednogłośnie. 	
5.	Wyrok z 18 kwietnia 2018 r., K 52/16 <i>[dochodzenie należności]</i>
Wnioskodawca Rzecznik Praw Obywatelskich	Skład orzekający 5 sędziów Sprawozdawca: M. Warciński
<p>Art. 527 § 1 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny w zakresie, w jakim znajduje zastosowanie na zasadzie analogii legis do ochrony należności publicznoprawnych, jest zgodny z art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Postanowienie o umorzeniu postępowania w pozostałym zakresie. • Orzeczenie zapadło jednogłośnie. 	
6.	Wyrok z 24 kwietnia 2018 r., SK 27/16 <i>[korzystanie z prawa własności przez skazanych odbywających karę pozbawienia wolności]</i>
Skarżący D. K.	Skład orzekający 5 sędziów Sprawozdawca: S. Wronkowska-Jaśkiewicz
<p>Art. 126 § 10 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy w zakresie, w jakim uniemożliwia skazanemu spłatę ze środków pieniężnych, o których mowa w art. 126 § 1 tej ustawy, grzywny, jeżeli nie została ona zamieniona na zastępczą karę pozbawienia wolności lub zastępczą karę aresztu, jest zgodny z art. 64 ust. 1 w związku z art. 64 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Postanowienie o umorzeniu postępowania w pozostałym zakresie. • Orzeczenie zapadło jednogłośnie. 	
7.	Wyrok z 26 kwietnia 2018 r., K 6/15 <i>[społeczna inspekcja pracy]</i>
Wnioskodawca Prezydent Konfederacji Lewiatan	Skład orzekający 5 sędziów Sprawozdawca: P. Pszczółkowski
<p>1. Art. 1 ustawy z dnia 24 czerwca 1983 r. o społecznej inspekcji pracy i art. 185 § 1 ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy w zakresie, w jakim powierzają społecznej inspekcji pracy kontrolę przestrzegania prawa pracy w sprawach innych niż dotyczące przepisów i zasad bezpieczeństwa i higieny pracy, są zgodne z zasadą prawidłowej legislacji wywodzoną z art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, a także z art. 20 i art. 22 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji.</p> <p>2. Art. 3 ust. 1 w związku z art. 13 ustawy o społecznej inspekcji pracy jest zgodny z zasadą prawidłowej legislacji wywodzoną z art. 2 Konstytucji, a także z art. 20 i art. 22 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji.</p> <p>3. Art. 5 ust. 3 zdanie pierwsze ustawy o społecznej inspekcji pracy jest zgodny z zasadą prawidłowej legislacji wywodzoną z art. 2 Konstytucji.</p> <p>4. Art. 7 ust. 2 ustawy o społecznej inspekcji pracy w zakresie, w jakim nie przewiduje prawa pracodawcy do złożenia wniosku o odwołanie społecznego inspektora pracy, jest zgodny z zasadą prawidłowej legislacji wywodzoną z art. 2 Konstytucji.</p> <p>5. Art. 8 ust. 1 ustawy o społecznej inspekcji pracy jest zgodny z art. 20 i art. 22 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji.</p>	

<p>6. Art. 8 ust. 2 ustawy o społecznej inspekcji pracy:</p> <p>a) jest zgodny z art. 20 i art. 22 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji,</p> <p>b) w zakresie, w jakim nie uzależnia obowiązku udzielenia społecznemu inspektorowi pracy informacji oraz okazania mu dokumentów od uzyskania zgody pracownika w wypadkach, w których realizacja tego obowiązku wiązałaby się z udostępnieniem danych osobowych tego pracownika, jest niezgodny z art. 47 Konstytucji.</p> <p>7. Art. 11 ust. 1 i 2 ustawy o społecznej inspekcji pracy jest zgodny z art. 20 i art. 22 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji.</p> <p>8. Art. 11 ust. 3 ustawy o społecznej inspekcji pracy, rozumiany w ten sposób, że wniesienie sprzeciwu do właściwego inspektora pracy Państwowej Inspekcji Pracy zawiesza obowiązek wykonania zalecenia zakładowego społecznego inspektora pracy, jest zgodny z art. 20 i art. 22 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji.</p> <ul style="list-style-type: none">• Postanowienie o umorzeniu postępowania w pozostałym zakresie.• Orzeczenie zapadło jednogłośnie.
--

8.	Wyrok z 10 maja 2018 r., U 1/16 <i>[udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej]</i>
Wnioskodawca Zarząd Krajowy Ogólnopolskiego Związku Zawodowego Lekarzy	Skład orzekający 3 sędziów Sprawozdawca: M. Warciński
<p>§ 13 ust. 5 załącznika do rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 8 września 2015 r. w sprawie ogólnych warunków umów o udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej jest zgodny z art. 137 ust. 2 ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych.</p> <ul style="list-style-type: none">• Postanowienie o umorzeniu postępowania w pozostałym zakresie.• Orzeczenie zapadło większością głosów.• Zdania odrębne (zał. nr 8).	

9.	Wyrok z 16 maja 2018 r., K 12/15 <i>[oskarżyciel posiłkowy – uprawnienia]</i>
Wnioskodawca Rzecznik Praw Obywatelskich	Skład orzekający 5 sędziów Sprawozdawca: M. Warciński
<p>Art. 56 § 3 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego w zakresie, w jakim wyłącza dopuszczalność zaskarżenia zażaleniem postanowienia wydanego na podstawie art. 56 § 2 ustawy – Kodeks postępowania karnego odnoszącego się do oskarżyciela posiłkowego, jest niezgodny z art. 78 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej</p> <ul style="list-style-type: none">• Postanowienie o umorzeniu postępowania w pozostałym zakresie.• Orzeczenie zapadło jednogłośnie.	

10.	Wyrok z 16 maja 2018 r., SK 18/17 <i>[termin do wytoczenia powództwa o zaprzeczenie ojcostwa]</i>
Skarżący A. B.	Skład orzekający 5 sędziów Sprawozdawca: P. Pszczółkowski
<p>Art. 70 § 1 ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy w zakresie, w jakim określa termin do wytoczenia powództwa o zaprzeczenie ojcostwa męża matki niezależnie od daty powzięcia wiadomości przez pełnoletnie dziecko o tym, że nie pochodzi od męża matki, jest niezgodny z art. 30 w związku z art. 47 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.</p> <ul style="list-style-type: none">• Postanowienie o umorzeniu postępowania w pozostałym zakresie.• Orzeczenie zapadło jednogłośnie.	

11.	Wyrok z 23 maja 2018 r., SK 8/14 <i>[ochrona informacji niejawnych]</i>	
	Skarżący Z. C.	Skład orzekający 5 sędziów Sprawozdawca: M. Warciński
	<p>Art. 38 ust. 3 ustawy z dnia 5 sierpnia 2010 r. o ochronie informacji niejawnych w zakresie, w jakim przewiduje doręczenie skarżącemu odpisu wyroku sądu administracyjnego bez tej części uzasadnienia, której utajnienie nie jest konieczne dla ochrony informacji niejawnych, jest niezgodny z art. 45 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz z art. 78 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Postanowienie o umorzeniu postępowania w pozostałym zakresie. • Orzeczenie zapadło jednogłośnie. 	
12.	Wyrok z 23 maja 2018 r., SK 15/15 <i>[odwołanie od zarządzenia przewodniczącego o odmowie sprostowania protokołu; zasady rozpoznania]</i>	
	Skarżący M. P.	Skład orzekający 5 sędziów Sprawozdawca: A. Zielonacki
	<p>Art. 160 § 1 zdanie drugie ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego w zakresie, w jakim przewiduje, że w sprawie, w której orzeka sąd w składzie jednego sędziego, odwołanie od zarządzenia przewodniczącego o odmowie uzupełnienia lub sprostowania protokołu rozpatruje sędzia, który wydał zaskarżone zarządzenie, jest zgodny z art. 45 ust. 1 w związku z art. 78 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Orzeczenie zapadło jednogłośnie. 	
13.	Wyrok z 6 czerwca 2018 r., K 53/16 <i>[zarządzanie pomocą kierowaną do osób bezrobotnych]</i>	
	Wnioskodawca Rzecznik Praw Obywatelskich	Skład orzekający 5 sędziów Sprawozdawca: L. Kieres
	<p style="text-align: center;">I</p> <p>1. Art. 33 ust. 2b ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy w zakresie, w jakim nie przewiduje odrębnego środka zaskarżenia czynności ustalenia dla bezrobotnego profilu pomocy, jest zgodny z art. 45 ust. 1 i art. 78 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.</p> <p>2. Art. 34a ust. 3c ustawy powołanej w punkcie 1 jest niezgodny z art. 51 ust. 1 i 5 w związku z art. 31 ust. 3 oraz z art. 92 ust. 1 Konstytucji.</p> <p style="text-align: center;">II</p> <ul style="list-style-type: none"> • Przepis wymieniony w części I w punkcie 2 traci moc obowiązującą z upływem 12 (dwunastu) miesięcy od dnia ogłoszenia wyroku w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. • Postanowienie o umorzeniu postępowania w pozostałym zakresie. • Orzeczenie zapadło jednogłośnie. 	
14.	Wyrok z 19 czerwca 2018 r., K 47/14 <i>[bezpieczeństwo imprez masowych; zakaz klubowy]</i>	
	Wnioskodawca Rzecznik Praw Obywatelskich	Skład orzekający 5 sędziów Sprawozdawca: S. Wronkowska-Jaśkiewicz
	<p>Art. 14 ust. 1, 1a i 5 ustawy z dnia 20 marca 2009 r. o bezpieczeństwie imprez masowych jest zgodny z art. 87 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz nie jest niezgodny z art. 45 ust. 1 i art. 73 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Postanowienie o umorzeniu postępowania w pozostałym zakresie. • Orzeczenie zapadło jednogłośnie. 	

*Informacja o istotnych problemach wynikających z działalności i orzecznictwa
Trybunału Konstytucyjnego w 2018 roku*

15.	Wyrok z 19 czerwca 2018 r., SK 34/14 <i>[wygaśnięcie spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu mieszkalnego; zasady wypłaty przez spółdzielnię wartości rynkowej tego lokalu osobie uprawnionej]</i>
Skarżący spółdzielnia mieszkaniowa	Skład orzekający 5 sędziów Sprawozdawca: S. Rymar
<p>1. Art. 11 ust. 21 ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o spółdzielniach mieszkaniowych, w brzmieniu nadanym ustawą z dnia 14 czerwca 2007 r. o zmianie ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych oraz o zmianie niektórych innych ustaw, jest zgodny z art. 64 ust. 2 oraz z art. 32 ust. 1 w związku z art. 2 i w związku z art. 64 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.</p> <p>2. Art. 11 ust. 24 ustawy z 15 grudnia 2000 r. powołanej w punkcie 1, dodany ustawą z 14 czerwca 2007 r. powołaną w punkcie 1:</p> <p>a) jest zgodny z art. 64 ust. 2 Konstytucji oraz nie jest niezgodny z art. 58 Konstytucji,</p> <p>b) w zakresie, w jakim dotyczy sytuacji, w której wygaśnięcie prawa do lokalu nastąpiło przed wejściem w życie ustawy z 14 czerwca 2007 r. powołanej w punkcie 1, jest niezgodny z art. 64 ust. 3 w związku z art. 2 i w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji.</p> <ul style="list-style-type: none">• Orzeczenie zapadło jednogłośnie.	
16.	Wyrok z 19 czerwca 2018 r., SK 19/17 <i>[ujawnianie przyczyny niepełnosprawności w orzeczeniu o stopniu niepełnosprawności]</i>
Skarżący G. T.	Skład orzekający 3 sędziów Sprawozdawca: P. Tuleja
<p>§ 13 ust. 2 pkt 9 w związku z § 32 ust. 2 pkt 2 rozporządzenia Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 15 lipca 2003 r. w sprawie orzekania o niepełnosprawności i stopniu niepełnosprawności jest niezgodny z art. 47 oraz art. 51 ust. 1, 2 i 5 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.</p> <ul style="list-style-type: none">• Postanowienie o umorzeniu postępowania w pozostałym zakresie.• Orzeczenie zapadło jednogłośnie.	
17.	Wyrok z 20 czerwca 2018 r., SK 3/13 <i>[spółdzielnia mieszkaniowa; przeniesienie własności lokalu]</i>
Wnioskodawca spółdzielnia mieszkaniowa	Skład orzekający Pełny skład Sprawozdawca: P. Pszczółkowski
<p>Art. 4 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 18 grudnia 2009 r. o zmianie ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych oraz o zmianie niektórych innych ustaw w zakresie, w jakim w przypadku złożenia w okresie od 31 lipca 2007 r. do 29 grudnia 2009 r. przez osobę posiadającą spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu wniosku o przekształcenie tego prawa w odrębną własność lokalu zobowiązywał spółdzielnię mieszkaniową do zawarcia umowy przeniesienia własności lokalu w terminie do 30 czerwca 2010 r., jeśli spełnione były warunki określone w art. 1714 ust. 1 ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o spółdzielniach mieszkaniowych w brzmieniu wynikającym z art. 1 pkt 22 lit. a ustawy z dnia 14 czerwca 2007 r. o zmianie ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych oraz o zmianie niektórych innych ustaw i obowiązującym przed wejściem w życie ustawy z 18 grudnia 2009 r. o zmianie ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych oraz o zmianie niektórych innych ustaw, jest zgodny z art. 64 ust. 1 w związku z art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.</p> <ul style="list-style-type: none">• Postanowienie o umorzeniu postępowania w pozostałym zakresie.• Orzeczenie zapadło większością głosów.• Zdanie odrębne (zał. nr 8).	
18.	Wyrok z 26 czerwca 2018 r., SK 32/17 <i>[ustawa o nauczycielskich świadczeniach kompensacyjnych]</i>
Skarżąca B. S.	Skład orzekający 5 sędziów Sprawozdawca: P. Tuleja
<p>Art. 2 pkt 1 ustawy z dnia 22 maja 2009 r. o nauczycielskich świadczeniach kompensacyjnych w zakresie, w jakim nie uwzględnia wśród uprawnionych do nauczycielskiego świadczenia kompensacyjnego psychologów zatrudnionych w poradniach psychologiczno-pedagogicznych, jest zgodny z art. 67 ust. 1 w związku z art. 32 ust. 1 i art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.</p> <ul style="list-style-type: none">• Orzeczenie zapadło jednogłośnie.	

19.	Wyrok z 28 czerwca 2018 r., SK 4/17 <i>[stawki wynagrodzenia biegłych, taryf zryczałtowanych oraz sposób dokumentowania wydatków niezbędnych dla wydania opinii w postępowaniu karnym]</i>	
	Skarżący Z. G.-O.	Skład orzekający 3 sędziów Sprawozdawca: A. Zielonacki
<p style="text-align: center;">I</p> <p>1. § 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 kwietnia 2013 r. w sprawie określenia stawek wynagrodzenia biegłych, taryf zryczałtowanych oraz sposobu dokumentowania wydatków niezbędnych dla wydania opinii w postępowaniu karnym (Dz. U. z 2017 r. poz. 2049) jest niezgodny z art. 64 ust. 2 w związku z art. 92 ust. 1 zdanie pierwsze Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.</p> <p>2. § 4 rozporządzenia powołanego w punkcie 1, w części obejmującej zwrot: „funkcję biegłego sądowego nie krócej niż jedną kadencję lub”, jest niezgodny z art. 64 ust. 2 w związku z art. 32 ust. 1 i 2 w związku z art. 92 ust. 1 zdanie pierwsze Konstytucji.</p> <p style="text-align: center;">II</p> <ul style="list-style-type: none"> • Przepis wymieniony w części I w punkcie 1 traci moc obowiązującą z upływem 6 (sześciu) miesięcy od dnia ogłoszenia wyroku w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. • Postanowienie o umorzeniu postępowania w pozostałym zakresie. • Orzeczenie zapadło jednogłośnie. 		
20.	Wyrok z 4 lipca 2018 r., K 16/16 <i>[Kodeks karny – różnicowanie prawa do orzeczenia kary łącznej ze względu na moment uprawomocnienia się poszczególnych kar jednostkowych lub łącznych]</i>	
	Wnioskodawca Rzecznik Praw Obywatelskich	Skład orzekający Pełny skład Sprawozdawca: L. Kieres
<p>Art. 19 ust. 1 ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw jest zgodny z art. 32 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Orzeczenie zapadło jednogłośnie. 		
21.	Wyrok z 11 lipca 2018 r., SK 3/17 <i>[Kodeks postępowania cywilnego]</i>	
	Skarżąca K. S.	Skład orzekający 5 sędziów Sprawozdawca: L. Kieres
<p>Art. 398⁶ § 2 i 3 w związku z art. 398⁴ § 1 pkt 3 w związku z art. 13 § 2 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego jest zgodny z art. 45 ust. 1 w związku z art. 2 i w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Orzeczenie zapadło większością głosów. • Zdanie odrębne (zał. nr 8). 		
22.	Wyrok z 17 lipca 2018 r., K 9/17 <i>[wykładnia pojęć konstytucyjnych dokonywana przez Sąd Najwyższy i Naczelny Sąd Administracyjny w oparciu o znaczenie pojęć zawartych w aktach rangi ustawy zwykłej oraz akt łaski jako negatywna przesłanka powodująca niedopuszczalność prowadzenia: postępowania karnego, postępowania w sprawach o wykroczenia lub postępowania karnego wykonawczego]</i>	
	Wnioskodawca Prokurator Generalny	Skład orzekający 5 sędziów Sprawozdawca: G. Jędrejek
<p>1) art. 17 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, 2) art. 5 § 1 ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia, 3) art. 15 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy – w zakresie, w jakim nie czynią aktu abolicji indywidualnej negatywną przesłanką prowadzenia – odpowiednio – postępowania karnego, postępowania w sprawach o wykroczenia albo postępowania karnego wykonawczego, są niezgodne z art. 139 zdanie pierwsze Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Postanowienie o umorzeniu postępowania w pozostałym zakresie. • Orzeczenie zapadło większością głosów. • Zdanie odrębne (zał. nr 8). 		

23.	Wyrok z 2 października 2018 r., K 26/15 <i>[zasady ustalania regulaminu wynagradzania oraz regulaminu nagród i premiowania]</i>
Wnioskodawca Prezydent Konfederacji Lewiatan	Skład orzekający 5 sędziów Sprawozdawca: J. Piskorski
<p>Art. 772 § 4 zdanie drugie ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy w związku z art. 30 ust. 5 ustawy z dnia 23 maja 1991 r. o związkach zawodowych jest zgodny z:</p> <p>a) art. 20 w związku z art. 22 oraz art. 59 ust. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, b) art. 4 Konwencji (nr 98) dotyczącej stosowania zasad prawa organizowania się i rokowań zbiorowych, przyjętej w Genewie dnia 1 lipca 1949 r., c) art. 6 pkt 2 Europejskiej Karty Społecznej, sporządzonej w Turynie dnia 18 października 1961 r.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Postanowienie o umorzeniu postępowania w pozostałym zakresie. • Orzeczenie zapadło jednogłośnie. 	
24.	Wyrok z 3 października 2018 r., SK 5/16 <i>[brak możliwości wniesienia zażalenia na postanowienie sądu o pozbawieniu statusu strony procesowej]</i>
Skarżący J. S.	Skład orzekający 5 sędziów Sprawozdawca: A. Zielonacki
<p>Art. 56 § 3 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, w brzmieniu obowiązującym do 30 czerwca 2015 r., tj. do dnia poprzedzającego wejście w życie art. 1 pkt 13 ustawy z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, w zakresie wyłączającym dopuszczalność zaskarżenia zażaleniem postanowienia wydanego na podstawie art. 56 § 2 ustawy – Kodeks postępowania karnego odnoszącego się do oskarżyciela posiłkowego ubocznego, jest niezgodny z art. 78 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Postanowienie o umorzeniu postępowania w pozostałym zakresie. • Orzeczenie zapadło jednogłośnie. 	
25.	Wyrok z 30 października 2018 r., K 7/15 <i>[ekwiwalent pieniężny za niewykorzystany urlop wypoczynkowy; zasady obliczania]</i>
Wnioskodawca Zarząd Główny Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego Policjantów	Skład orzekający 5 sędziów Sprawozdawca: S. Rymar
<p>Art. 115a ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji w zakresie, w jakim ustala wysokość ekwiwalentu pieniężnego za 1 dzień niewykorzystanego urlopu wypoczynkowego lub dodatkowego w wymiarze 1/30 części miesięcznego uposażenia, jest niezgodny z art. 66 ust. 2 w związku z art. 31 ust. 3 zdanie drugie Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Postanowienie o umorzeniu postępowania w pozostałym zakresie. • Orzeczenie zapadło jednogłośnie. 	
26.	Wyrok z 13 listopada 2018 r., SK 17/17 <i>[dwuinstancyjne postępowanie; prawo do sądu]</i>
Skarżący spółka z o.o. sp. k.	Skład orzekający 5 sędziów Sprawozdawca: M. Pyziak-Szafnicka
<p>Art. 30i pkt 1 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju jest zgodny z art. 78 w związku z art. 31 ust. 3, w związku z art. 2, w związku z art. 32 ust. 1 i 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Orzeczenie zapadło jednogłośnie. 	

27.	Wyrok z 14 listopada 2018 r., Kp 1/18 <i>[ubezpieczenia społeczne]</i>	
	Wnioskodawca Prezydent RP	Skład orzekający Pełny skład Sprawozdawca: J. Piskorski
	<p>Ustawa z dnia 15 grudnia 2017 r. o zmianie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz niektórych innych ustaw:</p> <p>a) jest zgodna z art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, b) jest niezgodna z art. 7 Konstytucji.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Postanowienie o umorzeniu postępowania w pozostałym zakresie. • Orzeczenie zapadło większością głosów. • Zdania odrębne (zał. nr 8). 	
28.	Wyrok z 28 listopada 2018 r., SK 3/14 <i>[zasady opodatkowania gier hazardowych]</i>	
	Skarżący sp. z o.o.	Skład orzekający 5 sędziów Sprawozdawca: J. Wyrembak
	<p>Art. 139 ust. 1 ustawy z dnia 19 listopada 2009 r. o grach hazardowych jest zgodny z art. 20 w związku z art. 22 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Postanowienie o umorzeniu postępowania w pozostałym zakresie. • Orzeczenie zapadło jednogłośnie. 	
29.	Wyrok z 4 grudnia 2018 r., P 12/17 <i>[podstawa wymiaru składki na ubezpieczenie zdrowotne osoby prowadzącej pozarolniczą działalność gospodarczą]</i>	
	Sąd przedstawiający pytanie prawne Sąd Okręgowy w Gliwicach	Skład orzekający 5 sędziów Sprawozdawca: L. Kieres
	<p>Art. 79 ust. 2 w związku z art. 81 ust. 2 ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych jest zgodny z art. 2 w związku z art. 32 ust. 1 w związku z art. 84 oraz z art. 2 w związku z art. 84 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Postanowienie o umorzeniu postępowanie w pozostałym zakresie. • Orzeczenie zapadło większością głosów. 	
30.	Wyrok z 4 grudnia 2018 r., SK 10/17 <i>[Prawo o notariacie]</i>	
	Skarżący J. Z. i L. Z.	Skład orzekający 5 sędziów Sprawozdawca: S. Wronkowska-Jaśkiewicz
	<p>Art. 47 § 1 ustawy z dnia 14 lutego 1991 r. – Prawo o notariacie rozumiany w ten sposób, że przewidziany w nim nadzór judykacyjny Sądu Najwyższego nad uchwałami organu samorządu notarialnego wyklucza uwzględnienie przez sąd sprzeczności z prawem uchwał organu samorządu notarialnego w postępowaniu w sprawie przysługujących notariuszowi praw lub wolności, jest niezgodny z art. 45 ust. 1 w związku z art. 77 ust. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Postanowienie o umorzeniu postępowania w pozostałym zakresie. • Orzeczenie zapadło większością głosów. • Zdanie odrębne (zał. nr 8). 	

31.	Wyrok z 5 grudnia 2018 r., K 6/17 <i>[Prawo o ruchu drogowym]</i>
Wnioskodawca Rzecznik Praw Obywatelskich	Skład orzekający 5 sędziów Sprawozdawca: P. Tuleja
<p style="text-align: center;">I</p> <p>1) art. 130a ust. 5c ustawy z dnia 20 czerwca 1997 r. – Prawo o ruchu drogowym w zakresie, w jakim przewiduje, że pojazd usunięty z drogi w przypadkach określonych w art. 130a ust. 1 i 2 ustawy – Prawo o ruchu drogowym pozostaje na parkingu strzeżonym wyznaczonym przez starostę do czasu uiszczenia opłaty za jego usunięcie i parkowanie,</p> <p>2) art. 130a ust. 7 pkt 1 ustawy – Prawo o ruchu drogowym – są niezgodne z art. 64 ust. 1 i 3 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.</p> <p style="text-align: center;">II</p> <ul style="list-style-type: none"> • Przepisy wymienione w części I tracą moc obowiązującą z upływem 9 (dziewięciu) miesięcy od dnia ogłoszenia wyroku w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. • Orzeczenie zapadło jednogłośnie. 	
32.	Wyrok z 6 grudnia 2018 r., SK 19/16 <i>[naruszenie praw własności przemysłowej]</i>
Skarżący spółka z o.o.	Skład orzekający 5 sędziów Sprawozdawca: M. Muszyński
<p>Art. 2861 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 30 czerwca 2000 r. – Prawo własności przemysłowej jest niezgodny z art. 22 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Postanowienie o umorzeniu postępowania w pozostałym zakresie. • Orzeczenie zapadło jednogłośnie. 	
33.	Wyrok z 11 grudnia 2018 r., P 133/15 <i>[prawo żądania przywrócenia do pracy pracownika objętego ochroną przedemerytalną]</i>
Sąd przedstawiający pytanie prawne Sąd Rejonowy w Koninie	Skład orzekający 5 sędziów Sprawozdawca: P. Pszczółkowski
<p>Art. 50 § 3 ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy w zakresie, w jakim nie przyznaje pracownikowi objętemu ochroną przedemerytalną wynikającą z art. 39 tej ustawy, któremu umowę o pracę zawartą na czas określony wypowiedziano z naruszeniem przepisów o wypowiedzaniu takiej umowy, prawa żądania orzeczenia przez sąd bezskuteczności wypowiedzenia tej umowy, a w razie jej rozwiązania – przywrócenia do pracy na poprzednich warunkach, jest niezgodny z art. 32 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Postanowienie o umorzeniu postępowania w pozostałym zakresie. • Orzeczenie zapadło jednogłośnie. 	
34.	Wyrok z 11 grudnia 2018 r., SK 25/16 <i>[zasady zwrotu niezbędnych kosztów procesowych stronie wygrywającej postępowanie sądowe]</i>
Skarżący M. S.	Skład orzekający 5 sędziów Sprawozdawca: L. Kieres
<p>1. Art. 98 § 2 zdanie drugie ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego w zakresie, w jakim ogranicza stronie wygrywającej proces, niereprezentowanej przez adwokata lub radcę prawnego, wysokość zwrotu kosztów przejazdu do sądu niezbędnych do celowego dochodzenia praw i celowej obrony, jest zgodny z art. 45 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.</p> <p>2. Art. 98 § 2 zdanie drugie ustawy powołanej w punkcie 1 w zakresie, w jakim zawiera wyrażenie „wynagrodzenia jednego adwokata wykonującego zawód w siedzibie sądu procesowego”, jest zgodny z art. 45 ust. 1 w związku z art. 2 Konstytucji.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Postanowienie o umorzeniu postępowania w pozostałym zakresie. • Orzeczenie zapadło większością głosów. • Zdanie odrębne (zał. nr 8). 	

35.	Wyrok z 13 grudnia 2018 r., K 34/16 <i>[opłaty i kary z tytułu usuwania drzew lub krzewów – uprawnienia samorządu województwa]</i>	
	Wnioskodawca Sejmik Województwa Mazowieckiego	Skład orzekający Pełny skład Sprawozdawca: J. Piskorski
	<p>Art. 402 ust. 5 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska w zakresie, w jakim pozbawia samorząd województwa, reprezentowany przez marszałka województwa, dochodów z opłat i kar jako kompensaty za nakłady związane ze stosowaniem art. 83-89 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, jest zgodny z art. 167 ust. 4 w związku z art. 166 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Postanowienie o umorzeniu postępowania w pozostałym zakresie. • Orzeczenie zapadło większością głosów. • Zdanie odrębne (zał. nr 8). 	
36.	Wyrok z 18 grudnia 2018 r., SK 27/14 <i>[dostęp do informacji publicznej]</i>	
	Skarżący A. L.	Skład orzekający 5 sędziów Sprawozdawca: J. Przyłębska
	<p>Art. 3 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej w zakresie, w jakim uzależnia uprawnienie do uzyskania informacji publicznej przetworzonej od wykazania szczególnej istotności dla interesu publicznego, jest zgodny z art. 61 ust. 1 i 2 w związku z art. 61 ust. 3 i art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Postanowienie o umorzeniu postępowania w pozostałym zakresie. • Orzeczenie zapadło jednogłośnie. 	

Załącznik nr 7.

Charakterystyka postanowień o umorzeniu postępowania

Postanowienia o umorzeniu postępowania

Lp.	Data	Sygnatura	Inicjator postępowania	Podstawa rozstrzygnięcia (u.o.t.p.TK)
1.	10 I 2018	P 113/15	Sąd Rejonowy Katowice-Wschód w Katowicach	umorzenie postępowania (art. 59 ust. 1 pkt 2)
2.	7 II 2018	SK 20/15	A. P. F. (połączone skargi) C. A. P.	umorzenie postępowania (art. 59 ust. 1 pkt 2 i 3)
3.	21 II 2018	K 15/15	Naczelna Rada Lekarska	umorzenie postępowania (art. 59 ust. 1 pkt 1)
4.	28 II 2018	SK 45/15	spółka akcyjna	umorzenie postępowania (art. 59 ust. 1 pkt 2 i 3)
5.	28 II 2018	SK 28/17	spółka akcyjna	umorzenie postępowania (art. 59 ust. 1 pkt 2 i 3)
6.	22 III 2018	K 9/16	Rzecznik Praw Obywatelskich	umorzenie postępowania (art. 59 ust. 1 pkt 1) Zdanie odrębne
7.	27 III 2018	P 1/16	Sąd Apelacyjny w Szczecinie	umorzenie postępowania (art. 59 ust. 1 pkt 2)
8.	11 IV 2018	K 7/17	Grupa posłów	umorzenie postępowania (art. 59 ust. 1 pkt 2)
9.	11 IV 2018	SK 24/17	W. K.	umorzenie postępowania (art. 59 ust. 1 pkt 2)
10.	18 IV 2018	K 50/16	Rzecznik Praw Obywatelskich	umorzenie postępowania (art. 59 ust. 1 pkt 2) Zdanie odrębne
11.	18 IV 2018	SK 15/16	S. G. (połączone skargi)	umorzenie postępowania (art. 59 ust. 1 pkt 2 i 4)
12.	25 IV 2018	K 27/16	Rzecznik Praw Obywatelskich	umorzenie postępowania (art. 59 ust. 1 pkt 1) Zdanie odrębne
13.	22 V 2018	K 24/16	Rzecznik Praw Obywatelskich	umorzenie postępowania (art. 59 ust. 1 pkt 1)
14.	23 V 2018	SK 22/17	fundacja	umorzenie postępowania (art. 59 ust. 1 pkt 2)
15.	6 VI 2018	K 35/16	Rzecznik Praw Obywatelskich	umorzenie postępowania (art. 59 ust. 1 pkt 1) Zdanie odrębne
16.	6 VI 2018	SK 44/15	M. M., Ł. J., M.P., D. J., A. A., W.O., S. T., U. P., M. M., M. K.	umorzenie postępowania (art. 59 ust. 1 pkt 2)
17.	27 IV 2018	P 103/15	Sąd Rejonowy w Koninie	umorzenie postępowania (art. 59 ust. 1 pkt 2) Zdania odrębne
18.	10 VII 2018	SK 5/17	sp. z o.o.	umorzenie postępowania (art. 59 ust. 1 pkt 4)

Załącznik nr 7. Charakterystyka postanowień o umorzeniu postępowania

Lp.	Data	Sygnatura	Inicjator postępowania	Podstawa rozstrzygnięcia (u.o.t.p.TK)
19.	17 VII 2018	P 3/16	Sąd Rejonowy w Koninie	umorzenie postępowania (art. 59 ust. 1 pkt 3) Zdanie odrębne
20.	11 IX 2018	P 14/17	Sąd Okręgowy w Gliwicach	umorzenie postępowania (art. 59 ust. 1 pkt 1)
21.	4 X 2018	SK 30/15	T. L.	umorzenie postępowania (art. 59 ust. 1 pkt 2)
22.	16 X 2018	P 8/18	Sąd Rejonowy dla Wrocławia-Fabrycznej we Wrocławiu	umorzenie postępowania (art. 59 ust. 1 pkt 2)
23.	16 X 2018	SK 2/18	S. G.	umorzenie postępowania (art. 59 ust. 1 pkt 2)
24.	17 X 2018	P 7/17	Sąd Rejonowy Poznań – Nowe Miasto i Wilda w Poznaniu (połączone pytania)	umorzenie postępowania (art. 59 ust. 1 pkt 2)
25.	17 X 2018	SK 11/17	W. S., S. S., D. S.-R., D. S.-G., M. S.	umorzenie postępowania (art. 59 ust. 1 pkt 2)
26.	17 X 2018	U 2/17	Rzecznik Praw Obywatelskich	umorzenie postępowania (art. 59 ust. 1 pkt 2)
27.	30 X 2018	P 15/16	Sąd Rejonowy w Koninie	umorzenie postępowania (art. 59 ust. 1 pkt 1 i 2)
28.	7 XI 2018	P 6/17	Wojewódzki Sąd Administracyjny w Gdańsku	umorzenie postępowania (art. 59 ust. 1 pkt 2) Zdania odrębne
29.	15 XI 2018	SK 5/14	spółka z o.o.	umorzenie postępowania (art. 59 ust. 1 pkt 2)
30.	20 XI 2018	U 4/17	Prokurator Generalny	umorzenie postępowania (art. 59 ust. 1 pkt 2)
31.	21 XI 2018	P 4/16	Sąd Rejonowy w Chorzowie	umorzenie postępowania (art. 59 ust. 1 pkt 2 i 3)
32.	4 XII 2018	SK 8/17	B. M.	umorzenie postępowania (art. 59 ust. 1 pkt 2)
33.	5 XII 2018	SK 6/17	J. B.	umorzenie postępowania (art. 59 ust. 1 pkt 2 i 3)
34.	5 XII 2018	SK 25/17	T.P.	umorzenie postępowania (art. 59 ust. 1 pkt 2)
35.	13 XII 2018	K 19/16	Grupa senatorów Rzecznik Praw Obywatelskich	umorzenie postępowania (art. 59 ust. 1 pkt 1 i 2)
36.	18 XII 2018	SK 25/18	P. Ż.	umorzenie postępowania (art. 59 ust. 1 pkt 2)

Wyroki zawierające w sentencji postanowienia o umorzeniu postępowania

Lp.	Data	Sygnatura	Inicjator postępowania	Podstawa rozstrzygnięcia (u.o.t.p.TK)
1.	7 II 2018	K 39/15	Polska Izba Inżynierów Budownictwa (połączone wnioski)	umorzenie postępowania w pozostałym zakresie (art. 59 ust. 1 pkt 3)
2.	27 II 2018	SK 25/15	T. M.	umorzenie postępowania w pozostałym zakresie (art. 59 ust. 1 pkt 2)
3.	7 III 2018	K 2/17	Rzecznik Praw Obywatelskich	umorzenie postępowania w pozostałym zakresie (art. 59 ust. 1 pkt 3)
4.	14 III 2018	P 7/16	Sąd Okręgowy w Gdańsku	umorzenie postępowania w pozostałym zakresie (art. 59 ust. 1 pkt 2)
5.	18 IV 2018	K 52/16	Rzecznik Praw Obywatelskich	umorzenie postępowania w pozostałym zakresie (art. 59 ust. 1 pkt 2)
6.	24 IV 2018	SK 27/16	D. K.	umorzenie postępowania w pozostałym zakresie (art. 59 ust. 1 pkt 2)
7.	26 IV 2018	K 6/15	Prezydent Konfederacji Lewiatan	umorzenie postępowania w pozostałym zakresie (art. 59 ust. 1 pkt 2)
8.	10 V 2018	U 1/16	Zarząd Krajowy Ogólnopolskiego Związku Zawodowego Lekarzy	umorzenie postępowania w pozostałym zakresie (art. 59 ust. 1 pkt 2)
9.	16 V 2018	K 12/15	Rzecznik Praw Obywatelskich	umorzenie postępowania w pozostałym zakresie (art. 59 ust. 1 pkt 3)
10.	16 V 2018	SK 18/17	A. B.	umorzenie postępowania w pozostałym zakresie (art. 59 ust. 1 pkt 3)
11.	23 V 2018	SK 8/14	Z. C.	umorzenie postępowania w pozostałym zakresie (art. 59 ust. 1 pkt 2)
12.	6 VI 2018	K 53/16	Rzecznik Praw Obywatelskich	umorzenie postępowania w pozostałym zakresie (art. 59 ust. 1 pkt 3)
13.	19 VI 2018	K 47/14	Rzecznik Praw Obywatelskich	umorzenie postępowania w pozostałym zakresie (art. 59 ust. 1 pkt 2)
14.	19 VI 2018	SK 19/17	G. T.	umorzenie postępowania w pozostałym zakresie (art. 59 ust. 1 pkt 2)
15.	20 VI 2018	SK 3/13	spółdzielnia mieszkaniowa	umorzenie postępowania w pozostałym zakresie (art. 59 ust. 1 pkt 2 i 3) Zdanie odrębne
16.	28 VI 2018	SK 4/17	Z. G.-O.	umorzenie postępowania w pozostałym zakresie (art. 59 ust. 1 pkt 2 i 3)

Załącznik nr 7. Charakterystyka postanowień o umorzeniu postępowania

Lp.	Data	Sygnatura	Inicjator postępowania	Podstawa rozstrzygnięcia (u.o.t.p.TK)
17.	17 VII 2018	K 9/17	Prokurator Generalny	umorzenie postępowania w pozostałym zakresie (art. 59 ust. 1 pkt 2 i 4) Zdanie odrębne
18.	2 X 2018	K 26/15	Prezydent Konfederacji Lewiatan	umorzenie postępowania w pozostałym zakresie (art. 59 ust. 1 pkt 2)
19.	3 X 2018	SK 5/16	J. S.	umorzenie postępowania w pozostałym zakresie (art. 59 ust. 1 pkt 3)
20.	30 X 2018	K 7/15	Zarząd Główny Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego Policjantów	umorzenie postępowania w pozostałym zakresie (art. 59 ust. 1 pkt 3)
21.	14 XI 2018	Kp 1/18	Prezydent RP	umorzenie postępowania w pozostałym zakresie (art. 59 ust. 1 pkt 2)
22.	28 XI 2018	SK 3/14	sp. z o.o.	umorzenie postępowania w pozostałym zakresie (art. 59 ust. 1 pkt 2)
23.	4 XII 2018	P 12/17	Sąd Okręgowy w Gliwicach	umorzenie postępowania w pozostałym zakresie (art. 59 ust. 1 pkt 2)
24.	4 XII 2018	SK 10/17	J. Z. i L.Z.	umorzenie postępowania w pozostałym zakresie (art. 59 ust. 1 pkt 2) Zdanie odrębne
25.	6 XII 2018	SK 19/16	sp. z o.o.	umorzenie postępowania w pozostałym zakresie (art. 59 ust. 1 pkt 2 i 3)
26.	11 XII 2018	P 133/15	Sąd Rejonowy w Koninie	umorzenie postępowania w pozostałym zakresie (art. 59 ust. 1 pkt 2)
27.	11 XII 2018	SK 25/16	M. S.	umorzenie postępowania w pozostałym zakresie (art. 59 ust. 1 pkt 2) Zdanie odrębne
28.	13 XII 2018	K 34/16	Sejmik Województwa Mazowieckiego	umorzenie postępowania w pozostałym zakresie (art. 59 ust. 1 pkt 2)
29.	18 XII 2018	SK 27/14	A. L.	umorzenie postępowania w pozostałym zakresie (art. 59 ust. 1 pkt 2)

Załącznik nr 8.

Przegląd zdań odrębnych zgłoszonych do wyroków i postanowień Trybunału Konstytucyjnego wydanych w 2018 r.

Zdanie odrębne sędziego Zbigniewa Jędrzejewskiego zgłoszone:

do wyroku z 14 listopada 2018 r., Kp 1/18

- Trybunał Konstytucyjny nie miał kompetencji do orzekania z urzędu o wadliwości procesu legislacyjnego.

Zdanie odrębne sędziego Leona Kieresa zgłoszone:

do wyroku z 17 lipca 2018 r., K 9/17

- Postępowanie powinno zostać umorzone w całości ze względu na niedopuszczalność orzekania;
- Brak aktu abolicji indywidualnej wśród negatywnych przesłanek prowadzenia postępowania karnego, wykroczeniowego i wykonawczego nie jest pominięciem ustawodawczym, lecz zaniechaniem legislacyjnym, które nie podlega kontroli Trybunału Konstytucyjnego;
- Trybunał przyjął błędne – zbyt szerokie rozumienie prawa łaski. Prezydenckie prawo łaski nie obejmuje abolicji indywidualnej.

Zdania odrębne sędziego Mariusza Muszyńskiego zgłoszone:

do uzasadnienia postanowienia z 22 marca 2018 r., K 9/16

- Cofnięcie wniosku przez Rzecznika Praw Obywatelskich budzi wątpliwości natury ustrojowej i merytorycznej;
 - Zasadniczy stan prawny, budzący zastrzeżenia wnioskodawcy co do poważnych naruszeń praw człowieka, nie uległ zmianie od momentu wniesienia wniosku;
- Zarzuty wnioskodawcy, w tym związane z nieprawidłową obsadą składu orzekającego są bezpodstawne.

do uzasadnienia postanowienia z 25 kwietnia 2018 r., K 27/16

- Cofnięcie wniosku przez Rzecznika Praw Obywatelskich budzi wątpliwości natury ustrojowej i merytorycznej;
- Zasadniczy stan prawny, budzący zastrzeżenia wnioskodawcy co do poważnych naruszeń praw człowieka, nie uległ zmianie od momentu wniesienia wniosku;
- Zarzuty wnioskodawcy, w tym związane z nieprawidłową obsadą składu orzekającego są bezpodstawne.

do uzasadnienia postanowienia z 6 czerwca 2018 r., K 35/16

- Cofnięcie wniosku przez Rzecznika Praw Obywatelskich budzi wątpliwości natury ustrojowej i merytorycznej;
- Zasadniczy stan prawny, budzący zastrzeżenia wnioskodawcy co do poważnych naruszeń praw człowieka, nie uległ zmianie od momentu wniesienia wniosku.

Wnioskodawca wycofał wniosek w sytuacji, gdy został wyznaczony termin ogłoszenia orzeczenia.

- Zarzuty wnioskodawcy, w tym związane z nieprawidłową obsadą składu orzekającego są bezpodstawne.

do wyroku z 20 czerwca 2018 r., SK 3/13

- Brak zbadania wszystkich istotnych okoliczności sprawy celem jej wszechstronnego wyjaśnienia. Trybunał nie dokonał ustaleń związanych z obowiązywaniem kwestionowanej regulacji;
- Trybunał dokonał błędnej interpretacji wyroku P 16/08 w zakresie skutków tego orzeczenia;
- Brak rzetelnego wyjaśnienia czemu został uznany za adekwatny wzorzec kontroli: art. 64 ust. 1 w zw. z art. 2 Konstytucji, przy umorzeniu postępowania w pozostałym zakresie.

do wyroku z 11 lipca 2018 r., SK 3/17

- Rozstrzygnięcie oraz uzasadnienie wyroku są sprzeczne z dotychczasowym orzecnictwem dotyczącym standardu prawa do sądu;
- Zaskarżony przepis Kodeksu postępowania cywilnego jest niekonstytucyjny. Ingerował on w prawo do sądu w sposób nieproporcjonalny poprzez niezapewnienie ochrony jednostki przed nadmiernym formalizmem.

Zdanie odrębne sędziego Julii Przyłębskiej zgłoszone:

do wyroku z 14 listopada 2018 r., Kp 1/18

- Trybunał Konstytucyjny nie miał kompetencji do orzekania z urzędu o wadliwości procesu legislacyjnego.

Zdania odrębne sędziego Piotra Pszczołkowskiego zgłoszone:

do postanowienia z 18 kwietnia 2018 r., K 50/16

- Nie było podstaw do umorzenia ze względu na wady formalne wniosku. Sprawa powinna być rozpoznana merytorycznie.
- Zaskarżone przepisy w zakresie, w jakim dotyczą zarodków, które przed dniem wejścia w życie ustawy o leczeniu niepłodności zostały utworzone z komórek rozrodczych kobiet niezamężnych lub niepozostających w stałym pożyciu i komórek rozrodczych anonimowych dawców, i które przed tym terminem zostały przekazane do przechowania – są niezgodne z Konstytucją.

do postanowienia z 18 kwietnia 2018 r., S 2/18

- Wydanie postanowienia sygnalizacyjnego nie było uzasadnione. Przedstawiony problem konstytucyjny powinien zostać rozstrzygnięty wyrokiem o niekonstytucyjności, a nie postanowieniem sygnalizacyjnym, które nie jest wiążące dla ustawodawcy.

do wyroku z 11 grudnia 2018 r., SK 25/16

- Nie było podstaw do umorzenia postępowania w zakresie zarzutu naruszenia art. 32 ust. 1 Konstytucji. Trybunał wykazał się nadmiernym formalizmem procesowym.
- Zaskarżony przepis jest niezgodny z art. 45 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji, a także z art. 45 ust. 1 w związku z art. 32 ust. 1 Konstytucji.

do postanowienia z 11 grudnia 2018 r., S 7/18

- Wydanie postanowienia sygnalizacyjnego nie było uzasadnione. Przedstawiony problem konstytucyjny powinien zostać rozstrzygnięty wyrokiem o niekonstytucyjności, a nie postanowieniem sygnalizacyjnym, które nie jest wiążące dla ustawodawcy.

Zdanie odrębne sędziego Stanisława Rymara zgłoszone:

do wyroku z 4 grudnia 2018 r., SK 10/17

- Postępowanie powinno zostać umorzone w całości ze względu na brak spełnienia ustawowych wymogów formalnych wniosku;
- Sposób skonstruowania zarzutów w skardze wskazuje na kwestionowanie zaniechania ustawodawczego, które nie podlega kognicji Trybunału.

Zdanie odrębne sędziego Michała Warcińskiego zgłoszone:

do wyroku z 14 listopada 2018 r., Kp 1/18

- Trybunał Konstytucyjny nie miał kompetencji do orzekania z urzędu o wadliwości procesu legislacyjnego.

Zdania odrębne sędziego Sławomiry Wronkowskiej-Jaśkiewicz zgłoszone:

do wyroku z 10 maja 2018 r., U 1/16

- Skład orzekający został wadliwie ukształtowany. Aktualność zachowują uwagi zawarte w zdaniu odrębnym do wyroku Kp 1/17.

do postanowienia z 27 czerwca 2018 r., P 103/15

- Skład orzekający został wadliwie ukształtowany. Aktualność zachowują uwagi zawarte w zdaniu odrębnym do wyroku Kp 1/17.

do postanowienia z 17 lipca 2018 r., P 3/16

- Skład orzekający został wadliwie ukształtowany. Aktualność zachowują uwagi zawarte w zdaniu odrębnym do wyroku Kp 1/17.

do postanowienia z 7 listopada 2018 r., P 6/17

- Skład orzekający został wadliwie ukształtowany. Aktualność zachowują uwagi zawarte w zdaniu odrębnym do wyroku Kp 1/17.

do wyroku z 13 grudnia 2018 r., K 34/16

- Skład orzekający został wadliwie ukształtowany. Aktualność zachowują uwagi zawarte w zdaniu odrębnym do wyroku Kp 1/17.

Załącznik nr 9.

Zestawienie wyroków z 2018 r. odraczających termin utraty mocy niekonstytucyjnych przepisów

	Termin utraty mocy na skutek upływu odroczenia w wypadku braku działań prawodawcy	Okres lub termin odroczenia i niekonstytucyjne unormowania objęte odroczeniem	Sygnatura wyroku oraz data i adres ogłoszenia sentencji w Dz. U.
1.	2019-01-06	6 miesięcy: <ul style="list-style-type: none">§ 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 kwietnia 2013 r. w sprawie określenia stawek wynagrodzenia biegłych, taryf zryczałtowanych oraz sposobu dokumentowania wydatków niezbędnych dla wydania opinii w postępowaniu karnym;	SK 4/17 Dz. U. z 6.07.2018 r. poz. 1308
2.	2019-02-12	12 miesięcy: <ul style="list-style-type: none">art. 16 pkt 3 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane w zakresie, w jakim upoważnia właściwego ministra do określenia „ograniczenia zakresu uprawnień budowlanych”, oraz nie zawiera w tym zakresie wytycznych do treści rozporządzenia;§ 22 pkt 1 rozporządzenia Ministra Infrastruktury i Rozwoju z dnia 11 września 2014 r. w sprawie samodzielnych funkcji technicznych w budownictwie oraz Lp. 7 i 8 załącznika nr 2, a także Lp. 5 i 6 załącznika nr 3 do tego rozporządzenia;	K 39/15 Dz. U. z 12.02.2018 r. poz. 352
3.	2019-03-14	12 miesięcy: <ul style="list-style-type: none">art. 129 ust. 4 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska;	K 2/17 Dz. U. z 14.03.2018 r. poz. 534
4.	2019-06-14	12 miesięcy: <ul style="list-style-type: none">art. 34a ust. 3c ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy;	K 53/16 Dz. U. z 14.06.2018 r. poz. 1149
5.	2019-09-12	9 miesięcy: <ul style="list-style-type: none">art. 130a ust. 5c ustawy z dnia 20 czerwca 1997 r. – Prawo o ruchu drogowym w zakresie, w jakim przewiduje, że pojazd usunięty z drogi w przypadkach określonych w art. 130a ust. 1 i 2 ustawy – Prawo o ruchu drogowym pozostaje na parkingu strzeżonym wyznaczonym przez starostę do czasu uiszczenia opłaty za jego usunięcie i parkowanie;art. 130a ust. 7 pkt 1 ustawy – Prawo o ruchu drogowym;	K 6/17 Dz. U. z 12.12.2018 r. poz. 2322

Załącznik nr 10.

Zestawienie wyroków i postanowień sygnalizacyjnych wydanych w 2018 r. wymagających wykonania

Wyroki – reakcja konieczna

1.	P 133/15	Wymaga wykonania
2.	K 6/17	Wymaga wykonania
3.	K 7/15	Wymaga wykonania
4.	K 9/17	Wymaga wykonania
5.	SK 4/17	Wyrok został wykonany
6.	SK 19/17	Wyrok został wykonany
7.	K 53/16	Wymaga wykonania
8.	K 12/15	Wymaga wykonania
9.	K 2/17	Wyrok został wykonany
10.	K 39/15	Wyrok został wykonany

Wyroki – reakcja wskazana

1.	SK 25/16	Oczekuje zmian w prawie
2.	SK 19/16	Oczekuje zmian w prawie
3.	SK 10/17	Oczekuje zmian w prawie
4.	P 12/17	Oczekuje zmian w prawie
5.	K 26/15	Oczekuje zmian w prawie
6.	K 47/14	Oczekuje zmian w prawie
7.	SK 8/14	Oczekuje zmian w prawie
8.	P 7/16	Oczekuje zmian w prawie

Postanowienia sygnalizacyjne

1.	S 7/18	Oczekuje zmian w prawie
2.	S 6/18	Oczekuje zmian w prawie
3.	S 5/18	Oczekuje zmian w prawie
4.	S 4/18	Oczekuje zmian w prawie
5.	S 3/18	Oczekuje zmian w prawie
6.	S 2/18	Oczekuje zmian w prawie
7.	S 1/18	Oczekuje zmian w prawie

Załącznik nr 11. Zestawienie zaległych orzeczeń pozostawionych bez odpowiedniej reakcji prawodawcy

Zaległe wyroki wymagające wykonania

K 27/15	Wymaga wykonania
K 2/15	Wymaga wykonania
K 13/16	Wymaga wykonania
K 6/14	Wymaga wykonania
SK 31/14	Wymaga wykonania
SK 2/15	Wymaga wykonania
Kp 5/15	Wymaga wykonania
Kp 1/15	Wymaga wykonania
P 46/13	Wymaga wykonania
P 31/12	Wymaga wykonania
K 50/13	Wymaga wykonania
K 52/13	Wymaga wykonania
K 46/13	Wymaga wykonania
K 38/13	Wymaga wykonania
K 23/11	Częściowo wykonany, konieczne dalsze prace
P 51/13	Częściowo wykonany; wykonanie wzbudzające wątpliwości
K 13/11	Wykonanie wzbudzające wątpliwości
SK 40/12	Wymaga wykonania
P 49/11	Wymaga wykonania
P 35/10	Wymaga wykonania
SK 41/09	Wymaga wykonania
K 2/07	Częściowo wykonany
K 42/02	Częściowo wykonany

Zaległe wyroki, wobec których działania prawodawcze są zalecane lub wskazane

K 11/15	Oczekuje zmian w prawie
K 13/15	Oczekuje zmian w prawie
K 1/14	Oczekuje zmian w prawie
SK 54/13	Oczekuje zmian w prawie
K 20/14	Oczekuje zmian w prawie
SK 32/14	Oczekuje zmian w prawie
K 16/12	Oczekuje zmian w prawie
K 25/13	Oczekuje zmian w prawie
K 36/13	Oczekuje zmian w prawie
U 12/13	Oczekuje zmian w prawie

SK 61/13	Oczekuje zmian w prawie
SK 56/12	Oczekuje zmian w prawie
U 8/13	Oczekuje zmian w prawie
P 33/12	Oczekuje zmian w prawie
SK 11/11	Oczekuje zmian w prawie
U 1/10	Oczekuje zmian w prawie
P 24/10	Oczekuje zmian w prawie
P 41/10	Oczekuje zmian w prawie
P 33/09	Oczekuje zmian w prawie
K 55/07	Oczekuje zmian w prawie
P 4/05	Oczekuje zmian w prawie
K 32/04	Oczekuje dalszych zmian w prawie
K 32/03	Oczekuje dalszych zmian w prawie
SK 22/02	Oczekuje zmian w prawie

Zaległe postanowienia sygnalizacyjne

S 1/17	Nie odnotowano zmian w prawie
S 2/15	Nie odnotowano zmian w prawie
S 1/15	Nie odnotowano zmian w prawie
S 2/14	Nie odnotowano zmian w prawie
S 1/14	Nie odnotowano zmian w prawie
S 1/13	Reakcja ustawodawcy wzbudzająca wątpliwości
S 4/10	Nie odnotowano zmian w prawie
S 6/09	Nie odnotowano zmian w prawie
S 5/09	Nie odnotowano zmian w prawie
S 4/09	Nie odnotowano zmian w prawie
S 3/09	Nie odnotowano zmian w prawie
S 2/06	Oczekuje dalszych zmian w prawie

Tłoczono z polecenia Marszałka Senatu
